7833

సరస్వతీ గ్రంథమండలి : ౨౧

నీతిప్రబోధిక

పగడాల కృష్ణమూర్తి నాయుడు

పబ్లిషర్సు : అద్దేపల్లి అండ్ కో
సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్
రాజమహేంద్రవరము

గ్రంథమండలి: అనుబంధమాలిక:

మ వ రా వు సం పా ది త ము

నీతిప్రబోధిక

గ్రంథకర్త:

పగడాల కృష్ణమూర్తినాయఁడు

oved by the Madras T. B. Committee for Class use
St. George Gazette Part I B. Edl. D/ 10-5-38 Page 229
and for General Libraries Gazette Part I B. Edl.
No. 22 B. D/ 2-6-42 Page 135

సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్
రాజమహేంద్రవరము

ఈ చిన్ని పుస్తకమును బీదలకష్టనష్టములఁ దనవిగ భావించి వారికిఁ
దోడ్పడుటకై రేయియనక పగలనక కష్టపడి సాహాయ్యము
చేయుచు, శ్రీమంతులయ్యుఁ బేదలలో నొక్కరుగఁ
గలసిమెలసి తిరుగునట్టి సహజసౌజన్య హృద
యులునుఉదారగుణులునునగు మ. రా.
రా. శ్రీ పాలకల రామచంద్రా
రెడ్డిగారి యాదరణ
పాత్రము
గావించి
తిని.

విషయసూచిక

నీతిప్రబోధిక

భక్తి

క. కందుకమువోలె సుజనుఁడు
గ్రిందంబడి మగుడ మీఁది ♦ కెగయు సుమీ
మందుఁడు మృత్పిండమువలె
గ్రిందంబడి యడఁగియుండుఁ ♦ గృపణత్వమునన్.

శ్రీయుతులకు ధనమెటులు మెఱుఁగు దెచ్చుచున్న అట్లే భక్తి భక్తులకు శుభముచేకూర్చుచున్నది. కాని జనులంద నీభక్తిమాహాత్మ్యముఁ దెలిసికొనుటలేదు. ముఱికిగుంటలో మండూకమునకు నదియే ముల్లోకమన్నట్లు మూఢమనుజున ప్రపంచమనియు, దైవ ముగ్నాఁడనియుఁ దెలియుట సున భక్తి లేకున్న ముక్తి రానేరదని ప్రాజ్ఞులనుచుండ, భ బువ్వలకు లోపమని యజ్ఞులందురు. ఇందేది నిక్కువమె గ్రహింపవలయును. భక్తి లేకున్న మానవుఁడు కడతే నేరఁడు. ఆవగింజంత ప్రీతి దైవమందు, తన్ను సృష్టిఁ సౌఖ్యము లొసఁగుచుండెడి యా సర్వేశ్వరునియుఁ లేకుండెడి హృదయము నీచగుణములకు పుట్టినిల్లని యెఱు వలయు. రాజులు తా మనుభవించుటకు రాజ్యమెట్లుస్థాపించి అట్లే మహాత్ములు కొంతమంది సర్వజన మంగళము కొఱ భక్తిసామ్రాజ్యము నెలకొలిపిరి. రాజ్యములు సంపాదించ

యెంత కష్టముగ నగపడునో భక్తి సామ్రాజ్యము స్థాపించుట యంతసులభముగ నున్నట్లగపడును.

భక్తియన తన హృదయమున భగవంతు నారాధించుచు నా జగజ్జనకునికి మంచి బిడ్డఁడని యనిపించుకొనుటకుఁ బ్రయత్నించుటయే! అట్లు హృదయమును భగవదర్పితము గావించిన వారిసంఖ్య మిగులఁ గొలఁది. ప్రాణములు సహితము గోలుపోవుటకు వెనుదీయక ఆడంబర జీవితమున శాసించువారు పెక్కండ్రు కాని సులభసాధ్యమగు నహింసాజీవితమును గోరువా రరుదు.

పూర్వము నుండియు మన దేశము భక్తిభిక్ష మితర దేశములకిడుచుండినది. భక్తికొఱకు బిడ్డలను సమర్పించినవారు, శేషశాయి సేవకొఱకై శరీరమును లెక్కపెట్టక కష్టములు పడినవారు, తనువు లశాశ్వతములని తమ సర్వస్వము బీదసాదుల కర్పించినవారు, ప్రాణముల నొకరి పాపముల క్షమించుటకొఱ కిడినవారు పుట్టిన యీ దేశమున దైవభక్తి క్రమముగా సన్నగిల్లుచున్నది. బూడిద బూసికొనినవాఁడు భాగవతోత్తముఁడు. పంగనామముల వెంగళప్ప పరమపావన మూర్తి. రుద్రాక్షల భద్రయ్య ముక్కంటికి మొదటిశిష్యుఁడు. జడలు పెంచినవాఁడు జవ్వన్న మహామహుఁడు. బకధ్యాన మొనరించినవాఁడు బ్రహ్మయ్యగారు—అయిపోయినది—భక్తి ప్రాముఖ్యము తప్పిపోయినది. భక్తివేషము లోనికి నాటకము లోని బూటకపునటన లోనికి దిగిపోయినది.

ఉదయ మారుగంటలు మొదలు రాత్రి నిదురపోవువఱకు సంసార వ్యవహారమే గాని దేవదేవుని జింతించుట లేకపోయె. తన్నుఁ బుట్టించి పెంచి, సర్వసుఖముల నిచ్చి కాపాడుచున్న యా కృపాళు, నా లోకైకనాథు నొక్కనిమిషమైన స్మరింపఁ బనిలేదా? నారాయణుని విగ్రహముముందుఁ గూర్చుండి కర్పూరహారతు లిచ్చునపుడు గంట గణగణ వాయించుచు, ఓం, కృష్ణాయనమః, ఏమే, బిడ్డ యేడ్చుచున్నాఁడు కానంత పాలీయరాదా? ఓం, మాధవాయనమః, ఏమే! నీబుద్ధి బుగ్గిగాను, వీధిలో నరచు భిక్షుకుని పొమ్మని చెప్పలేవా? ఓం, కేశవాయనమః, తిరుగబోత మాడిపోవును సుమా కొంచె మెక్కువ యుల్లిగడ్డలు పడనిమ్ము. అను నిత్యాది సంసార జపమంత్రమును బఠింపఁగలరు కాని నిశ్చలభక్తితో నొక్క నిమిషమైన దైవమును తలఁపఁజాలకున్నారు.

ఇటులే కొందఱుభక్తు లర్థముగాని వాక్యములఁ జిలుకలవలె తమకువచ్చిన మాటలనెల్ల వదరుదురు. ఆమాటల సారాంశము నెంత తర్కించినను మనకు దొరకునది యుల్లిపొట్టంతయైన నుండదు. తుదకు వారికికాదు వారిని బుట్టించిన వారికిఁగూడ, దెలియదు. అట్టివారు కూడ పరమ భాగవతులనియే చెప్పఁబడుచున్నారు.

రాజ్యములు నశింపవచ్చు, కలిమి లోపింపవచ్చు, సౌందర్యము చెడవచ్చుఁ గాని భక్తి మాత్రము నశించునది గాదు. ఇందుల కొక నిదర్శనము గలదు.

ఇప్పుడు పంజా బనబడు దేశము పూర్వము పాంచాలమని పిలువఁబడుచుండెడిది. అచ్చట జీలము, చీనాబు, రావి, బియాస్, సట్లెజ్ అను నైదు నదులు ప్రవహించుటచే దానికి ఆ పేరు కల్గెను రాను రాను పంజాబు అని మారినది. ఆ దేశమున, సుమారు నాల్గువందల సంవత్సరముల క్రిందట సిక్కులని యొక తెగవారుండిరి. వారందరు నానకగురుని మతావలంబులు. సిక్కులు మొదట్లో శాంతిప్రియులుగను, సాధుస్వభావము కలవారుగను నుండిరి కాని మహమ్మదీయులు తమ మతము వ్యాపింపఁ జేయుటకు వారిని బంధించుటకుఁ బ్రయత్నించినప్పుడు వారు తమ సాధుస్వభావమును విడిచి స్వసంరక్షణార్థమై యుద్ధవీరులు గావలసివచ్చెను. పాపము వారప్పటినుండియు హిందూదేశముపై దండెత్తి వచ్చు నితర దేశస్థులవలన నెక్కువబాధ పడవలసి వచ్చుచుండెను. ఆపద లనిన వారనుదిన జీవిత కార్యక్రమములలో నొక్కటిగ భావించుచుండిరి. అందువలన నా దేశస్థులకుఁ గష్టములనిన నొక లెక్కలోనిదికాదు. వారికిఁ గష్టములు రానురాను, వారి మనస్సు దృఢమగు చుండెడిది.

పంజాబు దేశమున మారీభవనమను నొక్క పల్లెటూరు గలదు. ఆ గ్రామములోని వృద్ధులు, లోభులు, యౌవనులు క్రూరులు. స్త్రీలన్ననో కాకికి మెతుకు విదల్చువారు కారు. ఇఁక బాలురమాట చెప్పవలయునా! వారిని సంరక్షించు పెద్దలే యట్లున్నప్పుడు వారెట్లుండిరో మీరే యోచింపుఁడు.

దయయనున ద్వీపో నా వ్యాపయము [illegible] గనుపట్టదు. ఏభూతి పూర్ణమైన వృద్ధులు, ఏంగ [illegible] పురుషులు, స్త్రీలు క్షరించని పెద్దలు, [illegible] కన్నియలు, ఉరిక్కివారాలు ఎల్లసి యువతులు, [illegible] తిట్టని బాలుడు ఆ పురమున గానరాదు. ఏ[illegible] భాగ్యవంతుండా పల్లెకుం జొచ్చిన, వానిని స్తుతించి, తాము భక్తులుగ నటించి, ఔరా! యింతటి వదాన్యుడు లున్నారా యనిపించి వానిధనమెల్ల లాగి వాండు బడుగయినంతనే వాని నొక్క పూటయిన గ్రుక్కెడు గంజిం బోయక తఱిమివేయుటే వారిపని. భిక్షుకుల కాయూరన్ననో మిక్కిలి భయము. త్రోవతప్పి యెవ్వడేనొక జోగి యా యూరుచేరునా! యంతటితో వానిపనిసరి. రాలువిసురుటో, తిట్టుటో, పోపొమ్మని దుడ్డుకఱ్ఱలతో బెదరించుటో వారిపని. కరుణలేని యా పురవాసులిట్లు తమ జీవితములు గడపుచుండిరి. అన్నియు పై వేషములు, పై మాటలుం పై నటనలు గాని నిశ్చయముగ దైవమన్న నేమి, ఆతని నెట్లు భజించవలయును? బీదసాదుల నెట్లు దయంజూడ వలయును అనుటయే లేదు. మాది, యను మాటయే గాని మనది యనుమాట వినరాదు.

ఆ పురమున కరక్రోసు దూరమున నొక గృహముగలదు. అందు సుధర్ముండను నొక సాధుపుంగవుండు వసించు చుండెను. ఆతనికి సుమతి యను భార్య గలదు. ఆమెయు భర్త కనుసన్నల మెలంగి యాతని సంతస మొడంగూర్చు చుండెను.

భిక్షుకులపాలిటి మారీపురమగు మారీభవన గ్రామమునుండి తఱుమఁబడిన బ్రతిభిక్షుకుఁడును వారింటికివచ్చి యాతిథ్యముఁ బొందుచుండిరి. సుధర్ముఁడు సర్వేశ్వరునియందు భక్తి, పాపభీతిఁగలవాఁడు. తనకున్న దానితో సంతృప్తిఁ జెంది జీవయాత్ర నొకవిధముగఁ గడపుచుండెను. ఒకయావు, ఒక చిన్న అరఁటితోఁట వానికిఁ గలయాస్తి. తోఁటలోని కాయల నాకులనమ్మి యతఁడు జీవించుచుండె. కట్టుకొనుటకుఁగూడ వస్త్రములు కఱవుగ నుండెను. ఎన్నికష్టములు పడుచుండినను భగవంతునియెడ భక్తి, బీదలయెడ దయమాత్రము విడిచిన వాఁడుకాఁడు. పాపమొక్కొక్క పరి యున్నయాహారము భిక్షుకులకిడి గిన్నెడు నీటితో శయనించు స్థితి యాదంపతులకుఁ దప్పినదికాదు. సుమతి మిగుల దయాశీల యగుటచేఁదానొక ప్రాణికిఁ గడుపునిండ నన్నము పెట్టలేని స్థితి గలిగినందులకు పరితపించు చుండెడిది.

ఇట్లుండ నొకనాఁ డిద్దఱు తిరిపెగాండ్రు మిగుల నాయాసముతో మారీభవనమువంకఁ బోవుచుండిరి. వారిలో నొకఁడు కడువృద్ధుఁడనుటకు నాతని ముఖములోని ముడుతలే సాక్షిగనుండెను. మఱియొకఁడు ముప్పదేండ్లకు తగ్గనివాఁడు. వారు ధరించిన యుడుపులన్నియుఁ జెక్కు చీలికలై యుండెను. ముఖములెన్నియో దినములనుండి యాహారము లేక కృశించినట్లుండెను. వారిరువురా పురముఁజొచ్చి పట్టెడన్నము కొఱకు పలెయంతయుఁ దిరిగిరిగాని పిడికెఁడన్నము గూడ

దొరకలేదు. ముసలివారా బిచ్చగాండ్రపైఁ బడిముడిపడిరి. స్త్రీలు "మీాకు వండిపెట్టుట కన్న వేఱుపనిలేదా" అని సాగఁదీసిచెప్పిరి. ఈ త్రిమ్మరులకు నింకేమియుఁ బనిలేదాయని కొందఱు కూఁతలు పెట్టిరి. బాలురు ఱాలుఱువ్వ మొదలిడిరి. కుక్కలు లాళ్లు లాళ్లు మని మొఱఁగఁజొచ్చెను. ఆ పురమున నుండుటకు భిక్షుకులకు దుస్సహామయ్యెను. వారాఱాల దెబ్బలకుఁ గుక్కల యార్భాటములకుఁ, దప్పించుకొని యూరిబైటఁ బడునరికి మరల మాతృగర్భమునఁ బుట్టినట్లయ్యె.

అప్పటికి సాయంకాల మాఱుగఁటలగుడుఁ జలిచే వణఁకుచు దూరమున నున్న సుధర్మునింటికి మెల్లగాఁ బోయిరి. అప్పటి కప్పుడే సుమతియు నామె భర్తయు భోజనమునకుఁ గూర్చొనుచుండిరి. ఆ సమయమున తలుపు నెవ్వరో దట్టిన చప్పుడు వినిపించుటచే సుమతి కవాటమును దెఱచి యిరువురు క్షుధాతురులు చలికి వణఁకుచు నిలువఁబడి యుండుటఁజూచి; "అయ్యలారా! లోనికి దయచేయుఁడు. ఎందుండిదయచేసితిరి. తాము మారీభవన గ్రామమునకుఁ బోలేదుగదా!" అనియె. అందులకావృద్ధు "తల్లీ! మే మచ్చటినుండియే వచ్చుచుంటిమి; ఆ యూరెంత నిర్భాగ్యపుఁ గొంప! ఒక్కరైన నొక మెతుకు పెట్టలేదు. కడకొక చిప్పెఁడు గంజినైనను బోయ వారికిఁ జేతులాడలేదు. అబ్బా! ఎంతకఠినులు! మీారైనను మా కేదేని తినుటకుఁ గొంచము పెట్టినసరి లేకున్న మా ప్రాణము లాఁకలిబాధకు నిలువ" వని చెప్పెను. ఆమె

వారిని లోనికిఁ గొనిపోయి యా పూటకుఁ దాము తినుటకుఁ బెట్టుకొని యుండు దానిలోఁ గొంచెము వారికి బెట్టి, యున్న పాలతో సగమిచ్చెను.

వారా పదార్థము లన్నియు సుధర్ముఁడు పూజించుచుండు విధానములు నడుమ నడుమ నడిగి తెలిసికొనుచుఁ దినుచుండిరి. వారికి వడ్డించిన యాహారవస్తువులయి పోయిన తర్వాత మరలఁ గొంతవడ్డింపు మని చెప్పిరి. సుమతియుఁ దమకు మిగుల్చుకొనిన యాహారమునంతయుఁ బెట్టి చెంబులోనున్న పాలనంతయు నొసగెను. భిక్షుకులును దానిని మెసవి "యింకను గొంచె మాహారమును పాలనుఁ బెట్టు" మని ప్రార్థించిరి. సుధర్ముఁడింక నేమైన మిగిలియున్న దానితో వారి యాఁకలిఁ దీర్పు మను నర్థమిచ్చునటుల భార్యవంకఁ జూచెను. సుమతి, "అయ్యలారా! మా దౌర్భాగ్యమును క్షమింపుఁడు. ఉన్నది తమకుఁ దాఁచక బెట్టితిమి. మీ యాఁకలినైనను పూర్తిగఁ దీర్పలేనందులకై చింతించుచుంటి"మని మిగుల దైన్యముతో ననెను. అందులకు వారిలో నొకఁడు, "ఏమమ్మా! ఎంతవంచనాచివి! పెట్టుకొని లేదనుచున్నావే! "అతిథులకన్న నీ కడుపంత గొప్పదా!" అని గద్దించెను. అందులకా సాధ్వీమతల్లి! అయ్యా! నే నిప్పుడే ఉన్నదంతయు మీకుఁ బెట్టితిని. మీకు వంచనచేయుదునా! అనుటయు నా ముదుసలి "పోయిచూడవమ్మా కొంచెమైన నుండకపో" దని బదులిడెను. సుధర్మపత్ని ఆ వృద్ధునిఁ జూచి "నే నెంత చెప్పినను తమకు విశదము కాదయ్యో.

ఇంటివాఁడు గొడ్డుగేదెయున, పై వాఁడు పాఁడిగేదె యన్నట్లు పదార్థములున్న సంగతి నాకుఁ దెలియక మీకెట్లు దెలియును" అనుచు గృహములోనున్న పాత్రలఁజూచి యాశ్చర్యపడి "నాథా!" యని కేకవైచెను. సుధర్ముఁడేమి యాపద సంభవించెనో యని భార్యనుఁజూడఁ బరుగిడెను. సుమతిభర్త కచ్చటనున్న పాత్రలన్నిటిని జూపి "వట్టిపాత్రలలో మరల నెప్పటియట్ల పదార్థములును, పాలునున్నవి ఇయ్యదికలయా! భగవన్మాయయా! మనఇంటికివచ్చియుండు నతిథులు సాధారణమానవులుగారు. వారు దేవతలై యుండనోవుదు" రని యానందమున నా పాత్రల నెత్తుకొని వారియొద్దకుఁ జని వారి పాదములపై వ్రాలి సాష్టాంగదండ ప్రణామంబు లాచరించి, తాము తెలియకఁజేసిన తప్పుల మన్నింపుఁడని వేఁడిరి.

ఆ భిక్షువులును మందస్మితవదనారవిందులై తమ కల రూపెఱింగించి యిట్లనిరి. "ఓ సాధుదంపతులారా! మీ భక్తిం బరీక్షింప నిచ్చటికి వచ్చితిమి. మేము మీ యౌదార్యాదిగుణములకుఁ బ్రసన్నులమైతిమి. మేము వరుణవాయుదేవులము. మీరికనాహారమునకై కష్టపడనక్కరలేదు. మీ ధర్మము మిమ్ము రక్షించు. ఆ పాత్రలయందు మీకాహార మెప్పటికిని దఱుఁగక యుండగలదు. మీరు కొంతకాల మీలోకమున నివసించి తదుపరి దేవునిఁ జేరెదరుగాక" అని దీవించి, "మారీభవనము రేపుదయమున నాలుగంటల లోపుగ జలమయమగుఁగాక! కఠినాత్ములు వారికిఁదగు శిక్ష

వనుభవింపవలయు " నని చెప్పి అంతర్ధానమందిరి.

వాయువరుణదేవుల యాశీర్వాదమునకు సుమతీసుధరు మిక్కిలి సంతసపడిరి. ఆరాత్రి వారికి ఘోరమను గొప్పశబ్ద వినఁబడెను. ఉదయ మాఱుగంటలకు ఆ దంపతులు వ

ఆ దంపతులు మారీభువనమునకుఁ జాడ వచ్చుట
నొక పెద్ద తటాకమేర్పడి యుండెను.

భవనమువంకఁ జూడ నచ్చట నొక పెద్ద తటాక మేర్పడి యుండెను. గ్రామవాసుల దుర్మరణమునకు వారు మిగులఁ జింతించిరి.

అసూయ

మ॥ తమ కార్యంబుఁ బరిత్యజించియుఁ బరా ♦ ర్థ ప్రాపకుల్ సజ్జనుల్
దమ కార్యబు ఘటించుచున్ బరహితా ♦ ర్థ వ్యాపృతుల్ మధ్యముల్
దమకై యన్యహితార్థఘాతుక జనుల్ ♦ దైత్యుల్ వృథాన్యార్థ భం
గముఁగావించెడు వారలెవ్వరో యెఱుం ♦ గన్ శక్యమే యేరికిన్॥

"గుఱ్ఱము గుగ్గిళ్ళు దినుచుండ గాడిదకుఁ గడుపుబ్బె" నన్నట్లు లోకమున నెచ్చటఁ జూచిన నోర్వలేనితనము నిండి యున్నది. నూటికిఁ గోటికొక్కఁడు దప్ప ననూయవడని వారిని మనము చూడఁజాలము. ఓర్వలేని తనమనునది ప్రతి మనుజుని పిశాచివలెఁబట్టి పీడించుచున్నది. ఈ పిశాచము మంత్ర తంత్రములచేఁ పేపబెత్తములచే— ఓం, హ్రీమ్మను ఘోషచేఁ బారిపోవునదిగాదు. మానవుఁడు తాను బెంపొందుటే ప్రధానముగ నెప్పుడు తలఁచుట లేదో యప్పుడే యాతని హృదయమునుండి యీ యనూయా గ్రహము వెడలిపోవును. భగవంతుని సృష్టియందు ప్రాణులు పరస్పరము సాహాయ్య పడవలయుననుట యతని యిచ్ఛ యను రహస్యమెఱిఁగిన మనస్సు ఓర్వలేని తనమునకు బ్రహ్మాస్త్ర మగుచున్నది. అనూయ పెక్కు మనుజులఁగాదుగదా యనేక కుటుంబములఁగూడ నాశనముఁ జేసినది. అనూయయే భర్తకు భార్యపై భార్యకు భర్తపై నీసుఁగలిగించినది. బిడ్డకుఁ

తండ్రిపైఁ దండ్రికి బిడ్డపై బడబానలముఁగలిగించినది. అన్నకుఁ దమ్మునిపై దమ్మునికి నన్నపై నసడ్డ గలిగించినది. ఇరుగు పొరుగువారికి మత్సరము మన నిచ్చినది. కావునఁ బ్రతి మానవుఁడును నీయసూయను దరికి రానీయకుండ జాగ్రత్తగ నుండవలయు.

కారణము లేనిదని కారణము గలదియని యసూయ రెండువిధములు. కారణము లేని యసూయ తనకు లాభము గలుగకున్నను మఱియొకరి యౌన్నత్యముఁ జూచి యోర్వదు. కారణముఁగలది తనకేదైనఁ గలుగు కూడుదల మఱియొకనికిఁ బోయినదని యుడుకును. సహేతుకమైనను నిర్హేతుకమైనను నొకరి కలిమిపై గంటగింపు, సౌందర్యముపై సూఱు, మంచిపై మత్సరము, గుణములపై గొదగొద, వృద్ధిపై పెటిపోటు, ఒమ్మికపై నొల్లమి, గలిగియుండుటకన్న వేరుపాపము లేదు.

పొరుగింటివాఁడు పెంకులనింటికిఁగప్పిన నవ్వాఁడు వానిపైఁ బ్రల్లదము లెందులకు? అతఁడేమైన నీకొంపపైనున్న పెంకులు పెఱికి వానిగృహముపైఁ గప్పుకొనెనా? ఒకరి సౌందర్యముంగూర్చి యోర్వలేఁ వానిని బాగుగనున్నాఁడనుటకు బదులుగ నెట్టితోలు వెట్టిగొల్లఁడని వెక్కిరింతువే! అతఁడు నీ సౌందర్యమేమైనను నెరవు దీసికొనెనా? ఒకని సుఖముఁజూచి వనేమిరా చూఁడఁజాలవే. అతఁడు నిన్ను సుఖమును బడయవలదని చెప్పెనా? ఎందులకీ యుబ్బసము? ఎందులకీ చూపోపమి? ఎందులకీ యాందోళనము? తండ్రి వంపా

దించిన మొక్కలకోకిఁ బంచుకొనుటకు బొబ్బరింపులా! లింగఁ డిచ్చిన గిద్దెఁడు లొ త్తగింజలకు లాటీదెబ్బలా! పసులకాఁపరి పాఁత పేలికకు సన్నిపల్లటీలా! ఇట్టి యసూయయే మానవుల హృదయమున లేకుండినచో నిన్ని కచ్చేరీ లెందులకు! ఇన్ని మొట్టికుళ్లాయి లెందులకు! ఇన్ని చెఱసాల లెందులకు! ఇన్ని తెగనీల్లు లెందులకు! ఇన్ని బీదసంసారము లెందులకు! ఇన్ని పొడుగుచొక్కా (ప్లీడర్లు) లెందులకు! దుర్యోధనుని వంశముతో సహా నశింపఁజేసినది ఈర్ష్య. శిశుపాలుని యమపురికంపినది మత్సరము. వాలిసుగ్రీవుల సోదరభావమును ఛిన్నముచేసినది యీాసు. ఇట్లెన్నియో గొప్ప కుటుంబములీ పిశాచముచే నాశనమయిపోయినవి. కావున మదము దీనిదరిఁ జేర్పకుండుట యుక్తము.

ఓర్వలేని తనమునుగూర్చి యెన్నియో యుపన్యాసములు వినుచున్నారము. ఎన్నియో వ్యాసములు చదువుచున్నారము. కాని వినునంతవఱకైన, జదువు నంతవఱకైన, నట్టి యసూయ హృదయమునుండి వెడలఁగొట్టఁ జాలకున్నారము. పూర్తిగా నీ యోర్వలేని తనమును మనలోనుండి దరుమఁ గొట్టుటకుఁ బ్రయత్నింపవలయు. ఈర్ష్యఁ బోగొట్టుకొనుటకు నదుపాయము లేక పోలేదు. నిష్పక్షపాత బుద్ధితో మెలంగుచుండిన నోర్వలేని తనము మరల దరికి రానేరదు. తనువలనఁ జాల సంకటములు సంప్రాప్తమగు ననుటకు నొక నిదర్శనము వినుఁడు.

హిందూ దేశమున కు త్తరమున టిబేటను దేశము గలదు. ఆ దేశమంతయు పర్వతములచే నిండియుండును. దానికి త్రివి ష్టప మని మఱియొక పేరు గలదు. అచ్చట నివసించువారు బౌద్ధమతస్థులు. వారి గురువులకు లామాలనిపేరు. వారియెడ టిబేటు ప్రజలకెక్కుడు గౌరవము గలదు. రాజ్యాధికారు లకుఁ గూడ వారనిన మిక్కిలి గౌరవము. ఆ రాజ్యమున, సింధు, గంగ, బ్రహ్మపుత్రానదులు మానససరోవరముచెంతఁ బుట్టుచున్నవి. టిబేటునకు ముఖ్యపట్టణము లాస్సా. ఆ పట్టణ మునకుఁగాని, యచ్చటినుండి మఱి యే పురమునకుఁగాని పోవలయునని నడచిగాని, యాక్కను జంతువుపైనిగాని పోవల యును. దేశము దుర్గమమగుటచే రైలుమార్గము మచ్చున కైనను గానరాదు.

లాస్సా పట్టణమున కుత్తరమున టెంగ్రినారను సుందరమగు సరోవరము గలదు. ఆ చెఱువుగట్టున శాంతయ్య, అనంతమ్మ యను నిద్దఱు రెండిండ్లలో నివసించుచుండిరి. శాంతయ్య వయస్సు సుమారిఱువది వత్సరములు. అనంతమ్మ వయస్సు శాంతయ్యకన్న రెండువత్సరము లెక్కుడుగ నుండెను.

శాంతయ్య పేరునకుఁ దగినట్లు శాంతమూర్తి; నిష్కల్మష హృదయుఁడు; ప్రేమస్వరూపుఁడు; చఱుకుఁదనముఁగలవాఁడు; ఓర్పుఁగల మానిసి; మృదువుగ మాటలాడు స్వభావముఁగల వాఁడు; ఇన్ని మాటలేల? ఇన్ని విశేషణములేల? ఒకటే మాట. అతనియెడఁ దప్పులు పట్టువారు లేరన్న నతిశయోక్తి

గానేరదు.

అనంతమ్మ స్వభావము వేఱు; ఆమె రీతి వేఱు; ఆమె ఫక్కి వేఱు; ఆమె నైజగుణము వేఱు; ఆమె యునికి వేఱు; ఆమె కోర్పు లేదు; బమ్మిక లేదు; మృదుత్వము లేదు; చుఱుకుతనము లేదు; ఆదరము లేదు; దాక్షిణ్యము లేదు; కాని, కోపము కోరినంత. అసూయ కావలసినంత, చూపోపమి చాలినంత, గర్వము కొలఁది లేనంత యామెకుఁ గలదన్నఁ దప్పు లేదు.

శాంతయ్య యుదయమున నాలుగంటలకే మేల్కాంచి నిద్రించు మానవులకు సూర్యునిరాక నెఱుకపఱచుటకు మేలుకొలుపులు పాడుచున్న పక్షిసముదాయంబులకుఁ గొన్ని గింజలఁ జల్లిన తరువాతఁ దాను మక్కువగఁ బ్రేమించు కోకిల తన భుజముపై వ్రాల దాని మేను దువ్వి దానికిఁ గావలసినంత యాహారమిడి యది యెగిరిపోయిన పిదప నతని గృహకృత్యముల నిర్వర్తించుచుండెడివాఁడు. స్వేచ్ఛగ నరణ్యములఁ దిరుగు కోయిల శాంతయ్య భుజముపై నిర్భయముగఁ గూర్చుండు ననినంత, నతఁ డెట్టి సాధుస్వభావుఁడో మీరే గ్రహింపుఁడు. పక్షులు సహితము తన దయాళుత్వము గుర్తెఱుఁగునటుల నడచుకొనిన యాతఁడెంతటి ప్రేమస్వరూపుఁడో వేఱుగ వ్రాయవలయునా!

అనంతమ్మ చాల సోమరి. ఆమె యెనిమిదిగంటలప్రొద్దెక్కినఁగాని పడక విడువ నిష్టపడదు. అప్పటికిని నామె చిడిముడిపడుచునే యుండును. ప్రక్కయింటి శాంతయ్యను లేని

పోని నిందలఁబెట్టి తిట్లు గ్రుమ్మరించుచుండెడిదిగాని యతఁడు వానినెల్ల చెవిలోనికిఁ జొరనీయక యామెను సుగుణవంతురాలి నిగఁ జేయుమని దేవుని బ్రార్థించుచుండెడివాఁడు. అనంతమ్మ యునిన నాత్రోవనుబోవు బాటసారులకు భయము. జంతువులకు జంకు; గువ్వలకుగిలి; బాలురకు బెదరు; వృద్ధుల కులుకు; ఆఁడువారి కడలు, ఇట్లామెకు వెఱవనివారులేరు. ఆమె మంటలుపెట్టి వంటలుచేయుతరుణమునఁగూడఁ గుండెపైననో పొరకపైననో, చేలమీదనో కోపము చేసికొనుచు వదరుచుండుట గలదు. ఆమె స్వభావమట్టిది.

ఒకనాఁడు వాడుకమేరకుఁ గోయిల యుదయముననే శాంతయ్య యింటికడ నిలిచి యతనికిఁ దన రాక దెలియఁ బఱచుటకుఁ గాఁ గోలు శ్రవణానందముగఁ బాడుచుండెను. ప్రతి దినము పరితమట్లు పాడుచుండుటచే ననంతమ్మకు నిద్రాభంగమగుచుండెడిది. కావున నామె నాఁటి దినమున మిగులఁ గోపముతోఁ బడకనుండిలేచి శాంతయ్యను సమీపించి “శాంతయ్యా! నీ పోరువకు నేనిల్లు విడిచిపోవునట్లున్నదే నిత్యమును నీ కెంపుకంటికూహూలచే నానిదుర చెడుపుచున్నది. ఇఁకమీదు దాని నీయింటికి రానీయక తఱుమఁగొట్టితివా సరి. లేకున్న మన కిరువురకు గలహము జరుగకమానదని” చెప్పి

“ శాంతయ్యా నీ పోరునకు నేనిల్లు విడచిపోవునట్లున్నది.
నిత్యమును యీ కంపుకంటి కూహూలచే నా నిద్ర చెడుచున్నది ”

వదరుచు నింటిలోనికిఁ బోయెను. శాంతచిత్తుఁడగు శాంతయ్య యామె మాట లంతగాఁ బాటింపఁడయ్యెను.

ఎప్పటియట్లా సాఁకుడుపులుఁగు మాత్రము ప్రాతఃకాలము ననే దయాళువగు శాంతయ్యను దన కూఁతలచే నాహ్వానించుచు నుండెను. ఒకనా డనంతమ్మ యయిదు గంటలకు మునుపే మేల్కాంచి మైకపుమందులో నానవేసిన కొన్ని గింజలను నొక కత్తెరను జేతఁ బట్టుకొని శాంతయ్య యింటి ముంగిట నావిత్తుల నచ్చటచ్చటఁ జల్లి యొక పొదలో దాఁగి యుండెను. శాంతయ్య యప్పటికింకను నిదురనుండి లేవలేదు. కోకిల యప్పుడే యా చెట్టుమీఁదనుండి యీ చెట్టుమీఁదికి నెగురుచు ననంతమ్మ యున్న పొద సమీపమునకు వచ్చి యచ్చట చల్లఁబడియుండిన గింజలను జూచి మిగుల సంతసమున భూమిపై వ్రాలి యొకటి రెండు గింజలను మ్రింగెను. పాపమా చిగురాకుదిండి వెంటనే మైకముచే నచ్చటనే గూలఁబడెను. అప్పు డనంతమ్మ పొదలోనుండి నవ్వుచు బైటకు వచ్చి మైకముతో నున్న పక్షిని బట్టుకొని "యిఁకఁ బ్రతి దినమును నీ సంగీతముచే నాకు నిద్రాభంగము చేయవులే" యని తన చేతనున్న కత్తెరతో నా పెంపుడుకూన నాలుకను గటుక్కునఁ గత్తిరించివైచెను. ఆ కెంపుకనులపులుఁగు పరుగెత్త జాలక యచ్చటనే మైకము దీఱునంతవఱకుఁ బడియుండెను.

ఆ దినము శాంతయ్య తన ప్రియమగు కోకిల పలుకని కారణముఁ దెలియక యింటిచుట్టు వెదకుచుండెను. అతని యాతురతను జూచి యనంతమ్మ యచ్చటికి వచ్చి "శాంతయ్యగారూ! ఇఁక మీఁద నాకు నిద్రాభంగమును, దమకుఁ

కోకిల దర్శనమును దప్పినది. ఆ పక్షి కొఱకై యేల వెదకెదవు? నేను దాని నాలుక నీదినమునఁ గత్తిరించి వైచితిని.” అని వికృతాట్టహాసముఁ జేయుచుఁ బల్కెను.

శాంతయ్య యా మాటవిని నదే బాలకునివలె నేడ్వ మొదలుపెట్టెను. “అనంతా! ఆ నోరులేని చిన్నపక్షి నాలుకను గత్తిరించుటకు నీ చేతులెట్లాడెను. దానికి బదులు నన్నే విసమిడి చంపియుండిన నీబాధలన్నియు నశించియుండునే” అని వాపోయెను. మధ్యాహ్నమువఱకు కతఁడట్టులే దుఃఖించి యా తలిరుదిండిని వెదకుచు నరణ్యమునుబట్టి పోయెను. అట్లు పోయిపోయి మిగుల నలఁతచే నొక గొప్ప వటవృక్షచ్ఛాయ విశ్రమించెను. అచటికిఁ దాను వెతుకుచుఁ బోయిన కోకిల వచ్చి మనుజ భాషణముల శాంతయ్యతో నిట్టులనియె. “అయ్యా! నీదయకు నే నెంతయో సంతసించితిని. నాకాహార మిచ్చి నన్నుఁ బోషించుచుండిన నీ ఋణముఁ దీర్చుటకుఁ దగిన వెరవులేదు. నావెంట దయచేసి నేనిచ్చు నాతిథ్యముఁ గైకొనుము. నేనొక దేవతను. నాకిష్టమువచ్చినపుడీ కోకిల రూపెత్తి ప్రపంచమున మానవుల హృదయము నెఱుంగుచుందును.”

శాంతయ్య కోకిల పలుకుల కలరి, తుదకుఁ గోవెలను జూచితినిగదా యని మిగుల సంతసించి దానివెంటఁ బోయెను. వారిరువు రచ్చటనుండి గొంతదూరము బోయి ఒక కొండ గుహలోనికిఁబోయిరి. అచ్చటికిఁబోయినవెంటనే యాపక్షి యొక్క మందరాకారుఁడుగ మాఱిపోయెను. ఆ గుహాయందు భోజన

సామగ్రులప్పుడే యమర్చినట్టులుండెను. వారందరు పరమే శ్వరుని గూర్చి ముచ్చటించుచు విందుఁ గుడిచిరి. తదనంతర మా సుందరపురుషుఁడు శాంతయ్యతో "ఓ సాధుస్వభావుఁడా! అదుగో యామూల నొక చిన్నగంపయుఁ, బెద్దగంపయుఁ గలవు. వానిలో నేదైన నొకదాని నెత్తుకొని నీ గృహమునకుఁ బొమ్ము" అనెను.

శాంతయ్య యా గంపలకడకుఁ జని పెద్దదిగ నుండు గంప మోయుట భారము గావున చిన్నగంపనే దీసికొనదగనని, యా చిన్నగంప నెత్తిపై నిడుకొని యతనితోఁ "బోయివచ్చెద" నని చెప్పెను. అందుల కాతఁడు "సరియే సుఖముగ నిల్లు చేరుము. ఇంటికిఁ బోవునంతవఱకు నీగంపను దెఱవకు" మని హెచ్చరించి యతనిని సాగనంపెను.

శాంతయ్య సాయంకాలమున కిలుచేరి గంపలో నేమున్నదో చూడవలయునని దానిపైనున్న మూతను బైకెత్తెను. అందమూల్యములగు నాభరణము లగపడెను. శాంతయ్య సంతోషమునకు మేరయేలేదు. ఇఁక మీఁద నేలాటి గష్టము లేకయే తన జీవయాత్రఁ గడపవచ్చునుగదా యని యనుకొనియెను.

అనంతమ్మ నాఁటిరాత్రి శాంతయ్య యింటిలోనికి వచ్చి "ఏమయ్యా! ఈ దినమంతయు నెచ్చటికిఁ బోయియుంటివి? నీ కూలి దొరకెనా?" అని కుత్సితముగఁ బ్రశ్నించెను. శాంతయ్య అమాయకుఁడు గావునఁ దాను బయలు

దేఱుటయు, నొక చెట్టుక్రింద విశ్రమించుటయు, కోకిల కన బడుటయు, వాహారగించుటయు, నాభరణముల గంపఁ దెచ్చు కొనుటయు మొదలగు విషయముల వివరముగఁజెప్పి తాను దెచ్చిన వెలగల నగల నామెకుఁ జూపెను.

అనంతమ్మ కప్పుడు కన్ను లెఱ్ఱఁబాఱెను. దేహములోని రక్త ముష్ణమెక్కెను. మనస్సు చలించెను. మూతి సొట్ట వోయెను. తానుఁగూడ నట్టి యాభరణముల సంపాదించు నంతవఱకు విశ్రాంతిఁబొందున ట్లగపడుటలేదు. ప్రక్కయింటి శాంతయ్యకట్టి భాగ్యము కాకతాళీయముగ లభించినందులకై యామె లోలోన నేడ్చిన యేడ్పు లింతంతనరాదు. ఆమె యప్పుడు పెదవులతో మాత్రము శాంతయ్యతో మాట్లాడు చుండెను. గాని హృదయము మాత్రము తొడవులపైని తలం పులచేఁ దత్తళించుచుండెను.

అనంతమ్మ యానాటి రాత్రి యింటమంచముపైఁ బండు కొని యెట్లెట్టులో నిదురవోయెను. ఆ నిదురలో నామె కొక కల. ఆ కలలో నామె కోకిల గుహకుఁ బోయినట్లును, కోకిల మాత్ర మామె కాభరణముల గంపనీయకుండుటచే నామె యే పక్షికిఁ దెలియకుండ దొంగిలి దెచ్చికొని తన మంచముప్రక్కను బెట్టుకొనినట్లును, ఆ సంగతి నెట్లో తెలిసికొని పరిత మామె యింటికి వచ్చి మంచముప్రక్కనున్న యాభరణముల నెత్తు కొనిపోవుటకు గంపను సమీపించినట్లును స్వప్నమునుగాంచి "ఓహో నా సొమ్ము నెత్తుకొనిపోవుటకు నీవవెరు ? నిన్నుఁ

జంపెదనుండు” మని బొబ్బరించుచు మంచమునుండి చేతులం జాచెను. ఆయూరవడిలో నామె మంచముమీఁదినుండి క్రిందికిఁ దబ్బుక్కునఁ బడెను. ఆమెకు ఆభరణములు రాకున్నను పడిన దెబ్బచే నడుమును, మోచేతులును నొప్పి బట్టెను.

ఆ నొప్పిచే రాత్రియంతయు నామె నిదురింపలేదు. ఉదయమున నామె లేచి తానా రూపుననే బోయి యాకోకిలను గనుఁగొని నాలుకను గత్తిరించినది గదాయని కోపించి తఱిమి వేయునేమోయని తన రూపును వస్త్రములచేఁ గొంత మార్పును గావించుకొని పయనమయ్యెను. ముదుసలి వడివడిగ నడచి శాంతయ్య విశ్రమించిన మఱ్ఱిక్రిందఁ జేరి విశ్రమించెను. కాని యామె కచ్చటఁగూడ శాంతిలేదు.

ఈర్ష్య యొక మహాసర్పమువంటిది. అది యొకపరి హృదయమున జేరినయెడల, దానిని దొలగించుకొనుట శక్యము కానిపని. కొంచెము సమయము దొరకెనేని ఆ భీకరసర్పము తన విషానలముచే నాశనముఁ జేయఁబూనును. అనంతమ్మ యెదఁ జొచ్చిన యీసుకూడ నట్టిదియే. దాని నామె తన కోమలమగు నెదనుండి తఱిమి వేయఁజాలకపోయెను. ఎప్పుడెపుడు విహంగమువచ్చునా, తన నివాసమునకుఁ గొంపోవునా? యెప్పుడు బహుమానము లిచ్చునా? యని తలఁచుచు నిదురఁబోయినట్లు నటించుచు చీమ చిటుక్కుమన్న పక్షిరాజు వచ్చునేమో యని యఱగంట చూచుచుండెను.

కొంచెము సేపటికా కోకిల వృక్షసామీప్యమునఁ జేరి,

“అమ్మా! తా మెవ్వరో దూరప్రయాణ మొనరించి కడు బడలినట్లున్నారు. తమ కభ్యంతరము లేకున్నచో మా నివాసమున కరుదెంచి నేనిచ్చు నాతిథ్యముఁ గైకొనుఁ” డని మనుజభాషణములఁ బ్రేమ యుట్టిపడినట్లనియె. అనంతమ్మ తన పేరు కాంతమ్మ యనియుఁ దన స్వగ్రామంబగు బంసోపురము నుండి కలంబాకుఁ బోవుచుండ దారితప్పితిననియు నబద్ధములఁ బలికి యా కోయిలఁ గనుఁబ్రామఁ బ్రయత్నించెనుగాని యా కెంపుకంటికామె నిజస్థితి దెలియకపోలేదు.

అనంతమ్మ కోకిలతోఁ గూడి కోయి యొక్క గుహఁ జొచ్చెను. అందుఁ బ్రవేశించినదే యా తలిరుమేఁతరి యొక్క సుందర పురుషుఁడై పోయెను. ఆవింతకథ నావలికే యా యమ శాంతయ్యవలన వినియుండుటచే నావింతమార్పున కావంతయు వింతఁబడలేదు. ఆమె కెప్పుడెప్పుడు బహుమానము దొరకునా యను నాత్రము మాత్రము మెండగుచుండెను. ఆ పురుషుఁ డామెకు భోజనమిడి, “ఓ కాంతమ్మా! నేనిచ్చిన ఆతిథ్యమును గొంటివిగదా! అదుగో ఆ మూల రెండు గంపలున్నవి. అందొకటి పెద్దది. మఱొక్కటి చిన్నది. నీకుఁ గావలసిన వానిలో నొకటి దీసికొనిపొమ్ము. నీవు చూడఁ గడుబేదగఁ గనఁబడుచున్నావు. ఆ గంపమూఁతను నీ విలుచేరునంతవఱకుఁ దెఱవకు” మని చెప్పి యతఁ డదృశ్యుఁడయ్యె.

అనంతమ్మ యానందమునకు మితిలేదు. జరాభరమున శరీరము కృశించుచున్నను అవయవముల బిగి వదలుచున్నను

శరీరము వడవడ వడంకుచున్నను ఆమె యాశ కధీనయై యుండుటచే నోపికతోఁ బెద్దగంపనే నెత్తిపై నిడుకొని, భారముచే నొక ప్రక్కఁ గష్టమును, పెద్దగంపయగుటచే శాంతయ్య కన్న తాను తులలేని సంపదల కధీశ్వరినగుదునని యానందము మఱియొక ప్రక్కను నామె నూఁగించుచుండెను.

ఆమె కొంతదూరము నడచి యా భారపు గంప నొకచో దింపి దీనియం దెట్టి యమూల్యాభరణములున్నవో మూఁతను గొంచెము పైకెత్తి చూచిన గలుగులోపమేముండునని యాగంప మూఁతను బైకెత్తఁగనే యందుండి యొక విధమగు పొగయు, భయంకరశబ్దమును బయలువెడలెను. వెంటనే యిద్దఱు భీకర స్వరూపులా గంపనుండి బయలువెడలి వృద్ధురాలి చుట్టును వికారముగ నృత్యము చేయుచు నామె నాలుకను గతుకుఁ గత్తిరించి "నీ నాలుకవలన చాలమందికి శాంతి భంగమగుచుండెడిది" యని పకపక నగుచుఁ గంటికి నగపడకుండఁ బోయిరి.

అనంతమ్మయుఁ జేయునదిలేక తన్నట్టి స్థితికిఁ దెచ్చిన యీసును నిందించుకొనుచు నిలువేరి తన దుస్థితికి రేయింబవళ్లు విలపించుచుండెను. దయార్ద్రహృదయుఁడగు శాంతయ్య యామెకుఁ గలిగిన పరాభవమునకు వగచి యప్పు డప్పు డామెకుఁ గావలసిన సాహాయ్యముఁ జేయుచుండెను.

మంచి నడవడి

గీ. ఈశ్వరుఁడు దండ్రియని యెంచి యెల్ల జనులు
సోదరులటంచుఁ బ్రేమతోఁ జూచి సర్వ
జంతువులయందు దయగల్గి సాధుశీల
మమరి యుండుట నడవడి నలరఁ జేయు.

"నడవడి మంచిదైనను జనంబులు గొప్పగఁ జూతురాతనిన్" అనిన కవి మాటలు రిత్తగాదు. నడవడి బాల్యముననే పట్టు పడవలయును. ఏ విత్తుఁబూడ్చిన నే చెట్టు మొలచునో యదే ప్రకారము చిఱుతఁబ్రాయమునఁ బట్టువడు మంచినడవడియో, చెడు నడవడియో స్థిరముగ మానవునియందు నిలిచిపోవును. కావుననె మన పెద్దలు మొలకయై వంగనిది మ్రానై వంగునా యని వచించిరి.

తలిదండ్రులు బాలుని శక్తిని గుర్తెఱిఁగి యెట్లు బోధించినఁ దమ బిడ్డకు మంచినడవడి, సుగుణము, సువిద్య యలవడునో యది దెలియవలయును. సువిద్య యను మాట యిందు వచ్చి నందువలన నావిద్యను గూర్చి కొంచెము వ్రాయక తప్పినదిగాదు.

ఒక బాలునికిఁగాని బాలికకుఁగాని మంచి నడవడి యలవడునట్లు చేయు పద్ధతికిని సువిద్య యబ్బునట్లు చేయు పద్ధతికిని జాలఁ దారతమ్యముగలదు. బాలునికెట్టివిద్యయందుఁ బ్రీతి గలదో కనుఁగొని యావిద్యయం దాతని బ్రోత్

పెట్టవలయు. మంచినడవడి పట్టువడుటకు విద్యయలవడుటకుఁ జెప్పినపద్ధతిఁ ద్రొక్కినఁ జేటువాటిల్లును గావున నట్లుగాక చెడు నడవడిఁ బోవు బాలుని నెంతకైనను వద్దగించి తర్జన భర్జనములనైన మంచి మార్గమునకుఁ ద్రిప్పవలయు. విద్యా విషయమున, జట్కాబండిదోల జకాయించువానిఁ జిత్ర లేఖనమున, గణితమునందు గమనముంచినవాని గనిమ కత్తిరింపున, మడకఁబట్ట మమతగొనినవాని మడుగు మంత్రమున, భాషలో భాషోద్రేకముఁగలవాని బట్టల మగ్గమున, కొయ్యపని చేయువానిఁ గోమటియుద్యోగమున, నెనములుమేఁప హెచ్చరికఁగలవాని "ఎం, ఏ" చదువునఁ బ్రవేశపెట్టిన ఫలితముగలదా! తామర వట్టినేలయందును, ఉలవపైరు నీటియందును వృద్ధికివచ్చునా! నడవడియందు మాత్ర మనుసరింపవలసిన పద్ధతివేఱు, ఆతీరువేఱు. భావను గాలఁ దన్నుమని బోధింపఁ బడిన బాలుఁడు, బోధకుల మన్నింపఁబోఁడు. తాతను ఘూయను, తత్త్వముఁ దెలిసికొనిన తనయుఁడు తాతాచార్యుల తిరువారాధన జేయఁబోఁడు. దమ్మిడి దొంగిలితెచ్చిన తనయుఁడు పెరిగి పెద్దయయినపుడు ధర్మమార్గ మవలంబింపఁ బోఁడు. అదిగో! బూచి, నాన్నా అని చెప్పబడిన చిఱుతఁడు వయస్సు వచ్చినప్పుడు యుద్ధవీరుఁడు గానేరఁడు.

అందువలనఁ బెద్దలు బాలకులకు బోధించు పద్ధతి చక్కఁగ [illegible]

నడచుకొనుట నేర్చుకొనవలయును. బోధించువారు యుక్తా యుక్తము లెఱింగియు, బోధింపఁ బడువారట్టి దాని నమ్ముతోప దేశముగ నెఱింగియు, నడచుకొనిన నింకఁ గావలసిన దేమున్నది? మరల మంచినడవడికి కేమికొదువ? ఎచ్చటి బీడీలయంగళ్ళచ్చట బీడువాఱ వలసినదే. ఎచ్చటి మద్య పానశాలలాయెడ మూయఁబడ వలసినవే. ఎచ్చటి బండ బూతులు వలుకు నోళ్ళకచ్చట బీగములు దగిలించవలసినదే. ఎచ్చటి దెబ్బలాటలచ్చట దాసుదుమాత్ర లాడవలసినదే. ఎచ్చటి ఘీంకారము లచ్చట నడుగంట వలసినదే! ఓ! అప్పుడంతయు క్రొత్తప్రపంచము! క్రొత్త యానందము! క్రొత్తకళ!—వింత మార్పులు!

బిడ్డలారా! చిఱుత ప్రాయమునుండి పెద్దలు చెప్పెడి గొప్ప వాక్యముల వినుటయే గాక "అయ్యా! నీ మిత్రుని గుణముఁ జెప్పుము. నీనడవడి నేను జెప్పఁగలను" అను సామె తను మనమునం దిడుకొని మంచి సావాసము చేయువలయును. ఎందులకన స్నేహితుఁడు దుర్మార్గుఁ డగునెడల నాతని నడవడిలోనికి నిన్నీడ్చుకొనఁగలడు. కావున స్నేహవిషయమునఁ గడు జాగ్రత్తగ నుండవలయు.

భరతఖండము మంచినడవడి గలిగినవారిం గనుటలోఁ గొఱవడినది కాదు. కాని రానురాను, జనులకు నడవడి యను మాటకే యర్థము దెలియుట లేదు. తెలియకపోయినఁ బోవుగాక! ఊరకుందురా యనునదియు లేదయ్యో. "నాయనా!

నేను పుట్టంధుఁడను; జ్వరము తీవ్రముగ నున్నది. వైద్యశాలకుఁ ద్రోవఁ జూపు" డనిన వైశ్యులవాడకుఁ ద్రోవఁజూప, వాఁడు నిజమే యనుకొని పోవుచుండ, నేనో ఘనకార్యము చేసిన వానివలె కిసుక్కు మని నవ్వుచుందువే! ధర్మమో రామచంద్రా యని చేతులు సాచినవాని చేతిలో నొక పెంకుబిళ్ళఁ బడవేసి చాలు పొమ్మని యొక్కసకిలి లాడుచున్నావే! మెదడు చెడినవాఁడు వెఱ్ఱిమొఱ్ఱి పాటలు పాడుకొని పోవుచుండ వానిపై రాలురువ్వ వెంట్రుకలు పెఱికి వాఁడు కుయ్యో యనుచుండ ని హిహీహీ యని నవ్వుచున్నావే! నిక్కముగ వెఱ్ఱివాఁడవు నీవే సుమీ! ప్రాణముపోవ గింగిరాల్చుచు కుక్కపిల్ల కేకలు పెట్టుచుండ గట్టిగా నవ్వి సంతసించి భళీ యనుచున్నావే! శరీరమంతయు ముడిచి మోవ శక్తిలేక దారిద్ర్యమున నెగురుచున్న జీవంబు సన్నని దారముగ నెగుర వలయునని మెడలోనిత్రాటను బిగించుచు లాగుచున్నావే! పలుకరా? ప్రాణసంకటము; పిల్లికి చెలగాటము అనుట నీలో సార్థక మగుచున్నదే!

నడవడి మంచిదయిన సద్వ్యవహారపు పనులఁ జేయుట లేద ముండదుకదా! కావుననే నడవడి సత్పథమునుంచి నేఱుత్రోవఁ ద్రొక్కినప్పుడెల్ల దానిని సరియగు మార్గమునఁ దిప్పుచుండవలెను. ఇందులకొక యుదాహరణ మిచ్చెదను.

బీహారు దేశమునకు దక్షిణమునఁ గొంత భాగమును, మధ్య పరగణాలలో నుత్తరమునఁ గొంతభాగమును జేరిన

చోట నాగపురమను దేశ మేర్పడుచున్నది. ఈ దేశము పూర్వము నుండియు మంత్రతంత్రములకుఁ బ్రసిద్ధి నొందినది. దక్షిణ హిందూదేశమున మళయాళము మంత్రములకుఁ బుట్టినిల్లని మనమెట్లు దలఁతుమో అట్లే ఉత్తర హిందూస్థానమంతయు నాచోటి యీ నాగపురమును భావించును. కావున నాదేశమున కుత్తర మళయాళమన్న దోస నుండదుకదా!

ఆ సీమయందు పర్వతము లచ్చటచ్చట నుండుటచేతను, విశేష భయంకరమగు నడవు లుండుటచేతను ప్రకృతి శోభ, నయనానందకరముగ నుండును. అచ్చట నివసించు జనులు చాల నేర్పరులు. వారిలో స్త్రీలు కూడ మంత్రకర్త్రియలే! మంత్రవేత్తలకుఁ బ్రధానమైనది మంత్రదండము. కాని ఆ చోటి యీ నాగపురపు మాంత్రికులకు, టంబరుమణియను నొక రాయి యంత ముఖ్యమైనది. ఆ దేశమున జాల గణనకెక్కిన పట్టణము రాంచీనగరము.

రాంచీ నగరము చాల పురాతనమయిన పట్టణము. దానిని వశ్యగుప్తుఁడను రాజు పాలించుచుండెను. అతనికి నువగుప్తుఁడను కొమరుఁడుండెను. ఒకనాఁడు రాజసభకు నొక మాంత్రికుఁడు వచ్చి తన విద్యానైపుణ్యముఁజూప, రాజును మిక్కిలి సంతసమొంది గొప్ప బహుమానము వాని కొసఁగెను. రాజు యొక్క యుదార స్వభావమున కైంద్రజాలకుఁడు చాలఁ దృప్తినొంది తన యుంగరమును అచ్చట గూర్చుండిన యువ గుప్తుని వ్రేలఁ దొడిగి రాజువంకకుఁ దిరిగి, "ఓ ప్రభూ! ఈ

"ఉంగరమును అచ్చట గూర్చుండిన యుపగుప్తుని వ్రేలఁదొడిగి"

యంగుళీయకము చాల మహిమగలది. నీకుమారుఁడు దౌర్మా
ర్గ్యమునరింప సంకల్పించు నపుడెల్ల నా యుంగరమతని నట్టి
కార్యములోనికి దిగకుండునట్లు వ్రేలియందొక విధమగు బాధను

గలుగఁజేయును. కావున రాజకుమారుఁడు తాను జేయు కార్య మిట్టిదని గ్రహింపఁగలుగును. నేను మరల వచ్చి తీయునంత వఱకు నియ్యది వ్రేలినుండి రానేరదు. నేనప్పుడప్పుడు వచ్చి మిమ్ముల దర్శించుచుండెదనని చెప్పి సభను విడిచి వెడలి పోయెను. రాజగు వర్మగుప్తుఁడు తన కుమారుఁడీమీఁద సుగుణవంతుఁడగునని సంతసించెను.

కొంతకాలము గడచిన వెనుక వర్మగుప్తుఁడు చనిపోయెను. ఉపగుప్తుఁడు రాజ్యమునకు వచ్చెను. అతఁడు పట్టాభిషిక్తుఁడైన క్రొత్తలో మంచి నడవడిఁ గలిగియుండెను గాని దుష్ట సాంగత్యమువలన గుణము మాఱుచు వచ్చెను. ఒకనాఁడతఁడు వేటకుఁ బోయి యచ్చట మృగములు లేమియు దొరకమి మిగులఁ గోపముతో నింటికి వచ్చెను. అప్పుడతని చిన్న కుక్క తన యజమానుని యందు ప్రేమ జూపింపఁ దోఁక నాడించుచు నాతని సమీపించెను. ఉపగుప్తుఁడు దానిని విసువుతోఁ గాలఁ దన్ని లోనికిఁ బోయెను. అతఁడప్పుడు నోరులేని యమాయిక మగు శ్వానముపైఁ జూపిన నిర్దయ చాల యసమంజసమని చెప్పుటకో యన వ్రేలియందు సూదితోఁ గ్రుచ్చినట్లు బాధగలిగెను. రాజకుమారుఁడా నొప్పి వలని యర్థమును గ్రహించి తాను జేసిన కార్యమునకు మిగుల లజ్జించి యిఁక మీఁద జాల న్యాయముగఁ బ్రవర్తింపవలెనని తలఁచెను గాని యది యెట్లు సాధ్యమగును? చేసినపాపము జేబున బెట్టుకొని కాశికిఁ బోయినను పాపములు నశించునా? దుర్మార్గ

స్నేహితుల దగ్గరనుంచుకొని యిఁక మీఁద చాల మంచి నడవడిలో నుండవలయుననిన వీలగునా?

మరల కొన్ని దినముల కొకనాఁడు యువగుప్తుఁడు విహారమునకు బయలుదేరెను. అతఁడట్లు కొంచెము దూరము పోవఁగనే యతని కన్నులకొక గొల్లకన్నియ యగపడెను. ఆమె సుగుణవతియే గాక అందగత్తెకూడనై యుండెను. ఆమె పేరు ఇంద్రాణి. రాజామెను జూచి కఱకుఁదనముగ "నీవు నన్ను వివాహమాడెదవా లేక నిన్ను చెఱయందుఁ బెట్టింతునా" యని యడిగె! అమెకు రాణియగుట మిక్కిలిఁ గుతూహలమే గాని యతని నడవడి మాత్రము నచ్చలేదు. నిశ్చయముగ నామె, "ప్రభుఁడవయ్యు నీ హృదయ మింకను గాఠిన్యము వహించి యుండుటచే నిన్ను వివాహమాడఁజాల" ననియె. ఈ నిశ్చయ తిరస్కారమును రాజకుమారుఁడు సహింపఁజాలఁడయ్యె. ఆమెనొక గదియందుంచునట్లు తన భటుల కాజ్ఞాపించి తాను దన భవనమునకు మరలెను. ఆసమయమునఁ గూడ నతని వ్రేలియందు బాధకలుగకపోలేదు. ఆ బాధ కాతఁడు సహింపక యీ యుంగరము నాచిత్తవృత్తికి నాస్వాతంత్ర్యమునకు నడ్డు గల్పించుచున్నదని, దానిని వ్రేలినుండి తీసివేయఁ బ్రయత్నించెనుగాని వ్రేలు కత్తిరింపక యయ్యది వచ్చునట్లు తోఁచలేదు.

ఆరాత్రి యువగుప్తుఁడు తన స్నేహితులతో విందుఁగుడుచుచుండఁ గొంద ఱింద్రాణి నీతఁడు తప్పక వివాహమాడి తీర

వలెననియు, ఆమె సమ్మతింపకున్న బానిసగా నమ్మివేయవలె ననియు సలహాల నిచ్చిరి. అతఁడు భోజనానంతర మామెను బంధించియున్న గదిలోనికిఁ బోయి చూచెను. అచ్చట నామె యగపడలేదు. అప్పు డాతని యాశ్చర్యమునకును, కోపమునకును మేరయే లేదు.

ఆ సమయమున నాతని స్నేహితులిదే మంచి తరుణమని తమకు విరోధియు రాజునకు జనక తుల్యుఁడునునగు మంత్రిపై నపరాధమును ద్రిప్పదలచి "ప్రభూ! నిన్నెప్పుడును ఇది మంచిది ఇది చెడ్డదని యాక్షేపించు ముసలి మంత్రియే ఆమెను దప్పించె" నని కొండెములు చెప్పిరి. వారి మాటలు వినినదే దడువుగ నువగుప్తుఁడు మితిలేని క్రోధముతో "వృద్ధ మంత్రియగు జనార్దనుని బంధించి తీసికొని రండని" సేవకులతోఁ జెప్పి తన పడక గదిలోనికిఁ బోయెను.

ఆతని వెనువెంట నెవరో నడచుచున్న చప్పుడు వినవచ్చెను. వెనుకకుఁ దిరిగిచూడగ నతని వ్రేలిపై నుంగరమిడిన మాంత్రికుఁ డతని యెదుటఁ దోతెంచెను. ఆతని కన్నులు కోపమున నెఱ్ఱ బాఱి యుండెను. అతఁడు రాజు వ్రేలిలోని యుంగరము నూడఁబెరికి, "అయ్యా! మీ తండ్రికి నేను నిన్ను సుగుణవంతునిగఁ జేయుదునని మాట యిచ్చితిని. ఈ యుంగర మప్పుడప్పుడు నీ నడవడి దిద్దుకొనుమని తెలుపుచున్నను నీవు గమనించక దుర్మార్గుఁడవై చరించుచుంటివి. నీకు తగుదండన విధింపమి నీవు చక్కఁబడునట్లు లేదు. నీకున్న

కోపమునకు తగినట్లు సింహపు శరీరమును, నీకుఁగల యాశకు యుక్తమగునటులఁ దోడేలు ముఖమును, వృద్ధ మంత్రిని దండింపఁ బూనిన నీకుత్సితమునకుఁ దగినట్లు పామునాలుక యును, నీమదాంధత్వమునకు సరియగు నటు లెద్దుకొమ్ములును గల వికృత రూపమును బొందుదువు గాక" యని చెప్పి వెడలిపోయెను.

ఉపగుప్తుఁడు తన శరీరమును జూచుకొనగా మాంత్రికుఁడు చెప్పినటుల అసహ్యాకరముగను, భయంకరముగను నుండెను. అంతియకాక రాచనగరునందు సహితములేక గొప్ప యరణ్యా మధ్యమున దా నున్నట్లు కనుగొనెను. తన దుర్మార్గపు జేష్టలన్నిటిని దలఁచికొని మిగుల దుఃఖించెను. ఆవిచిత్రమృగ రూపుఁడట్లు విచారించుచుండఁ గొందఱు వేఁటకాండ్రుచూచి "ఇది యొక వింత మృగము. దీనిని పట్టణమునకు గొనిపోయి యాడించిన కొంత డబ్బు రాగలదని దలఁచి గొలుసులచే నా మృగరూపముననున్న రాజకుమారుని దీసికొని పట్టణము లోనికి వచ్చిరి.

పట్టణ మెల్లయెడల శృంగారింపఁబడియుండుటచే నా వేఁట కాండ్రు కొందఱిని "పుర మలంకరించుటకుఁ గతంబే" మని యడిగిరి? అందుల కొకఁడు వారితో "అయ్యలారా! ఈ పురముఁ బరిపాలించుచుండిన యుపగుప్తుఁ డను రాజు మిగులఁ గ్రూరుఁడు. అతని పరిపాలనమున జనులు చాల బాధలనుభవించిరి. ఉన్నట్లుండి యొకనాఁడారా జెవరికిం

దెలియక అదృశ్యుఁడయ్యె. అతని దుష్టస్నేహితులు రాజ్యము కొఱకు పెనగులాడుచుండ ప్రజలందఱుఁ జేరి వారిని దఱిమివైచి వృద్ధమంత్రిని సింహాసనాసీనునిఁ గావింపఁబోవుచున్నారు. అదియే పుర మలంకరించుటకుఁ గారణ" మని చెప్పి వెడలిపోయెను.

ఆ మాటలను వినుచున్న సింహమృగము జరిగిన దంతయు విని హుమ్మని హుంకరించెను. మృగయులామృగము హుంకరించుట కర్థము గ్రహింపఁజాలక రెండుకొరడా దెబ్బలనిచ్చిరి. గర్వమునకును చెడునడవడికిని రాఁదగిన ఫలితముఁ దప్పింప నెవరితరము? ఉంగరము బాధించుచున్నప్పుడే సన్మార్గమునకుఁ దిరిగియున్నచో నింత ముప్పు వాటిల్లియుండదుగదా!

వేటకాండ్రా దినము తమకు రాజసభయందు నిట్టి మృగమును జూపిన బహుమాన మధికముగ దొరకఁగలదని యా మృగమును రాజసభకుఁ దీసికొనిపోయిరి.

అచ్చట వృద్ధమంత్రి యగు జనార్దనుఁడు సింహాసన మధిష్ఠింపక తన పూర్వపుటాసనముపైననే కూర్చుండి ప్రజలనందఱఁగలయఁజూచి "ఓ మహాజనులారా! మీ రందఱు నన్ను రాజ్యాభిషిక్తుఁ జేయఁజూచినందులకు మిగులఁ గృతజ్ఞుఁడను. కాని మన రాజగు నుపగుప్తుఁ డింకను సురక్షితముగనున్నాఁడని తెలియవచ్చెడిని. అతఁడు నేఁడుగాకున్నను రేపైనను మంచి నడవడి గలిగి మరల రాఁగలఁడని నమ్ముచున్నాఁడను. సర్వేశ్వరుం డతని ననుగ్రహించుఁగాక!

ఈ సింహాసనము—ఈ రాజ్యము—ఈ భవనము—ఈ ప్రజా

సమూహము—వెయ్యేల తుదకు నేనుగూడ—వారికిఁ జేరిన వారమే. వారి పక్షమున మీ యాజ్ఞ ననుసరించి యీ రాజ్య కార్యములఁ జక్కఁబెట్టుచు నతని శుభాగమనమునకై వేచియుంటిమి." అని పలికెను. ఆపలుకుల నా మృగరూప ధారియగు రాకుమారుఁడు విని మంత్రియొక్క సుగుణములకుఁ జాల సంతోసించి తాను రాజుగనున్నప్పు డతనికిఁ జేసిన కీడుఁ దలఁచి మిగులఁ జింతించెను.

మృగయు లామృగమును దా మితర మృగములు బెంచు చోటున నొక బోనులోఁ బెట్టఁ బెంచుచుండిరి. అట్టియెడ నొకనాఁడొక పులి తన బోనులోనుండి విడిపించుకొని నిద్రించుచున్న తనయజమానునిపై కుఱికెను. అతఁడును నిద్రమేల్కాంచి ఆచాలల మొకముతోఁ బోరాడుచుండెను. అప్పుడు బోనులోనున్న వింతమృగము, "ఇప్పుడైనను పరులకు సహాయము చేసిన బాగుగనుండునుగదా!" అని అనుకొనెనుఁ అట్లనుకొనుచుండగనే బోనుకమ్ములు తమయంతనవియే యూడి పడిపోయెను. ఆ ఇనుపకమ్ము లూడిపడిపోవఁగనే, ఆ వింతమృగ మొకదూఁకున నాశార్దూలముపైఁబడి తన శృంగములతోఁ జీల్చి చంపెను. ఆసమయముననే "మంచి నడవడి ఫలితము లేకుండఁ బోఁజాల" దని యెవరో జెప్పుచున్నట్లు తనచెవులకు వినఁబడెను. తానున్నట్లుండి యొకచిన్న కుక్కగ మారిపోయెను.

ఆ వింతమృగ మట్లు మారిపోవుటను జూచిన వేటరి యాశ్చర్యమునకు మేరయేలేదు. వింతమృగపు విపరీతపు

టాకారముపోయి వేపిరూపము వచ్చినందులకు రాజకుమారుని సంతోషమునకు మితిలేదు. మృగయుఁడా చిన్నకుక్కను దన గృహమునకుఁ దీసికొనిపోయి యది చిన్నదిగనేయున్న యెడలఁ జాల బాగుగనుండునను తలఁపున దానికిఁ గొంచెముగ నాహారమిడుచుండెను. ఒకనాఁడా జాగిలము తన కిడిన రొట్టెముక్కను నోటఁ గఱచుకొని యింటివెనుకనున్న వనము లోనికిఁబోయి తిందమని పోయెను.

అచ్చట నదివఱకే యొకకుక్క యాహారము లేక మలమల మాడుచుండుటఁ జూచి తన కాఁకలి యగుచున్నను సహించి తన రొట్టెముక్క నా శ్వానమున కొసఁగెను. ఆ తరుణమున నచ్చటినుండియో "మంచికార్యము పున్నఁబడయకఁబోదు." అని యెవరో చెప్పుచున్నట్లు వినఁబడెను. అప్పుడా చిన్న కుక్క యున్నటులుండి యొక పావురముఁగా మారెను.

ఆ రాజకుమారుఁడగు పావురము తన మార్పునకుఁ జాల సంతసించి "ఇంద్రాణికి చాలినంత అపకారము చేసితిమిఁగదా, ఆమె యెచ్చటనున్నదో కనుఁగొని మన్నన వేఁడుకొనవలె"నని, తివ్వున నెగిరిపోయెను.

ఆ పావుర మట్లు చాల దూరము కొండలనక కానలనక దాటి పోగాపోగా, నొక గుహయొద్ద నొక ఋషియు, నతనికి పరిచర్య చేయుచున్న యింద్రాణియుఁ గంటఁబడిరి. ఆ కూకీ ఇంద్రాణిని గాంచఁగలిగినందులకై మిగుల సంతసమంది యామె భుజముపై వ్రాలి మన్నింపుమని వేఁడునట్లు తన ముక్కుతోఁ

పలుమారు ఆమె వస్త్రమును మెల్లనఁ బొడుచుచుండెను. ఇంద్రాణియు "నింతమంచి పావురము నాకుఁదొరకెఁగదా" యని దాని మేను తన హస్తముతో దువ్వుచు ముద్దిడుకొనెను. ఎదుటఁ గూర్చుండియున్న ముని యువగుప్తుని వింత మృగముగ మార్చిన మంత్రవాదిగ మాఱి పావురము నువగుప్తునిగ మార్చివైచి ఆతనితో నిట్లనియె. "బిడ్డా! నీ మేలుకొఱకే నిన్నిన్ని యిడుములపాలుచేసితి! ఇంద్రాణి చెఱనుండి తప్పించితిని. నీ కిప్పుడు మంచి నడవడి పట్టువడినది. కావున నింద్రాణి నా యాజ్ఞచొప్పున నిన్ను వివాహమాడఁగలదు." అని దీవించి వారిరువుర జనార్దనుని చెంతకుఁ దీసికొనిపోయి రాజకుమారుని సుగుణములఁ గూర్చి ముచ్చటించెను. వృద్ధమంత్రియు రాజకుమారుని కౌఁగిలించుకొని కుశల ప్రశ్నల నడిగి శుభలగ్నమునఁ బట్టముఁగట్టి యింద్రాణిని రాణిగఁ జేసెను.

దైవమాయ

తే. ఎవ్వనికి నిగ్రహంబున ♦ నెంతఫలము
దైవకృత్యమగు నదివొందు ♦ దప్పకతని
గారణముగాను వేఁడఁ బ్రాపు ♦ ఘనులఁ జేరు
చాతకము వాతఁ దూనల్ప ♦ జలకణములు.

మాధవుని మాయ నెఱుఁగుట బహుకష్టము. మానవుఁడు తలఁచిన దొకటియైన నాతఁడు దలఁచునది మఱియొకటి. అతని యుద్దేశముల నెఱిఁగి నడచుట మిక్కిలి మంచిది. అయిన సకలసృష్టి రహస్యములను, ఇచ్చను నెఱుఁగుటకష్టము. నవ నవలాడు సంవర్ధన పుష్పమొక నిమిషములో వాడి నశించుచుండ నరికినఁ గొలఁది నాగజెముడెందులకుఁ బెరుఁగవలయు? మురుగుచు మూల్గుచున్న ముసలిగొడ్డు మూలఁబడియుండ ముద్దులొలుకు మూడేండ్ల బాలుఁడు మడియుటకుఁ గారణమేమి? భయంకర భుజగములు భువిని బ్రాకుచుండఁ బంచవన్నెల రామచిలుక మృగయునిచేఁ, బట్టువడు నెందులకు? ఇట్లెన్నో, తల గొట్టుకొనినను మన కర్థముగానట్టివిగలవు.

మఱ్ఱిచెట్టున ముత్తెములట్ల చిన్నకాయలఁ దగిలించి గుమ్మడికిఁ గంపెడంతకాయల నెందులకు నంటఁగట వలయునని జేసు

నాక్షేపించు ధీరులున్నారుగాని, గొప్ప నృత్తకుఁడగు నామక్త్రికి గుమ్మడికాయలఁ దగిలించియుంచిన చెట్టుక్రిందను జేరు భాటసారిపైఁ బండినకాయ పడుటతో నతని తల పగులునని గ్రహించును కుశాగ్ర బుద్ధు లేరి! మందబుద్ధులైనను సరే కానివ్వను సరే దేవుఁడు చేయునది చేయుచునే యుండును. అతనికి విరుద్ధముగ నెవ్వరును బోఁజాలరు.

మూషిక మాహారము కొఱకు కలుగులోనికిఁ జొచ్చి క్రూర సర్పముచేఁ, జచ్చుచుండుట లేదా? యజమానిసని పెళ్లికిఁబోయి విందు లారగించెదమని లొట్టలువేయు లేఁకివాఁడు బస్సులోనుండి దొర్లఁబడి యమసదనమున విందుగుడువఁబోనేల! భోగమనుభవింప బొంబాయిపోయి బొల్లి బూసరితోఁ జావనేల. అన్నియు దైవేచ్ఛప్రకారము జరుగక మానవు

దైవమనుకూలింపనపుడు దొరల బింకముఁగూడ దొరలి పోవలసినదే! ఈ విషయము తెలిసియు మనుజు లూరకుండుట లేదు. తాననుకొనిన కార్యము పూర్తిగ నెఱవేర్పవలెనని, ఒకటే యోచన, ఒకటే పరుగు, ఒకటే లంపట—కాని ప్రయత్నము పురుషలక్షణము ఫలితము పరమాత్మునిదని యనుకొనుట లేదే? సృష్టిలో మేటివస్తువగు సూర్యునే కన్నులఁదెఱచి చూడలేని మనము కోమలమగు గులాబిని వాడకుండ నొక్క నిముసముఁగూడఁ జేతఁబెట్టుకొనఁజాలని మనము—పండినఫలమును కొన్నిదినములైనఁ గుళ్ళకుండఁ

బెట్టుకొనలేని మనము, ఎదుటివానినవ్వు సహేతుకమో అహేతుకమో యెఱుఁగలేని మనము, ఆభగవాను నభిప్రాయ మెట్లెఱుఁగఁగలము ?

మానవుఁడన్నిటిని దానే చేయుచున్నాననియుఁ జేయించుచున్నాననియు. భ్రమపడుచున్నాఁడుగాని నిక్కమునగ దైవాభీష్టమునకు విరుద్ధముగఁ జేయఁగలుగునా! సృష్టించిన తండ్రినే మఱచినపుడు కార్యములు తానే చేయుచున్నాననుటొక గొప్పయా! విమానమున గాల్ దేశమునకుఁ బోవలెనని కాసంతదూరముననే తలక్రిందుగఁబడి చచ్చుటలేదా! వైద్యులరగంటలోఁ జచ్చునని సెలవిచ్చిన రోగి మరల ముప్పది సంవత్సరములు బ్రతికియుండుటలేదా! కడుపునిండుగఁ బట్టించవలెనని యాకుముందఱఁ గూర్చుండి యొక్క ముద్దతోనే గిక్కురుమనకుండ జచ్చినవారు లేరా! కావునఁ బ్రతి మానవుఁడు దైవమునందు నమ్మకముంచి కార్యములు చేయవలెను గాని సర్వమునకుఁ దానే కర్తనని యనుకొనుట గొప్పతప్పు. ఇందుల కొక యుదాహరణము గలదు.

దక్షిణ హిందూదేశమున పురాతనగ్రామములలో గుట్టమకొండ యొకటి. ఇచ్చట నొక పెద్దకొండయు దాని సమీపముననే కొన్ని చిన్న గుట్టలును గలవు. పెద్దదగు కొండపై నబాబు గట్టించిన కొన్ని కోటలును, కొన్ని మందిరములు నున్నవి. ఈ కొండపేరనే యచ్చటనుండు గ్రామము గుట్టమకొండ యని పిలువఁబడుచున్నది. అచ్చటి వింతకట్ట

డములఁ జూచుటకొఱకై చాల దూరమునుండి జనులు వచ్చుచుందురు. అయ్యది నవాబుల యధీనముగాక మున్న గ్రామమును దాని పరిసరప్రదేశములను అమరసింహుఁడను రాజు పాలించుచుండెను. ఆ తేనికి భీమసింహ, ప్రతాపసింహ, రామసింహులని ముగ్గురు కుమారు లుండిరి.

ఒకనాఁ డమరసింహుఁడు తన కుమారుల రావించి "బిడ్డలారా! మీరు మువ్వురును రాత్రి పరుండినపుడు వారివారికి వచ్చు కల లెట్టివో నాకు రేపటి యుదయమున నెఱిఁగింపుఁడు మఱవకుఁడు" అని చెప్పెను.

మఱునాఁడు రేపకడ తనయులు మువ్వురు తండ్రిని సమీపించిరి. అమరసింహుఁడును పుత్త్రవాత్సల్యమున వారి నందఱఁ గౌఁగిలించి జ్యేష్ఠకుమారుఁడగు భీమసింహునిఁ జూచి, "కుమారా! రాత్రి నీ వెట్టి కలఁ గంటి" వనియెను. ఆతఁడు తండ్రితో "జనకా! మీ యనంతరము మీ సింహాసనముపై నేను గూర్చుండినటులు కలగంటి" నని క్రీగంట దండ్రినిఁ జూచుచుఁ జెప్పెను. అందులకు రాజు, "ఇం దేమి యతిశయమున్నది.? నీవు పెద్దవాఁడవగుటచే సింహాసనార్హుఁడవేగదా" అని "ప్రతాపసింహా నీ వేమి స్వప్నముగంటి" వని తన రెండవ పుత్త్రుని ప్రశ్నించెను. ప్రతాపసింహుఁడు "బాబయ్యా! నేనీ దేశమున గొప్ప ప్రముఖుఁడనయినట్లు స్వప్నముఁగాంచితి" నని బదులిడెను. రాజును "నీవు

రాకుమారుఁడవగుటచే నీప్రజలలో మేటివగుట నైజమేగదా,"
యనుచుఁ గనిష్ఠపుత్రుఁడగు రామసింహుని దగ్గఱకుఁ బిలిచి,
"పట్టీ! నీకల తెలివి యెట్టిది!" అని ప్రశ్నించెను. అతఁడందు
లకు "నాయనా! ఉన్నదున్నట్లు చెప్పెదను కోపింపకుము.
నేనందఱికన్న గొప్పవాఁడ నగునట్లును, నేను చేయఁగోరు
నుద్దేశించిన వెంటనే నా అన్నలు నీకు చెప్పుటకుఁ ఎనుగెత్తి
నట్లును, మా జనని చెయి గట్టుకొనుటకుఁ బోటీపట్టుఁ బట్టు
కొని యుండి నట్లును, జనకులగు తాము నాహస్తముపై
నీరు పోయుచున్నట్లును గంటి" ననియెను.

ఆ మాటలు విని యనంతపాల రాజునకు కడుకోపము వచ్చెను.
అట్టి కలలు గనుటకు గాలుని పోయిన బాలుని ధగరంతు
నిష్ప్రకారము చెంగనేయున్న చేసియుఁ, "ఏమీ! నావల్లం
దలచి సేవకులుగఁ జేసికొందువా! ఔరా! గర్వాంధత!
కానిమ్ము! నిన్నందఱి వాలు చేతులకు నీళ్ళిచ్చువానిగఁ
జేసెద నుండు" మని యొక సేవకుని బిలిచి "వీని నొక యడవి
లో విడిచి రమ్ము" ని చెప్పి, పాప మా పసిబాలుని మెడఁబట్టి
గెంటివైచెను. ఆ రాజసేవకుఁడు రామసింహునాతని దూరాగ
మున నున్న యొక గుట్టలో విడిచి యా వృత్తాంతమును
రాజునకుఁ దెలిపెను.

రామసింహుఁ డనాథబాలకునివలె నా కొండలలోఁ దిరు
గుచుఁ బోవుచుండ నచ్చట నొక గుహ యగపడెను. అతఁ

దధైర్యముఁ జెందక యా గవిలోనికిఁ బోయెను. అచ్చట నొక పాత్రలోఁ గొంచె మాహార ముండెను. తా నాఁకలిఁగొని యున్నందున నాహారము నంతయు భుజించి యందే నిద్రించెను. అట్లతఁడెంతయో సేపు నిద్రింపక మునుపే యేదో పాదముల చప్పుడు వినవచ్చుటచే దిగ్గన మేల్కాంచి చూడగా నాగుహ లోనికిఁ గొన్ని మేఁకలును, అన్నిటికన్న వెనుక నొక పెద్ద మేఁకపై నొక యంధుఁడుఁగూర్చుండి లోనికి వచ్చెను.

ఆ గ్రుడ్డి యా మేఁకపై నుండి దిగి యచ్చట నున్న యా హారపాత్రఁబైకెత్తి యది తేలికగ నుండుటచే నందు భోజనము లేదని గ్రహించి, యెవరో! మాహారము నంతయుఁ దిని వైచిరి, వారు నా కన్నులఁ బడిరేని చంపక విడుతునా" యని యా గవి యంతయుఁ బ్రతిధ్వనించునటుల బొబ్బరించెను. రామసింహుని కప్పుడు తనది కాని వస్తువు నితరుల యనుజ్ఞ లేక భుజించిన తప్పు దెలిసెను. విశేషక్షుద్బాధచేఁ బీడితుఁడై యున్నందున నతనికి బోనము నారగించినపుడు దెలియక పోయెను. కావున నా చిఱుతఁడా యంధుని సమీపించి "అయ్యా! నా తప్పు క్షమింపుము. నే నొక దిక్కులేని బాలుఁ కుఁడను. విశేషముగ నాఁకలివేయుటచే తమ యుత్తరము లేక భుజించిన నేరమును మన్నింతువుగాక" అనియెను. అందుల కావికలాంగుఁడు "సరియే! నీవు సత్యముఁ జెప్పినందువలననిన్ను మన్నించితిని. నీవు నాకు వండిపెట్టుచుండు" మని జెప్పెను.

ఆదినమునుండియు రామసింహుఁడు కుండగోఁకరిగ నుండ, వృద్ధియజమానుఁడు తన మేఁకల మేఁపుకొనుటకై పోవుచుం డెను. ఇట్లు పదిసంవత్సరము లెవ్వడో రెక్కలు గట్టుకొని యెగిరిపోయెను. రాకుమారుఁ డొకనాఁడు యజమానుని సమీపించి, "అయ్యా! తాము వృద్ధులైతిరి. ఇంకను మీరు బైట బోవు టంతగా మంచిదిగాదు. తా మింట నుండుఁడు, నే నీ మేఁకలఁ గాయ బోయెద" ననియె. అందుల కా వృద్ధుఁడు! "రామసింహా! కానిమ్ము రేపటినుండియుఁ బెద్ద మేఁకపై నెక్కి మిగిలిన మేఁకల నడవికిఁ దోలుకొనిపొమ్ము. అయిన నొకమాట, నీవు మేఁకల మేఁపుటకు దక్షిణపుఁ బ్రక్కనున్న కొండకుఁ దప్ప మిగిలిన యన్ని కొండలకుఁ బొమ్ము. జాగ్రత్త నా మాటయందు లక్ష్యముండనిమ్ము" అనియెను.

రామసింహున కిప్పు డిరువదేండ్లు. దక్షిణపుఁ గొండలో పెరిఁగిన గడ్డి యుండియుఁ దన యజమానుఁ డచ్చటికిఁ బోవల దని నిషేధించుటకుఁ గారణ మేమో యెఱుఁగవలయునని తా నామృగము లన్నిటి నొకనాఁడు దక్షిణపుగుట్టకే తోలు కొనిపోయెను. మేఁక లన్నియు నానందముగ మేయుచుండెను. రామసింహుఁ డొక చెట్టుక్రిందఁ గూర్చుండి ప్రకృతిసౌందర్య మునుఁ జూచుచు నానందించుచుండెను. సుమా రిట్లొక గంట యయినదో లేదో పది పండ్రెండుగురు వికారాకారు లచ్చటి

ఒకగంట యయినదోలేదో పది పండ్రెండుగురు వికారాకారు లెచ్చటినుండియో వచ్చి యతనిచుట్టు ముట్టిరి.

నుండియో వచ్చి యతని చుట్టు ముట్టిరి. వారిలో నొకనిచేత వట్టుకా రుండెను. వారినిఁ జూచినంతనే రామసింహునకునవ్వు వచ్చెను. ఎందులకన వారిలో నొక్కడును రెండున్నర యడుగు

కన్న పొడవు లేదు. వారు ధరించిన యుకువులు గూడ మిక్కిలి నవ్వుఁబుట్టించునవిగ నుండెను.

వారందఱు రామసింహుని చుట్టును నాడుచుఁ గన్నుల బెత్తికి వేయుఁడు, వీని యజమానుని కన్నుల నూడఁబెత్తికియు వీఁడిచ్చటికి బెదరులేక వచ్చెనుగదా!" అని యఱచుచుండిరి. అప్పుడతఁడు వారితో నిట్లనియె! "అయ్యలారా! నాకన్ను లందు మీకంత ప్రీతి గలదేని దీసికొనుఁడు. నేను వలదనుట లేదు. మీరు చేయలేని కార్యమేదియు నుండదు. మీరీచెట్టు కొమ్మనెగిరి దాటగలిగితిరేని నానయనముల మీసొత్తుగ భావింపుఁడు లేకున్న నన్ను బాధింపక విడిచిపెట్టుడనియె. అందులకు వారు సమ్మతించిరి. వారిలో పెద్దవాఁడు కొమ్మను దాటుటకు నెగిరెను గాన యాశాఖయందు వాని వస్త్రములు దగులొ్కనుటచేఁ గ్రిందికి వ్రేలాడుచు "నన్ను విడిపింపుఁడు. లేకున్నఁ గ్రిందఁబడి చచ్చెద" నని యేడ్వఁజొచ్చెను. మిగిలిన వారు మిగుల పొట్టివారగుటచే వానిని విడిపింపలేక రామసింహుని సహాయముఁగోరిరి.

అతఁడు "కన్నులు పోయిన తన యజమానునికిఁ గన్నుల నిచ్చిన వ్రేలాడు వానిని విడిపించెద" ననియె. అందులకు వారొక మూలిక నిచ్చి దాని రసమును కన్నులలో పోసినఁ గన్నులు వచ్చుననిరి. రామసింహుఁడా మూలికను భద్రముగ దాఁచుకొన కొమ్మకుఁ దగులొ్కనిన వానిని విడిపించి మేఁక లతో గుహనుఁ జేరెను.

వృద్ధునికి రామసింహుఁడు తెచ్చిన మూలిక సహాయమునఁ గన్నులు వచ్చెనుగాని అందుల కతఁడెట్టి సంతృప్తియు నగపఱచక నాఁడు మొదలు తానే మేఁకల మేఁపుటకుఁ బోవుదు ననియు, వచ్చుట నున్న యెనిమిది గుహాలలోనికిఁ బోవచ్చును గాని తొమ్మిదవ గవిలోనికిఁ బోరఁగూడదనియుఁ జెప్పి వెడలి పోయెను.

తొమ్మిదవగుహ నొందులకుఁ జూడవలదని వృద్ధుఁడు చెప్పెనో యది తెలిసికొన వలెనని రామసింహుఁడు సంకల్పించు కొనియెను. అతఁడా గుహాలోనికిఁ బోగా నందొక బంగారు వన్నెగల యొకయశ్వమును, సువర్ణపు జీనియు నుండెను. రామసింహుఁడా యుడుపుల ధరించి వాజువమ్మపై నెక్కి దౌడు తీయుటకు నుండ వృద్ధుఁడపుడే మేఁకలఁ దోలుకొనిగుహకు వచ్చి రామసింహుఁడు తేజిపై నుండుటఁ జూచి "ఓరీ! నాగుఱ్ఱము నపహరింపఁ జూచెదవా! నిన్నుఁ జంపివేయుదు" నని పరుగెత్తి వచ్చుచుండెను. రామసింహుఁడు గుఱ్ఱమునుఁ బరుగెత్తించెను. వృద్ధుఁడును గన్నుల నిచ్చిన దాతయని యెంచక తిట్టుచుఁ గడుఁగోపమున నతనినిఁ జంప నుద్దేశించి యొక కత్తి నెత్తు కొని తఱుముకొని వచ్చుచుండెను. సర్వేశ్వరుఁ డాతనిఁ గృతఘ్నుఁడనుకొనెను కాఁబోలు, వృద్ధుఁడు పరుగెత్తుచుండి యొక పెద్ద రాతిపైనుండి జాఱి క్రిందఁబడి మృతుఁడయ్యెను.

రామసింహుఁడు బంగారు దుస్తుల ధరించి బంగారు జీనిఁ గూర్చిన పైఁడి వన్నియ తేజినెక్కి పోవుచుండఁ జూపరుల

కతఁడొక దివ్యపురుషుని వలె నగపడు చుండెను.

అతఁడు తన తండ్రియగు నమరసింహుని పురము ప్రవేశించెను. రాజును నతని పుత్రులుం నా నూతన పురుషుఁడెవఁడో గొప్ప చక్రవర్తిగ నుండనోవునని యాతని నెదుర్కొని తమ నగరులోనికిఁ దోడ్కొనిపోయిరి. తగిన యాసనముపైఁ గూర్చుండఁబెట్టిరి. కుమారుఁడు భీమసింగు సువర్ణ కలశమున నీరములు దెచ్చి రామసింగు చేతులపైఁ బోయ నమరసింహుఁ డతని చేతులఁగడిగి ప్రక్కను చేతులు తుడుచుకొనుటకు తుండు గుడ్డ పట్టుకొనియుండిన రాణిగారినుండి యావస్త్రమును దీసికొని తడిచేతులఁ దుడుచుకొనుటకు సిద్ధపడుచుండెను.

పాప మతనికిఁ బదిసంవత్సరములకు మునుపు పోయిన తన కుమారుఁ డతఁడని యెట్లు దెలియును? రామసింహుఁడు తండ్రి తన కేలు దుడుచుచుండఁ బకక్కుమని నవ్వెను. అందుల కమరసింహుఁడు నివ్వెఱపడి, "మహాశయా! తాము నవ్వుటకుఁ గారణం బేమని" యడిగెను.

రామసింహుఁడు తా నెవరైనదియు, దన కల యెట్లు నిజమైనదియు విశదీకరించెను. అమరసింహుఁడు తనపుత్రుఁడు మరల దొరకినందులకు సంతసించుచు, దైవేచ్ఛ యనుకూలింపక మానవుని ప్రయత్న మెప్పటికిని గొనసాగదని గ్రహింపఁ గలిగెను.

స్నేహము

తే. అఘమువలన మరల్చు హి ♦ తార్థ కలితుఁ
జేయుగోప్యంబుఁ దాఁచుఁ బో ♦ షించు గుణము
విడువఁడా పన్న లేవడి ♦ వేళ నిచ్చు
మిత్రుఁ డీలక్షణంబుల ♦ మెలఁగుచుండు.

స్నేహము పాత్రత నెఱిఁగి చేయవలయును. అట్లుగాకున్నఁ గొన్ని సమయముల దుష్టస్నేహము లభ్యమగుట గూడఁ గలదు. ప్రపంచమున మంచి మైత్రివలనఁ గలుగు లాభమున కన్న వేఱొకటి లేదు. ఆదినుండియు భారతమాత శ్రేష్ఠులగు చెలిమికాండ్రనుఁ గనుటకు వెనుదీసినది కాదు. సుగ్రీవుఁడు తన ప్రాణములఁ దృణముగ నెంచి శ్రీరామచంద్రునికి సీతనుఁ దెచ్చుటయందుఁ దోడ్పడుట నెయ్యమే కారణముగదా.

మన దేశమట్టి సద్భావము గలిగినందులకు మిగుల గర్వించుచుండెడిది. కాలము మాఱను మాఱను నా నెయ్యము గూడ నొయ్యారముగ మాఱినది. నవ్వించువాఁడు నేస్తుఁడు, చాటు నిచ్చువాఁడు చెలమికాఁడు, (షేక్ హ్యాండు) కరచాలనము నిచ్చువాఁడు స్నేహితుఁడు, పండ్లిగిలించువాఁడు పొత్తుకాఁడు, సరసము లాడువాఁడు సంగడీఁడు, సిగరెట్టుఁ గాల్చనిచ్చువాఁడు సఖుఁడు, మోనముచేయువాఁడు మిత్రుఁడు. వ్యర్థములు పల్కు-
వాఁ డొమ్మికాఁడు. సుస్నేహము సువర్ణ ఘటమువంటిది.

బంగారుకుండ దొరకుట దుర్లభము. అది యేమఱుపాటున బగిలినను దాని సరిజేసికొనవచ్చును. మానవుఁడు మఱి యొకని సహవాసముఁ గోరినపుడు పగిలి దబ్బలగు మట్టికుండ వంటి స్నేహము తగదని గుర్తెఱుఁగ వలెను.

రైలుబండిస్నేహమను నొక నూతన విచిత్రస్నేహమిక్కా లమున బయలుదేఱినది. రైలుపెట్టెలో నెక్కి కూర్చుండినదే ప్రక్కనున్న వారిని "ఏమండీ! ఎచ్చట తాము రైలెక్కుట, ఎచ్చట దిగుట," అని రెండు మూఁడుపోద్ఘాతవచనములువదరి, "అయ్యా ఒక చిటిక పొడుము నిచ్చెదరా! ఒక సిగరేటు ముక్క నిటులఁ బడవేయుదురా" యని యేదియో యొకటి యాతనియొద్దనుండి యూడఁబెఱికి "తమకు బిడ్డ లెందఱు? మిమ్ముల నెప్పుడో చూచినట్లున్నదే!" అను నిత్యాదివాక్య పరంపరల రైలుప్రయాణపు తుదివఱకు జరపి, దిగిపోవునపుడు, "ఏమండీ! జ్ఞాపకముండవలెను! మన స్నేహము మఱువఁదగి నదికాదు, తామప్పుడప్పుడు జాబులు తప్పక వ్రాయుచుండ వలెను. మాగృహమున కొకపర్యాయము తాము దయచేయ వలె" నని వందనము లాచరించుకొని పోవుచున్నారు గాని మరల జాబులు వ్రాసికొనుటకు వారొకరికొకరు వారి నామ ధేయము లడిగియుండినఁగదా! వీరు రైలు దిగినవెంటనే వారి మాటయే జ్ఞప్తియుండదు.

ఇట్టి స్నేహముగూడ నిక్కాలమున గొప్పదిగ నెన్నఁబడు చున్నది. స్నేహమనునది యింతటి తేలికవస్తువు గాదు.

నెయ్యమేర్పడినతర్వాత నెన్ని యిడుములు వచ్చినను సరే! తుదకు ప్రాణము లర్పించవలసియుండుననుట మఱువక బలియనిపించుకొనవలెను గాని మిత్రుఁడు బాగుగ నున్నప్పుడు మొగమోటమిలేక మెసవి వాఁడు ద్రవ్యహీనుఁ డయినంతనే "తామెవరఁడీ" అను ఘాతుకపుమాటలకు దిగుట నింద్యము.

మిత్రునిదంతయు మనకు రావలెనని కోరుట మతిలేనితనము. క్షీరనీరములు కలియునట్లొకరికొకరికి మైత్రి కలిసిపోవలెను. అప్పుడే యాస్నేహ మందగించును. కడుపున కొండంత కపటముపెట్టుకొని పైకి నిచ్చకపు మాటలతో స్నేహము కల్పించుకొని సమయమువచ్చి పిలువవచ్చిన స్నేహితునికి ఇంటలేడు పొమ్మని చెప్పి పంపు బుద్ధిహీనుల నెందఱ మనము చూచుచుండుటలేదు! మృగములుగూడ స్నేహమననెట్టిదో మానవులకు నప్పుడప్పు డెన్నెన్నియో నిదర్శనములు చూపియున్నవి. అట్టివానిలో నొకటి యిందుఁబొందుపఱచెదము.

మహానది హిందూదేశములోని ప్రాముఖ్యనదులలో నొకటి. అయ్యది బస్తరుకొండలలోఁబుట్టి యుత్తరముగాఁ గొంచెము దూరమును తూర్పుముఖముగ మఱికొంచెముదూరమును ప్రవహించుచుఁ గొంతదూరము దక్షిణముగఁగూడఁ దిరుగవలెననికాబోలు నున్నటులుండి యొకచోట దక్షిణమునకుఁ దిరుగుచున్నది. ఆ ప్రదేశమున సుప్రసిద్ధమగు శాంబలుపురమను పట్టణము కలదు. అందొకప్పుడు రామసింగను

కసాయి నివసించుచుండెను. అతఁడు వాడుక మేరకొక దినము మాంసవిక్రయమునకై తన యంగడినంతయు పరిశుభ్రపఱచి మాంసశకలములన్నియుఁ బైకప్పునుండి వ్రేలాడుచుండిన యినుపకొక్కెలకుఁ దగిలించుచుండెను. ఆ సమయమున నచ్చటి కొక శ్వానమరుదెంచెను.

ఆ కుక్క మిక్కిలి యందమైనదయ్యు నరియగు నాహారములేమి మిగులఁ గృశించియుండెను. అది యాఁకలిచేత నెక్కువ బాధఁజెంది గడగడ వడంకుచుండెను. నా కుక్క మాంసఖండమును బడవేసినా యాఁకలి మాన్పఁజాలవాయను నర్థమిచ్చుచూపుల నామాంసవిక్రయుని జూచుచుండెను. ఆతఁడా జాగిలములపై జాలిఁగొని రెండంగుళముల మాంసపు ఖండమునొకదానిని బడవేసెను. ఆ ముక్క భూమిపైఁబడుటకుమున్నే యా కుక్క కటుక్కునఁబట్టి దిగమ్రింగెను. ఆ చిత్రవైఖరి యానూనరికిఁగొంత సంతసము గలిగించెను. కావున మరల నొక బ్రద్దను పైకెగుఁరవైచెను. మరల నదేవిధముగ నావేపి దానిని మార్గమధ్యముననే పట్టుకొని దిగమ్రింగెను. ఇటుల నాలుగయిదుసారులు జరిగినతర్వాత నాకటికరొక పెద్ద ముక్కను బడవైచెను. ఆపర్యాయము మా మొఱుగుమెక మా మాంసమును దిగమ్రింగక నోటఁగఱచుకొని యెచ్చటకో పరుగెత్తెను.

అట్లా శ్వానము ప్రతిదినము రామసింగు నంగడికి వచ్చి కడపట వేయుచుండెడి పెద్ద ముక్కను నోటఁ గఱచుకొని

పోవుచుండెను. ఒక దినము గూడఁ దప్పక మాంసపు ఖండము నెచ్చటకుఁ దీసికొని పోవుచున్నదో కనుఁగొన వలె నను కుతూహలమూ నూనరికిఁ గలిగెను. వాడుక మేరకు విశ్వాస్ మాంసపుఁదునియను నోటఁ బెట్టుకొని పరుగెత్తు చుండెను. విశ్వాస్ అని రామసింగా కుక్కకిడిన ముద్దుపేరు. కుక్కను వెన్నంటి కసాయికూడఁ బరుగెత్తెను. విశ్వాస్ ఆ పట్టణములోని మూలనున్న యొక పాడింటఁ జొరఁబడెను. రామసింగు గూడ దాని వెంబడి యా గృహములోనికిఁ జొచ్చెను.

ఆయింట నొక శిథిలమగు పీపాయియందొక మిగులఁ గృశాంగమై లేచుటకుఁ గూడ శక్తిలేని మఱియొక వేపి యుండెను. విశ్వాసా మాంసఖండమును దాని ముందఱఁ బడవైచెను. ఆ శునకము దాని వాసన చూచుచుండెనే గాని దానిని గొఱకుటకు బలములేమిఁ బ్రయత్నించ లేదు. విశ్వాసా నంజుడుతుండును జిన్నచిన్న ముక్కలుగఁ గొఱికి తోఁక నాడించుచుఁ దానా తుండ్లను మ్రింగున ట్లభినయించుచు మరలఁ బడవేయుచు "ఓ! స్నేహితుఁడా యీ ముక్కల నైనను దినుము. లేకున్న నేను తినివేయుదు" నని భయ పఱచుటకుఁ జెప్పుచున్నలాగునఁ జేష్ట లొనరించు చుండెను. కాని మిత్రుఁడగు కుక్క శక్తిలేమిఁ దినఁజాలక పోయెను.

విశ్వాస్ యొక్క విశాల భావమునకును, ఔదార్యము నకును రెండవ జాగిలపు దుస్థితికిని రామసింగు కన్నులనీరు

గాఁజొచ్చెను. అతఁడు ప్రక్కయింటికిఁ బోయి యొక మృణ్మయ పాత్రయందు నీరుతెచ్చి యా యెముకలగూఁడగు కుక్కకుఁ బెట్టెను. అదియు నా నీటిని జూచినదే తోఁక నాడించుచు నెన్ని దినముల నుండియో నీరుత్రాగని యాత్రమును జూపించునట్లు గతికి కొంచెము శక్తి వచ్చినదానివలె గన్పట్టెను. విశ్వాస్ రామసింగు తన మిత్రునికిఁ జేసిన సహాయమునకు సంతసము దెలుపుచున్నట్లాతని పాదముల నాక సాగెను.

రామసింగు తన దుకాణములోనికి వచ్చి యచ్చట నూనె క్రయమునకు వేచియుండు వారందఱికి విశ్వాస్ యొక్క మృదు హృదయమును గూర్చియు, దానికి మిత్రుని యందుఁ గల విశ్వాసమును గూర్చియు, ముచ్చటించుచు మన పురమున నెట్టి భక్తునకు నైనను నిట్టి త్యాగబుద్ధి లేదని వక్కాణించెను.

బిడ్డలారా! రామసింగు చెప్పిన మాటలయం దేమేని యబద్ధమున్నదా? మనుష్యులు తమకు లభించిన దానిలో వెయ్యింట నొక భాగమైనను గాసంతకూడ లభ్యముగాని నిర్భాగ్యునకు, నిరాధారునకు, నిశ్శక్తునకు, నిరాడంబరునకు సహాయ్యము చేయుదురా! వారు తినుతిండి, వారనుభవించు నానందము వారిదేగదా! సర్వసౌఖ్యము లనుభవించుచుండు మానవుఁ డెప్పుడేని ముచ్చటకునైనఁ గూటికిలేని, దిక్కులేని, రోగబాధ ననుభవింపలేని వారినిగూర్చి యొక నిముసమైన యోచించు చున్నాడా?

సాంబలుపుర మంతయు విశ్వాస్ యొక్క చరిత్ర మాబాల గోపాల మనుకొనుచుండెను. పెక్కండ్రు గుంపులు గుంపులుగ రామసింగు దుకాణమునొద్ద మూఁగి యా గ్రామసింహమును జూచి వేనోళ్ళ దాని గుణములఁ గీర్తించు చుండిరి.

కొన్ని దినములు గడచిపోయినది. ఇప్పుడు విశ్వాసముతోఁ గూడ రోగముచే బాధపడుచుండిన కుక్క కొంచెము శక్తి వచ్చుటచేఁ గాబోలుఁ గసాయియంగడికి వచ్చుచుండెను. రామసింగు మాంస మమ్మువాఁడయినను స్వభావమున మిక్కిల దయాళువు. కావున నా రెండుకుక్కలు తన గృహము నందే నివసించుటకుఁ దగు నేర్పాటుఁ గావించెను. అతఁడుపెట్టు నాహారము వలన విశ్వాస్ మాత్రము పుష్టిఁ జెందెను. గాని దాని మిత్రునకుఁ గండఁబట్టలేదు.

సాంబలుపురము పెద్దది కానుకాను నచ్చటఁ (మున్సిపాలిటి) బురపరిపాలకసంఘ మేర్పడెను. ఆ సంఘ సభ్యులు బయట దిక్కులేక తిరుగుచుండెడు కుక్కలనన్నిటిని బట్టి చంపింప వలెనని యొక్క చట్టమేర్పాటు చేసిరి. నోరులేని జంతువులపై గూడ నిట్టి చట్టమేర్పాటు చేసినందులకును భగవంతుని సృష్టిని నశింపఁ జేయుటకు మానవుఁడు కంకణ మీవిధముగఁ గట్టుకొని నందులకుఁ గొందఱు ప్రాజ్ఞులు చింతించిరి.

చట్టము మేరకొక దినమిద్దఱు సంఘసేవకులు కొన్ని శునకములఁ బట్టి యొకబోనువలెనుండు బండిలో వేసి త్రోసికొని పోవుచుండిరి. ఆసమయమున రామసింగు, దగ్గఱనున్న

గ్రామమునకు పశువుల వ్యాపారార్థము పోయి తనగుఱ్ఱముపై వచ్చుచుండెను. అతఁడట్లు వచ్చుచుఁ గుక్కలబండిసమీపమున నిలిచి "నావిశ్వాసము దాని మిత్రుఁడును నీవేత్ర హస్తులకుఁ జిక్కియుండరు గదా" యని యనుకొనుచు నాపెట్టె కమర్చి యుండు నినుపయూచల సందునఁ దొంగిచూచెను. ఉన్నటు లుండి యాకుక్కల నడుమనుండి కవ్వుమని యొకవింత శబ్దము వచ్చెను. అయ్యది తన విశ్వాసముచేసిన శబ్దమేయని యతఁడు నిశ్చయపఱచుకొని యాబండి త్రోయువారిని దనకుక్కనిమ్మని అడిగెను.

కాని వారందులకు సమ్మతింపరైరి. రామసింగునకుఁ బట్టరాని కోపమువచ్చెను. తానా కుక్కనుఁ దనప్రాణమువలెఁ గంటికి ఱెప్పవలెఁ దనయాప్త మిత్రునివలెఁ గాపాడుచుండెను. కావున నతని దేహమతని కప్పుడు దెలియుటలేదు. ఏప్రక్కఁ జూచినను విశ్వాసముయొక్క మురిపెంపు మోము గన్పట్టు చుండెను. రామసింగు ఆహంతకుల నిద్దఱను గ్రిందికిఁ బడఁద్రోసి వారితోఁ బెనఁగులాడు చుండెను. ఆవిషయము నంతయుఁ జూచుచుండిన ప్రజలందఱు విశ్వాసును ప్రేమించిన వారగుటచే నాగ్రహావేశ పరవశులై యాబండి తలుపుల నూడఁబెఱికి వానిలో నున్న కుక్కలన్నిటిని విడిపించిరి.

విశ్వాసమును దాని చెలికాఁడును రామసింగుతోఁ గూడ నింటికి వచ్చి సుఖంబుండెను. కొన్నిదినములు తాళి మెట్లీ రెండు శునకములు వారికిఁ బట్టువడెనని విచారింప మొదటఁ

బలహీనమగు శునకము పట్టువడెననియు నదిచూచి విశ్వాస్ వారిని జూచి మొఱిఁగి బెదరించఁ జూచెను గాని వారట్టి బెదరింపులకు భయపడమిఁ దానుగూడ శక్తిలేని దానివలె నటించి వారికిఁ జిక్కెననియుఁ దెలిసెను. చూచితిరే! యిచ్చటఁ గూడ మిత్రుని త్యాగబుద్ధి! ఆహా! తన స్నేహితుఁడు పట్టుఁవడుటచేఁ దానుగూడఁ బట్టు వడి ప్రాణములు వదలుట సమంజసమని యనుకొనెను గదా!

రామసింగు ప్రతిదినము నా రెండు కుక్కల మిగుల మక్కువతో సాకుచుండెను. ఒకనాఁటి యుదయమున నెప్పటియట్ల యతఁడు నిద్రనుండి లేచినదే "విశ్వాస్, విశ్వాస్" అని పిలచెను గాని విశ్వాసముగాని దాని యనుచర మృగముగాని రాలేదు. చుట్టుప్రక్కల వెదకెనుగాని వాని జాడగానరాదయ్యె! రామసింగు మిగుల ఖిన్నుఁడయ్యెను.

తన భార్యను దుకాణముఁ గావియుండు మని చెప్పి విశ్వాస్ మాంసము నెత్తుకొనిపోయి స్నేహితున కిడుచుండిన ప్రదేశమునకుఁ బోయెను. అతఁ డూహించినటుల విశ్వాస మచ్చటనే యుండెను. ముఖమున దీనత్వముతోఁ పవీపాప్రక్క మొగము ద్రిప్పి కూర్చుండి యుండెను. రామసింగు దానిని సమీపించి "ఏమి విశ్వాస్! అట్లున్నావు! నీ స్నేహితుఁడు కుశలమేగదా" అని దానివీపుమీఁదఁ దట్టుచు పీపాలోనికి తొంగిచూచెను. రెండవ కుక్క చనిపోయి దాని శరీరము కొయ్యబాఱి యుండెను. విశ్వాస్ కన్నుల రెంటినుండి నీరధిక

"ఏమి విశ్వాస్! అట్లున్నావు! నీ స్నేహితుఁడు కుశలమే గదా!"

ముగఁ ప్రవహించుచుండెను. కసాయి యచ్చట నొక చిన్న గుంటలో మృతిఁజెందిన కుర్కుర కళేబరమును బూడ్చివైచి విశ్వాస్‌ను దనవెంటఁ దీసికొని వచ్చెను.

విశ్వాస్ మరల మునుపటివలె మాంసము నా చోటికిఁ దీసికొనిపోవుట కారంభించెను. రామసింగెంత ప్రయత్నించినను దానిని సంతోషపఱచి ఆహార మిడలేకపోయెను. ఎచ్చటనేని తన స్నేహితునివంటి కుక్కను విశ్వాసము చూచెనేని అచ్చటికిఁ బరుగెత్తి అయ్యది తా ననుకొనిన మృగముకాదని తెలిసికొని విచారముతో వెనుకకు మరలుచుండెడిది. ఏసమయమునందైనను తన మిత్రుఁడు చనిపోయిన స్థలముననే కూర్చుండి యుండెడిది. ఇట్లు ఐదుదినములు గడచెను. ఆఱవదిన ముదయమున రామసింగు చిన్నబిడ్డవలెనేడ్చుచు విశ్వాస్ యొక్క కళేబరమును మోసికొనివచ్చి తన యింటి వెనుకఁ బూడ్చుచుండుట జను లందఱు చూచి మిక్కిలి దుఃఖించిరి. పాపము స్నేహితుఁడు లేక యా నాలుగుకాళ్ళ జంతు వీ ప్రపంచమునఁ దన ప్రాణమును నిలుపుకొనలేక పోయెనుగదా!

సత్యము

క॥ సందిగ్ధ భాషణంబులు
నిందాన్వితములును ద్వంద్వ ♦ నియతార్థములున్
జెందిన మాటల నాడకు
మీఁదనృతఫలంబు గలుగు ♦ నరయగుణమణీ!

"సర్వవేళలఁ బల్కు సత్యంబె తన తల్లి" యని యార్యులు పల్కిన వాక్యమున లోప మేమున్నది? సత్యము వచింపని మానవుఁడు, సన్మార్గులలో నొకఁడుగ నెన్నఁబడఁడు. అట్టివాఁ డెన్నటికేని పరిహాసపాత్రుఁడే. కల్లలాడువారు తమ గుంపునకు మఱియొక్కఁడు చేరెనని సంతసించెదరు. యదార్థవాది బహుజనవిరోధి అనునట్లు నిజము పల్కువాఁడు ఇది నీతి, ఇది న్యాయమని మెలుఁగని మనుజులకుఁ జులకనగు నేమోగాని, మహాపురుషులకును దేవునికిని మిక్కిలి దగ్గఱగఁ జేరుచున్నాఁడు. ఎంతటి బుద్ధిలేని మానవుఁడైనను దేవుని సమీపముఁ జేర నిచ్ఛగించునే గాని చెడ్డవారికి మంచివాఁడను గాకపోతినిగదా యని యంగలార్చునా? ప్రతిమనుజునికిని సత్యము పలుకవలయు నని యిచ్ఛ యున్నది గాని యట్లు వలుకుటవలన తానుజేసిన తప్పు విదితమగు నేమో యను భయమున నెన్నియో కల్లబొల్లి మాటలచేఁ దన తప్పు నొప్పుగఁ జేయఁ బూనును గాని నిజము నిలకడమీఁద నైనఁ దెలియకపోవునా?

సహాజముగఁ దప్పులుజేయుట మానవస్వభావము. దానిని గప్పిపుచ్చ నెన్నియో యసత్యములు పలికి తన నేరముగొప్పదిగఁ జేసికొనుటయేగాని కల్లలుపలికినంతమాత్రమున దోసమును దొలఁగించుకొనఁగలఁడా? ప్రతి మనుజుఁడు సత్యముపలుక నలవాటు చేసికొనవలెను. బాల్యమునుండి నిజమేపల్కవలెనని పట్టుపట్టి సత్యమునే వచించుటకు వెనుదీయకుంటిమేని దబ్బఱ లాడువారికది యెట్లు సహజసంభాషణముగనున్నదో యట్లే సత్యము పలుకుటగూడ స్వభావసిద్ధమైపోవును. లేనిదున్నట్లు నున్నది లేనట్లుఁ జెప్పుటకుఁ గొంచెము యోచనగావలెను గాని యున్నదున్నట్లు, లేనిదిలేనట్లు వచించుటకు యోచన యక్కరలేదుగదా!

సత్యముకొఱకు సతీసుతులనెడఁబాయుటకు హరిశ్చంద్రుఁడు వెనుదీసినవాఁడుకాఁడు. తండ్రిమాట యసత్యముగాకుండుటకుఁ బదునాల్గువర్షములు కానలలో సీతాలక్ష్మణులతో నిడుమలఁ బడుటకు శ్రీరామప్రభువు కష్టమనినవాఁడుకాఁడు. సత్యవాక్య పరిపాలనముకొఱకుఁ బాతాళమునకణఁగఁద్రొక్కబఁడిన బలి వెతఁజెందినవాఁడుకాఁడు. అట్టి సత్యసంధులు, అట్టి మహా పురుషులు వసించిన దేశమున నివసించుచు వారుచ్ఛ్వాస నిశ్వాసము విడిచినగాలినే పీల్చుచు వారు ద్రాగిన నదులలోని నీరములే త్రాగుచునుండు మనకు వారి సత్యసంధతలో వారి యథార్థవచనాపాటవములో శతాంశమైన సహస్రాంశమైన

శ్చంద్రులమని, కల్లలాడుకొనంగులమని, యథార్థమెఱుగని యడిబిండలమని యనిపించుకొనుచున్నారమే! కొంచెముగూడ నసత్యమునకు జంకకటయున్నదా? కలంతలు బెట్టుటకుఁ గల్ల-నవ్వులాటలకు ననత్యము-మోదమునకు బొంకు కానుకకుఁ గల్ల-పొట్టకూటికిఁ బొల్లు-మాటలలో మతకము-చూపులో జాణుకు-మనసులోఁ దాటోటు-నడకలో నునుకు-జీవనమున జల్లి-ఇట్లు మన బ్రతుకులు దిగిపోయినవి-సత్యమునకున్నంత గౌరవము- సత్యములోనున్నంత సంతోషము- నిజములో నున్నంత నయము- మఱిదేనియందును లేదు. బొంకువారికి ప్రథమమున సంతోషముగ నడినను, తుదకుఁ జెప్పరాని కష్టమును, దుఃఖమును ననుభవింప వలసియుండును. సత్యమువలన మొదటఁ గష్టమనుభవించినను, గడపట శాశ్వతసుఖమనుభవింప నగును. సత్యమే జయము. సత్యమే మానవునికి రక్షవంటిది. ఇందులకు నిదర్శనముగ నొక కథ గలదు.

పంజాబుదేశమున కుత్తరమునఁ గాశ్మీరమను స్వదేశ రాజ్యము గలదు. ఆంగ్లేయులు పంజాబును స్వాధీనముచేసి కొనకమునుపీరాజ్యమును రంజితసింగు పరిపాలించుచుండెను. ఆతని యనంతర మతని పుత్రుఁడు దులీపుసిం గింగ్లీషువారికి యుద్ధపరిహారమునకై యొకటిన్నరకోటి రూప్యము లీయవలసి యుండుటచే గులాబ్ సింగను నతనికిఁ గాశ్మీరమును విక్రయించ వలసినవాఁడాయెను. అప్పటినుండియు గులాబ్ వంశమువారే యీ రాజ్యమును బాలించుచున్నారు. కాశ్మీరము తూర్పు

ప్రపంచపు నందనవనము (paradise of the east) అని పిలువఁ బడుచున్నది. ప్రకృతిసౌందర్యమంతయు నాదేశముననే మునుముందు పుట్టి తదుపరి యితర సీమలకుఁ గొంచెము కొంచెముగ వ్యాపించినట్లుండును. ఇచ్చట చలి మిక్కుటమును దుర్గమయమును నగుటచే జనులు మిగుల బలిష్ఠులుగను, గష్టజీవనమునకు వెనుదీయనివారుగను నుందురు.

ఈ దేశము వివిధములగు నింపుగొలుపులతలకును, వింత వింతవన్నెల పుష్పములకును రసభరితములగు ఫలవృక్షము లకును మిగులఁ బ్రసిద్ధి. నదులు విశేషముగ బ్రవహించుటచే నా వాహినులపైఁ దేలియాడుచుండు తోటలు (Floating gardens) గలవు. అచ్చటివారు గొప్ప గొప్ప కొయ్యల సముదాయముచే నొక తెప్పఁగట్టి వానిపై మన్ను కొంచెముగఁ బఱచి దానిపైఁ గూరగాయలతోటలనాటి నదులలో విడచెదరు. కొయ్యతోగట్టిన నా తెట్టువతోఁటతో దేలియాడుచుండును. వారచ్చటచ్చట నదీతీరములనున్న పురములఁజేరి యచ్చట ప్రజలకు నప్పుడే కోసిన శాకములను విక్రయించుచుందురు. ఈ యద్భుతమును ప్రకృతసౌందర్యము లను జూచుటకుఁ బశ్చిమఖండవాసులుకూడ నెడతెగక వచ్చు చుందురు. కాశ్మీరమునకు ముఖ్యపట్టణము శ్రీనగరము. ఆపట్టణము శ్రీమహార్యచక్రవర్తియగు నశోకునిచేఁ గట్టఁబడి యుండుటచే మిగులఁ బురాతనమగు పట్టణము. అందుఁ

పూర్వము శుభ్రదత్తుఁడను నొక భాగ్యవంతుఁడుండెను. అతఁడు మిగుల సిరిగలవాఁడయ్యు లోభమునకు మాత్రము దాసుఁడయ్యెను. పాపమతనివిధి.

శుభ్రదత్తునికి సత్యవతి యను కుమార్తె గలదు. చిన్ననాఁటినుండియు నామెకు సత్యమన్న నెక్కుడు గౌరవము. మాణిక్యమని పేరుపెట్టిన కాశిరంగువానివలె, రామచంద్రుఁడని పేరుఁ బెట్టుకొనిన పితృదూషణునివలె, శాంతకుమారి యని పేరుఁ బెట్టుకొనిన కోపవతివలె, పన్నీరుశెల్యామని పేరుఁబెట్టుకొనిన మడ్డిమనుష్యునివలెఁగాక సత్యవతి యను పేరు శుభ్రదత్తుని తనయకుఁ దగియుండెను. ఆమె యెక్కుసెక్కముసకైన నసత్యమాడియెఱుఁగదు. అట్టి యామె సుగుణముసకుఁ దగినట్లు సౌందర్యముగూడ నుండుటచే నాపురమునసున్న ధనవంతు లందరు నామెను దమ కోడలినిగఁ జేసికొన నువ్విళ్ళూరు చుండిరి.

ఆపురముననే యొక బీదకాఁపు నివసించు చుండెను. అతని పేరు రత్నయ్య. ఒకనాఁడతడు పొలమునుండి యింటికిఁ బోవుచుఁ గొన్ని వంట చెఱకుల నేరుకొని పోయెను. అతని భార్య యాకట్టెల నందుకొని క్రిందఁ బెట్టఁగనే యామోపులో నుండి యొక చిన్నపాము వెలికి వచ్చెను. ఆమె యాగాలి తిండిని జూచి యాహా! దేవుఁడిట్లు సర్పములకు బిడ్డల నిచ్చుచున్నాఁడు గాని నాకియ్యఁడయ్యెఁ గదా! యని చింతించు చుండ నాబాలోరగము; "అమ్మా! చింతింపకుము. నీకు

బిడ్డలకు బదులుగ నన్నే పెంచుకొనుము. నేను హానిచేయ" నని మనుష్య సంభాషణమునఁ బలికె. అది విని రత్నయ్య భార్య మిక్కిలి యచ్చెరువంది యింతటి వింత లెందును గననైతిమి. పాము మాట్లాడుచున్నదే యిందేదో రహస్య మదాగియుండ వలయుఁ జూచెదఁగాక" యని ఆవిసదారిని మిగుల మక్కువతోఁ బోషించుచుండ నాపడగదారియుఁ గ్రమక్రమముగఁ బెరిగి పెద్ద దయ్యెను. ఒక దినమా త్రాఁచు రత్నయ్యను బిలచి "నాయనా! నేను పెండ్లి చేసుకొనవలయును. ఈపట్టణములోని శుభ్రదత్తుని కుమార్తెను నాకు వివాహ మాడవలెనని యున్నది. మీరు బోయి సత్యవతిని నాకిమ్మని యడిగి రండ" నియెను. రత్నయ్య యేమియుఁ దెలియని మానవుఁడగుటచే శుభ్రదత్తు నింటికిఁ బోయి "అయ్యా! మీ సత్యవతిని నా కుమారుఁడగు సర్పరాజునకు వివాహముఁ జేయించెదరా" యని యడిగెను. అందుల కతఁడు నవ్వి, "పామున కేమి? కన్యనిచ్చుటయేమి? కానిమ్ము. వీని నొక విధముగ సాగనంప వలయు" నని "రత్నయ్యా! మాయింటి వెనుక బంగారు పండ్లు ఫలించు చెట్లు గలుగునట్లు చేసినచో నాకుమార్తె నీకోడలు గాఁగలద" నియెను. అతఁడింటికిఁ బోయి జరిగిన యుదంత మంతయుఁ బూసగ్రుచ్చినట్టులు పాఁప పట్టికిఁ జెప్పెను. ఆసర్పము రత్నయ్యతో, "అయ్యా! అది యెంతటిపని! నేను బందుకొనుచోట నొక మాట

యున్నది. దానిని విప్పితివేని అందొక విధమగు పొడి గలదు. దాని నీటిలోఁగలిపి కొన్ని మామిడి టెంకల నానీటిలోఁ నద్ది వారి గృహము వెనుకఁ బూడ్చి రమ్ము” అని వ్రాకుచ్చెను! రత్నయ్యయుఁ గుమారుని మాటయందు నమ్మకముంచి తాఁజెప్పినట్టుగ చేసెను. కడపటి విత్తును బూడ్చినంతలో నదివఱకుఁ బూడ్చిన టెంకలన్నియుఁ జెట్లై బంగారు మామిడి కాయలతో నుండెను. రత్నయ్య యాశ్చర్యమున కంతులేదు. ఆసమయముననే సత్యవతి తండ్రి యచ్చటికి వచ్చి యావిచిత్ర దృశ్యమును జూచుచు నిలువఁబడి పోయెను. అప్పుడు రత్నయ్య “అయ్యా! మీరు చెప్పినట్టులు చేసితిని. ఇంకనేమైన నభ్యంతరమున్నదా?” అని ప్రశ్నించెను. అందుల కాధనికు “డింక మఱియొక పని బాకీయున్నది. మా గృహ కుడ్యములును నేలయు సువర్ణ మయమగునేని మీ కుమారుఁడు మాయల్లుడగుటకు సందేహము లేద”ని బదులిడెను. రత్నయ్య యీరెండవ సందేహమునకుఁ గుమారుఁడేమి పలుకునో యని సంశయించుచు నింటికి వచ్చి సర్పమునకు విషయము నంతయు నెఱింగించెను. ఆపుట్ట కాఁపరి తండ్రి యగు రత్నయ్యతో “అప్పా ఈయూరి కుత్తరమున నొక పుట్టగలదు. ఆపుట్టపై నొక చెట్టుగలదు. దాని కొమ్మలు కొన్ని దెచ్చి శుభ్రదత్తునింటి గోడలను నేలను వానితో నూడ్చు” మని చెప్పెను. రత్నయ్య తన కుమారుఁడు చెప్పినటులఁ జేయఁగా

శుభ్రదత్తుని యిల్లంతయు బంగారు మయమాయెను. ఆభాగ్య వంతుఁడు తన గృహమంతయుఁ గాంచన మయమగుటచే నబ్బురపడి సత్యవతిని బిలచి జరిగిన సమాచార మంతయుఁ జెప్పి యామె నా పామునుండి తప్పింప నుపాయములో దూర మున నున్నఁ బెదతండ్రి నెలవునకుఁ బొమ్మని చెప్పెను. సత్యవతి జనకుఁడు చెప్పినదంతయు విని "తండ్రీ! తాము నన్నా సర్పమున కిచ్చెదమని మాట నిచ్చితిరి. చెప్పి తప్పుటకన్నఁ బాప మింకొకటి కలదా! లోకులు మిమ్ముల నసత్యవాది యని బిలువరా? మీ సత్యమును నిలుపుట కొఱకు నేనా సర్పమునే వివాహమాడుదును" అనియెను. అతఁడు చేయు నది లేక తన లోభము తన్నింతవఱకుఁ దెచ్చెఁగదాఁ యని చింతించుచు రత్నయ్యను బిలచి యతని కుమారుని బిలుచు కొని రమ్మనెను. పెండ్లికుమారుని తలిదండ్రులా ప్రాతఃకాలమున సత్యవతి నెలవునకుఁ దోడ్కొని పోయిరి. ఆ సర్పమును జూచి సదే శుభ్రదత్తుఁడును నాతని భార్యయు మిగుల భీతిఁజెందిరి. సత్యవతి నెప్పుడు దిగమ్రింగునో యని యామె తల్లి బావురు మని యేడ్చుచుండెను. శుభ్రదత్తుఁడు తన కూఁతు దుస్థితికిఁ దానే కారణముగదాయని మిగుల వ్యధఁజెందెను.

సత్యవతి మాత్రము మనస్సున నేలాటి దుఃఖమును భయ మును లేక జనకుని సత్యవాక్య పరిపాలనార్థమై తన శరీరమును లెక్కసేయక యాపామునెదుట నిలిచెను. అప్పుడే యా సర్ప

అపుడే యా సర్పము ఒక సుందరుఁడగు మానవుఁడుగ మాఱెను.

మొక సుందరుఁడగు మానవుఁడుగ మాఱెను. సత్యవతి సంత-
సమునకు మేరయే లేదు. ఇంతలో క్షణమునకు మునుపు
పాముగానున్న నాయందగాఁడు సత్యవతిని జూచి మిగుల-

సంతోషించి ఓ! కన్యకా! [redacted] నుండి దొలఁగింపఁబూనిన నీ త్యాగము బహు శ్లాఘనీయము. నేను పురుష పురవు (పిషావరు) రాజకుమారుఁడను. ఒక నాఁడొక మునిపుంగవుని ముందల నవ్వులాట కొక కల్ల చెప్పి నందుల కాతాపసోత్తముఁడు కనులెఱ్ఱఁజేసి తొమ్మిది సంవత్సరముల వఱకు నీ సర్పరూపమున నుండవలెననియు సత్యవతియను సత్యసంధురాలి దర్శనమువలన నీరూపు పోవుననియు శాపంబిడెను. ఆమునీంద్రుని వాక్య ప్రకారము నీ దర్శనముచే నానిజ రూపంబుఁ బొందితిని. నిన్నుఁ దప్పక వివాహమాడెదను గాని యీ జటదారి యాజ్ఞ ప్రకారము నవవర్షములు పూర్తి యగుటకు మూఁడుదినములు తక్కువగ నున్నది. మరల నా సర్పరూపును ధరించెదనని చెప్పి తన పాముతోలు వంకఁ జూచెనుగాని వారిద్దరును మాట్లాడుచున్నప్పుడు సత్యవతి తల్లి తన కంతటియల్లుఁడు దొఱకె నందులకు మురిసి మరల నతఁడు పాముగూపు నెత్తునేమోయని యచ్చటఁ బడియున్న పాము కుబుస మతనికిఁ దెలియకుండ నెత్తుకొనిపోయి కాల్చి యుండుటచే నచ్చటనది యగపడలేదు. అప్పుడా రాజకుమారుఁడు జరిగినదానికిఁ జింతించి యొక పావురపు రూపు నెత్తుకొని తుర్రున నెగిరిపోయెను. సత్యవతి యతఁడట్లు తన్ను విడిచి పరుగిడి నందులకు నేడ్చుచుఁ దలిదండ్రులకుఁ గూడఁ జెప్పకుండ నా గువ్వ పోయిన దిక్కునకుఁ బరుగెత్తుకొని పోయెను. ఆమె యట్లెన్నిమైళ్ళు పరుగెత్తెనో యామెకే తెలియదు. అట్లు

పోవుచుండఁ ద్రోవ యందొక యండగత్తె యామె కగపడి యామెను నిలిపి యట్లు వ్యసనముఁ జెందుచు గుట్టలనక, రాలనక, చెట్లనక, పుట్టలనక పరుగెత్తు చుండుటకుఁ గారణమడిగి యామె చరిత్రమును విని మిగుల నాశ్చర్యమొంది "అమ్మా! నీ సత్యమునకు మిగుల నానంద మొందితిని. మూఁడు దినములవఱకీ చెట్టుక్రిందనే యుండుము. మూఁడవదినము సాయంకాలమునకు నీ భర్తయగు నా పావురపు వేసదారి యీ వృక్షపుఁ గొమ్మపై వ్రాలును. అప్పుడు నీవీ యిసుక నాక పోతముపైఁ జల్లుము, నీభర్త యెప్పటియట్ల తన రూపమును బొందును. నేనీ వన దేవత"నని యిసుకనిచ్చి యామె యదృశ్యయయ్యెను.

ఆ వనదేవతి చెప్పినయట్లు సత్యవతి యాకలి దప్పులకు నోర్చి; చలిని సహించి యా వృక్షము నొద్దనే యుండెను. మూఁడవదినము సాయంకాలమున నొక పావురము తివ్వుమసి వచ్చి యా చెట్టుకొమ్మపైఁ గూరుచుండెను. ఆనమయమును గుర్తించి సత్యవతి వన దేవతను మనమునందుఁ బ్రార్థించి యిసుకను శారావతముపైఁ జల్లగనే చెట్టుపైనుండి రాజకుమారుఁడు పక్షి రూపము వదలి క్రిందికి దిగివచ్చెను.

అప్పటి యా దంపతుల యానందమునకు మేరయే లేదు. పురుషపురపు యువరాజు సత్యవతితోఁ గూడఁ దన రాజధానికిఁ బోయి యామెను వివాహ మాడి శుభ్రదత్తుని కా

శుభవర్తమానముఁ జెప్పి పంపెను. చూచితిరే సత్యమున కెంత శక్తి యున్నదో! మఱియొక మాట రత్నయ్యను నతని భార్యను రాజపుత్రుఁడు మరువక విశేష ధనమున బంపెను. ఆ ధనముతో వారు జీవిత మంతయు సుఖముగఁ గడపఁ గలిగిరి.

ఆశ

క॥ కరచరణాద్యవయవముల
భర ముడిగెన్ వళులు మొగము • పైనిండారెన్
శిర మెల్లఁ దెల్లఁ బాఱెను
దరిమాలిన తృష్ణ యొక్కఁడే • తరుణతఁ బూనెన్ ॥

ఆశ యంతములేనిది. జగత్తు నంతయు నొక త్రుటిలో మ్రింగి వేయఁగలయు ననునట్లు వచ్చిన మేఘము రానురాను బలుచ నగుచున్నది. పర్వతరాజ మనఁబడు హిమాద్రిపైకిఁ బోను పోను సన్నగిలుచున్నది. ప్రళయమువలెఁ జూపట్టి భూనభోంతరాళమునుఁ దన జ్వాలలచే నొక్కటిగఁ జేయు భూకంపము క్షణక్షణమునకు క్షీణించుచున్నది. మింటికిని మంటికిని బ్రహ్మాండదీపమువలె వెలుఁగు భానుని తేజము దినము గతించను గతించను సన్నవాఱుచున్నది, కాని మానవుని చిన్న హృదయమునఁ బుట్టు తృష్ణ మాత్రము తఱుఁగుట లేదు.

మానవుఁడును శతవృద్ధుఁ డగుచుండినను, అతనిలోఁ జనించు నాశ మాత్రము యౌవనావస్థయందే యున్నది. అది శరీరముతోడ ముదుసలి దగుట లేదు. ఎన్ని యున్నను దనకు లేని వస్తువే యానంద మొడఁ గూర్చునది యని మనుజుఁడు భావించును. నిమిష నిమిషమునకు మార్పుఁ గోరని నరుఁడు లేఁడు. లక్షాధిపతికి లకారము కకారముగా లేదని లంపట పుత్త్రిలు గలవానికి నాఁడు బిడ్డలు గలుగలేదని యుంగలార్పు.

ఒక్కవస్తువు గలవానికి రెండువస్తువులు లేవని వెత. డబ్బు గలవానికి భూమి లేదని బెడద. పదవిగలవానికిఁ బైపదవి రాలేదని పొక్కు. బిచ్చగానికిఁ గడుపునకు లేదని కస్తి. కళ్యాణ మాడినవానికి కాంత కుదురైనది కాదని కినమున. రాజ్యము గలిగిన రాజునకు రారాజు గాలేదని రవరవ. ఇట్లు పిడక లేరువాని మొదలు పుడమిపతివఱకుఁ దన కున్న దానితో సంతృప్తిపడువానిఁ గనలేము.

ఆశయములు చెల్లించుకొనుటకు మానవుఁడు తన కున్న కొంచెము సుగుణమునుఁ గూడ మట్టిఁ గలిపి దుండగములు చేయఁ బూనును. ధన మెచ్చుచున్నకొలఁది గాంక్ష గూడ హెచ్చుచుండును. కావుననే యర్థవంతుఁడు కానుకాను లోభము హెచ్చుచునే యుండును. ధన మెచ్చినకొలఁది మదము హెచ్చక, తన ధనమును బీదసాదులకు సాహాయ్య మొనరించుట తన విధి యనియు, పేద కానుకాను కడుపుఁ గూటికొఱకు నీచపుఁబనులు చేయక సానపెట్టఁబడిన రత్నము వలెఁ గష్టములచే సానపెట్టఁబడి ప్రకాశింపవలె ననియుఁ బెద్దలు వచింత్రు.

భగవంతుఁడు ధనవంతుని యాశ యెంతవఱకుఁ బోవునో చూచుటకొఱకై, వాఁడు కోరుకొలఁది నిచ్చుచుండును. బీద వాని యోర్పెంతవఱకున్నదో తెలియుట కొఱకై వాని కింకను లేమినిఁ గలుగఁజేయు చుండును. ఈరహస్యమును మనుజుఁ డనుభవమున దెలిసికొనుచున్నను దైవేచ్ఛ ప్రకారము నడచుకొనుట లేదు! సరిగదా! ఆశ కధీనుఁడై

తాను చేయక విడువని యకార్యమెద్దియు లేదు. హంస తూలికా తల్పంబునఁ బవ్వళించు వారును, వట్టి నేలపై నిద్రించు వారునుఁ, శ్రీయుతులును, కూలివాండ్రును, రూపవంతులును, కురూపులును, నంత్యకాలమున నొక పడకపైఁ బవ్వళింపఁ బోవుట నిక్కువమని తెలిసికూడఁ దాను శ్రీమంతుఁడగుటకు నెన్నో తంతిక్క పనులను జేయుచు సంతృప్తి యనుమాట నెఱుఁగకున్నాఁడు. ఇందుకు కుదాహరణముగ నొక చిన్న కథ గలదు.

వింధ్యపర్వతము మొదలు కన్యాకుమారి వఱకుఁ గల దక్షిణ హిందూదేశమునకు దక్కను మను పేరు గలదు. అందుఁ బ్రవహించు చుండు నదులలో నెల్ల గోదావరి మిగులఁ బెద్దది. అయ్యది పడమటి కనుమలలోఁ బుట్టి తూర్పుగాఁ బాఱి సముద్రమునఁ గలియుచున్నది. గోదావరి సస్య సమృద్ధికి నాధారభూమి యగుటచేతను, గొంకవాహిక కను వగుటచేతను ఆప్రాంత్యమువారు "గోదావరి తల్లి" యని పిలుచుట కూడఁ గలదు. ఈనది శ్రీనాసికాత్ర్యంబక యను చోటఁ బుట్టుచున్నది. ఇచ్చట కిరువదిమైళ్ళ దూరమున నాశిక యను దివ్యక్షేత్రము గలదు. ఆపట్టణమును ప్రతి వత్సరము వేలకు వేలు యాత్రికులు దర్శించుట వాడుక.

నాసికయందు బాహు, సుబాహు, దీర్ఘబాహులను ముగ్గు రన్నదమ్ములుండిరి. వారు బీదవారయ్యు మిగుల సుగుణాత్ములనియు, గనికరముఁ గలవారనియు జను లనుకొను

చుందురు. వారి కొక మామిడిచెట్టు గలదు. ఆ వృక్షము ఫలభరితమైనప్పుడు ముగ్గురును వంతుప్రకార మొక్కొకరొక్క రుగఁ గావలిఁగాయుచుండిరి.

ఆ సహోదరుల యౌదార్యబుద్ధిఁ బరీక్షింప వలెనని యొక ఋషి యా చెట్టును సమీపించెను. ఆ సమయమున పెద్దవాఁడగు బాహుఁడు కావలిగాయుచుండెను. ఆ ఋషి యాతనిఁ జూచి "అయ్యా! నేను మిక్కిలి యాఁకలిచే దపించుచుంటిని నాకుఁ గొన్ని పండ్ల నిచ్చిన నీ పేరుఁజెప్పు కొని కడుపు నిండించుకొనె"దనని విన్నవించెను. బాహుఁడా జడదారినిఁ జూచి నమస్కరించి చెట్టునందున్న తన వంతు ఫలము లన్నిటిని గోసియిచ్చి "అయ్యా! నా భాగమునకు రావలసిన పండ్లన్నియుఁగోసియిచ్చితిని. దీనిని దామదీసికొని కొన్నిటి నాహారముగ నుపయోగించుకొని కొన్ని పండ్లను విక్రయించి తమకు వలయు వస్త్రములఁ దీసికొనుఁ" డని సవినయముగఁ బల్కెను. ఋషీశ్వరుఁడు వానిధర్మగుణమునకు మిక్కిలి సంతసించెను.

మరలఁ గొంతసేపటికి రెండవవాఁడు తనవంతుమేరకుఁ గాపుకాయుటకువచ్చి యన్న నింటికిఁ బంపివై చెను. తన సహోదరుని ప్రార్థించి ఫలములఁగొనిపోయిన ఋషియే మరల సుబాహునొద్దకు నేతెంచి మొదట నాతని యన్న నడిగిన ప్రకార మాతనిగూడ నపేక్షించెను. సుబాహు తనవంతు ఫలముల నన్నిటిని గోసి "మునీంద్రా, తాముడుగు

టయు మేము లేదనుటయూ! అప్లైప్పటికినిఁగా నేరదు. ఎన్నియో పాపంబులఁ జేసి యీబీద జన్మమెత్తినారము, ఇంకను దానాది విషయంబులయం దాదరము లేకుండుట మానాశనమునకుఁ గారణమగును గావున నీ ఫలములన్నిటినిఁ దాము గైకొని మమ్మాశీర్వదింపుఁ" డని మఃఱిమఱి విన్నవించెను.

ఆ తాపసోత్తముఁ డాతని గుణంబుల కాశ్చర్యమంది మూఁడవ వాఁడగు దీర్ఘబాహువు కావలిఁగాయు చున్నప్పు డతనిని దగ్గఱి తాను మిగుల నాఁకలిఁగొన్న వానివగిది నటించుచుఁ గొన్ని ఫలముల నాసించె.

దీర్ఘబాహువు తన యన్నలవలెఁ జెట్టులో మిగిలినఁ దనభాగపుఁబండ్ల నన్నిటినిఁగోసి యాభక్తుని ముందుంచి "ఓ సాధుపుంగవా! మిమ్ము సంతృప్తునిగఁ జేయునంతటి ధనము నాయొద్ద లేనందులకై చింతించు చున్నాఁడను. ఈ ఫలము లైనను గొనిపొం" డని భయభక్తులతో వాక్రుచ్చెను.

ఆమఱుచటి దినమున ఋషీశ్వరుఁడు బాహు, సుబాహు దీర్ఘబాహుల గృహమునకుఁ బోయి వారినందఱిని జూచి "బిడ్డలారా! మీ దయాళుత్వమునకు నేనెంతయు నానందించి తిని. నా వెంటరండు, మీకోరినవరముఁ బ్రసాదించెద" నని చెప్పి వారిని దోడ్కొని యటవీ మార్గముఁ బట్టెను. వారట్లు కొన్నిక్రోసుల దూరము పోవగ నచ్చట నొక కొండకాలువ మిక్కిలి వేగముగఁ బ్రవహించుచుండెను. అచ్చట నాముని పెద్దవాడగు బాహునిఁజూచి "అయ్యా! నీవు కోరిన వరము

నిచ్చుటకు సిద్ధముగ నున్నాఁడను, ఏదే నొకటి గోరికొను" మని చెప్పెను. అందుల కాతఁడా సెలయేటివంకఁ దిరిగి "నేనీ యేటియందు ముంచి యెత్తికొనిన నాపాత్రలోని జలము పాలగుచుండునట్లు ప్రసాదింపు" మని వేఁడుకొన, సన్మునీశ్వరుండట్లే యగుఁగాక యనిచెప్పి మిగిలిన సిద్ధులఁ దోడ్కొని కొన్ని మైళ్ళదూరము పోయెను. అచ్చటవారొక గొప్ప మైదానమున లెక్కలేని యడవి పావురములు గుంపులు గుంపులుగ నాహారము నేఱికొని తినుచుండుటఁ జూచిరి. రెండవ వాఁడగు సుబాహుఁడా తాపస చంద్రునిజూచి "యీ పావురము లన్నియు గోవులగునట్లు చేయు" డని కోర నాతఁడును "నీయిష్టప్రకారము జరుగుగాక; నీ వీ గోసముదాయంబును మేఁపుకొనుచు గొప్ప భాగ్యవంతుఁడవుగమ్ము" ని దీవించి మూఁడవ వానివెంటనిడుకొని యచ్చటనుండి కదలెను.

కొంతదూరము పోయి యతఁడు దీర్ఘబాహునిఁజూచి "నీ గోరికనుఁగూడ దెలుపు" మని యడిగెను. దీర్ఘబాహువు చేతులు జోడించి నమస్కరించుచు "మాపాలిటి కల్పవృక్ష మగు నో మునిపుంగవా! మాయన్నలవలె నాకుఁ గోరికలు లేవు. కోరికలచే గుణము రాను రాను చెడిపోవచ్చును. అందువలన బీదసాదుల కనువగు సాహాయ్యము నేఁజేయలేక పోయి నిష్కరుణుఁడఁ గావచ్చును. కావున మహాత్మా! తమ పాదసేవ చేయుచు, బీదలకు సదా సాయపడుచు, సర్వేశ్వరుని స్మరించుచుఁ గాల మొకరీతిఁ గడపు నుద్దేశ మొకటి దప్పనాకు

గావలసినదేదియు లేదని" బదులిడెను.

అంత నా ముని దీర్ఘబాహుని సుగుణముల కచ్చెరువు వడి చిఱునవ్వు నవ్వుచు "వత్సా! నీ బుద్ధియే నిన్ను గొప్పవానిని జేయగలదు నా వెంటరమ్ము" అని యా జటాధారి సమీప రాజ్యమున నున్న యొక రాజునొద్దకు నాతనిఁ దీసికొనిపోయి రాజకూతును దనవెంటనున్న దీర బాహుని కిచ్చి పెండిలిజేసిన బాగుండునని తన యభిప్రాయ మాతేని కెఱుకపఱచెను.

ఆ పుడమిఱేనికొక కుమార్తెగలదు. ఆమె మంచిగుణములను విని యాదినమే యిద్దఱు రాజులామెను వివాహమాడ వచ్చియుండిరి. ఆ భూపాలునకు మునివెంట వచ్చియుండు బీద యువకునికిఁ దన కూతునిచ్చుట కిష్టములేదు అయిన నాతపసిమాటఁ ద్రోసిపుచ్చఁజాలక వచ్చిన మువ్వుర నొకచోటఁ గూర్చుండఁబెట్టి తన కూఁతుఁ బిలువనంపి యామె కెవరిపైఁ బ్రీతియో దెలుపుమనియెను.

వచ్చినవారలలో నొకఁడు బట్టతలగల వృద్ధ భూపాలుఁడగుటఁజేతను, మఱియొకఁడు కొయ్యబారిన కొక్కెపండ్ల కుచేలుఁడగుటఁజేతను, వారి నా రాకుమార్తె వివాహమాడ నొల్లక మూఁడవవాఁడగు నిఱుపేద యువకునే దనకుఁ బెండ్లి సేయుమని తండ్రినిగోరెను. కాని యాయేలికకుఁ దన కుమార్తెనట్టి దరిద్రనారాయణున కిచ్చుట కిష్టపడమి నేమి చెప్పుటకును దోఁచక యోజించుచుండెను. అతని యుద్దేశ మెఱింగిన ముని శ్రేష్ఠుఁడు రాజుతో "అయ్యా! యెందుల కీ

తికమకలు నేనొకయుక్తి చెప్పెద నట్లు చేయుఁడు. నేఁడు మూఁడరఁటిచెట్లను నాఁటి యొక్కొక్కదానిపై నొక్కొక్కని పేరు వ్రాసెదము. రేపటి యుదయమున కెవరి యరఁటి ఫలించునో వారికి వివాహ మొనర్తు" మని చెప్పెను. అందుల కాతేఁడు సరియన నట్టులొనరిరి.

"రాజా చేయునది లేక యీ పేదవానికిఁ దన కూఁతునిచ్చి వివాహము చేయించి యిరువురకుఁ దగిన యరణ మిచ్చి పంపివైచెను"

మఱుదినమున నా జడదారి మహిమచే దీర్ఘబాహు పేరుండిన కదళీ వృక్షము ఫలించి యుండెను. రాజు చేయునది లేక యా పేదవానికిఁ దన కూతు నిచ్చి వివాహము చేయించి యిరువురకుఁ దగిన యరణమిచ్చి పంపివైచెను.

ఋషియు వారిద్దఱ నరణ్యమున నొక పర్ణశాల జూపి నేను మఱల వచ్చువంతవఱకు నిందు వసింపుచుండుడని యెచ్చటికో పోయెను.

దీర్ఘబాహుఁడు "నన్ను మునీంద్రుఁ డరణ్యప్రదేశమున నివసింపుమని యనుజ్ఞ యిచ్చెనెందులకు? సర్వేశ్వరుని నిశ్చింతగ ధ్యానించుచుండవచ్చునని కాదా! అగుగాక పరోపకారమునకంతగ హింసయ్యెడిది కాదె! అతఁడు నా మేలుకోరియే నన్నిందు వసింపుమని సెలవిచ్చియుండును. కించిజ్జ్ఞుఁడ నగు నాకది యెట్లు తెలియఁగలదు! ఇందే యుండెదను. పరోపకారము దైవచింతనము మానవునకు ముఖ్యధర్మములు. వానిని వీలగునంతవఱకు నెఱవేర్చువాఁడే మనుష్యశ్రేష్ఠుఁడు" అని యోచించి తనజీవితము నహింసాకరముగ మార్గమునఁ గడప నిశ్చయించెను.

ఆ నూతన దంపతులు కాయ గసరులఁ దినుచు చెట్టు బెరడులఁ బొడిచేసి రొట్టెలు చేసికొని యుడకగడ్డల నడుమఁ బెట్టి పొట్టపోసికొనుచుఁ దమకున్నదానితో సంతృప్తహృదయు లగుచుండిరి.

పెద్దవాఁడగు బాహుఁడు తానునదిలో ముంచిన పాత్రలోని

జలము పాలుగ మాఱుచుండుటచే నాక్షీరము నమ్మి విశేష ద్రవ్యమార్జించి యా సెలయేటి సామీప్యమున సౌధ మొకటి యేర్పఱచికొని సేవకులు తన కనుసన్నల మెలఁగుచుండ మిగుల నానందించుచుండె. రెండవవాఁడగు సుబాహుఁడు తన పనులయందు నభివృద్ధిపఱచి యనేక గోవుల నమ్మి వచ్చెడు పైకమునంతయుఁ జేర్చుకొనుచు నొక మేడఁ గట్టించి రెండవ కుబేరునియంత వాఁడనిపించుకొనెను.

వారి యానందజీవితములందు పదివత్సరము లెప్పుడో దొరలిపోయెననుట వారెఱుఁగరైరి. ఒకనాఁడు వారికంత యైశ్వర్యమిచ్చిన తాపసోత్తముఁడు బిచ్చగాని వేసమునుధరించి పెద్దవాఁడగు బాహుని సమీపించెను. అతని కిప్పుడు భూమిపైఁ జూపులానుటలేదు. బలిసిన బసవన్న వలె మెడ పైకెత్తుకొని యతఁ డిటునటు పచారుఁ జేయుచుండెను. భిక్షుకుఁ డతనిఁ జూచి, "మహాశయా! నేను నిఱుపేదను, దాహబాధఁ దాళఁజాలకున్నాఁడను. ఒక గిన్నెడు పాలను దయచేయుము. నీమేలెన్నటికిని మఱవ" ననియెను. అతఁ డట్లు యాచింపఁ గనే బాహుఁడు మిక్కిలి క్రోధోద్దీపితమానసుండై కన్నులుఱిమి "యేమేమి? పాపము! నీకు దాహమునకుఁ బాలుగాక నీరములు సరిపడవా, వచ్చువారికెల్ల నొక్కొక్క గిన్నెఁడు పాల నిచ్చుచుండిన నేనును నీవలె భిక్షాపాత్రఁబట్టవలసినదేగదా! పొమ్ము. ఇచ్చట నొక నిమిషముగూడ నిలువకుము, నీకుఁ బాలుగాదు పాషాణముపోసెదనుండు" మని యా వికారిని

భయపెట్టుచు మెడఁబట్టి త్రోయుటకు నమీపించెను. అప్పుడా యాచక వేషధారి యగు ఋషి తన నిజరూపమును జూపి, "నాయనా! నీవు బీదవాఁడవుగ నుండినప్పుడే నీకు మంచి గుణము లుండెను. ఇప్పుడవి నశించినవి. భాగ్యము చేకూరఁగానే దీనుల భక్త వత్సలత్వము పోయి నీకు లోభబుద్ధి పట్టుపడెఁగదా! లోభము నిన్ను తన సేవకునిగఁ జేసికొనినది! నీవీ స్థితియం దితరులకు సహాయకారివి గాఁజాలవు గావున నీవు మునుపటి వలెనుండు" మనియెను. ఆతని నోటినుండి మాట వెడలినదే యాలస్యముగ నచ్చటనున్న సౌధములు, ధనరాసులు మొదల గునవన్నియు మాయమయ్యె.

బాహుఁడు మరల నెంత చిన్న పాత్రతో ముంచినను నదీజల మెప్పటియట్లు జలముగ నేయుండెను. అతఁడు తన యహం కారమునకు మిగుల నొచ్చుకొనెను

రెండవవాఁడగు సుబాహువు తన యన్నకుఁ దీసిపోక మితి మీఱిన ధనముచే మిగుల గర్వించియుండెను. ఋషీశ్వరుఁ డాతనిని గూడఁ బరీక్షింప నెంచి యొక పేద బాపని వేషమున నతనిం జేరి సవినయమున "ఓ! ప్రభూ! నేనొక బీద బాపఁ డను. నా కేవురు పుత్త్రిలు గలరు. వారి కగు దిన వెచ్చము లేక మిగుల బాధపడుచున్నాఁడను. మీ రీనిర్భాగ్యునిపైఁ గనికర ముంచి యొక యావును దాన మిచ్చితి రేని దానివలన నే మందరము మీ పుణ్యమా యని బ్రతుకఁగల" మని

ప్రార్థించెను. సుబాహు వా మాటలను విని తోఁకఁద్రొక్కిన త్రాచువలె బుస్సుమని మండిపడుచు, "ఔరా! నీధైర్యము! నీకొక యాత్ర గావలయునుగా! నీకోటి నీచుల కిచ్చుటకే నే నిచ్చట పనులసంతఁ బెట్టుకొంటి ననుకొంటివా? ఉండుము. నీకుఁ దగు బుద్ధిఁ జెప్పెద" నని లోనికిఁ బోయి యొక చేతి కఱ్ఱను దీసికొని యాయర్థిని గొట్టుటకు వచ్చుచుండెను. అప్పు డా ఋషి తన నిజస్వరూపం బగపఱచి, "నాయనా! ఉండు ముండుము. మరలఁ గొట్టకవుగాని! నీగర్వరోగమునకు మం దిచ్చెద. నీవీ భాగ్యమువలనఁ జెడిపోవుచుంటివి కావున మునుపటివలె బీదవుగ" మ్మనిన తత్క్షణ మచ్చట నున్న గోవు లన్నియుఁ బావురము లయిపోయె. అచ్చట నుండిన మేడ లన్నియు మాయమయ్యెను.

ఇఁక మూఁడవవాఁడగు దీర్ఘబాహుఁ డెంతటి స్థితిలో నున్నాఁడో చూచెదఁగాక యని యాయతి యొక గ్రుడ్డివాని వేషమున నతనిని సమీపించెను.

దీర్ఘబాహుఁడును నాతని భార్యయు నాఁటిదినమున నెచ్చ టనుఁ గావలసినన్ని గడ్డలు దొరకమిచే ఇంటనున్న కొలఁది గడ్డల నుడుకఁబెట్టి యప్పుడే తినుటకుఁ గూర్చొనుచుండిరి. అప్పు డా యంధుఁడు వారిని సమీపించి, "అయ్యా! నాకుఁ జాల నాఁకలి యగుచున్నది తినుట కేదేని పెట్టుఁ" డని ప్రార్థించె.

ఆ దంపతు లిద్దఱు నా గ్రుడ్డివాని యవస్థకు మిగులఁ జింతించి తమకు లేకున్న మానెనని యా యుడికిన పెండల ముల నాతని కిచ్చిరి. ఆతఁడు వారి దాతృత్వమునకు మెచ్చి తన నిజరూపము నెఱిఁగించి వారికి విశేష సంపదలు గలుగు నట్లు దీవించెను. ఆతని మాట ప్రకారము వారి కప్పుడే గొప్ప మేడలును ధనరాసులును, సేవకబృందము నేర్పడెను. గుణము లకుఁ దగిన ఫలితముల వారు పొందిరి.

పరోపకారము

తే. ద్యుమణి పద్మాకరము విక • చముగఁ జేయుఁ
గుముదహర్షంబుఁ గావించు • నమృతసూతి
యర్థితుఁడు గాక జల మిచ్చు • నంబుధరుఁడు
సజ్జనులు దారె పరహితా • చరణమతులు.

పరోపకారము మిగుల శ్రేష్ఠమగు నియమములలో నొకటి యని మన పెద్దలు పలుమారు చెప్పుచుండగ వినియున్నా రము. కాని యట్టి పరోపకారచింతనముఁ గలవారు కొద్దిగ నుండుటయు మనము చూచుచున్నారము గదా! మాటలెన్ని యేని యాడుట సులభముగాని, యా మాటల ననుసరించి నడుచుకొనుట మిగులఁ గష్టము. నాయనా! పొగచుట్టలు బీడీలను త్రాగబోకుము నీ సొగసైన ఊపిరితిత్తులు చెడి పోవునని బోధించు పెద్దలే, కట్టలు కట్టలుగఁ జుట్టలు బీడీలఁ దెగఁ గాల్చుచుండుటలేదా! వారికి బోధించుట సులభసాధ్య మయ్యెనే గాని వారు చెప్పినట్లు నడచుకొనుచున్నారో లేదో గమనించుచున్నారా? ఇయ్యదియే గొప్పగొప్ప ప్రవక్త లకును సాధారణ జనులకుఁగల భేదము. శ్రీరామచంద్రుఁడు, బుద్ధుఁడు, ఏసుక్రీస్తు, మహమ్మదు మొదలగు మహాత్ములు తా మేవిషయమును గూర్చి జనులకు బోధించుచుండిరో యాప్రకారమే వారును నడచుకొని జనుల కాదర్శప్రాయు

లగుచుండిరి. కావుననే వారు చచ్చినను జీవించియున్నవారి పగిది భావించి వారి యపూర్వ జీవితచరిత్రముల మిక్కిలి మక్కువతోఁ బఠించుచున్నారము.

"పరోపకారార్థ మిదం శరీర" మని వీధిరచ్చలపై నెక్కి ముందునకు వెనుకకునూఁగి యూఁగి చేతులఁ దట్టితట్టి తలలఁ ద్రిప్పి త్రిప్పి గొంతు కీచుపోవునట్లు బొబ్బలు వెట్టివెట్టి యుపన్యసించువారి నెందఱిని జూచుచుండుట లేదు! వారట్లుపన్యసించి గృహంబునకుఁ బోయి చేయున దేమి? విస్తరిముందుఁ గూర్చుండి గట్టుమని త్రేన్చుచు "అయ్యా! మూఁడు దినంబుల నుండి పిడికెఁడన్నము లేక మాఁడుచున్నాను. పట్టెఁడోగిర మీనా దార్భాగ్యపుఁబొట్టయందు బడవేయుము తండ్రి!" అను శబ్దము వినినంతనే, ప్రపంచము మునిఁగిపోయినట్లు తన యిల్లంతయు దోఁచుపోయినట్లు వగర్చుచు గృహాకవాటము చెంతఁగుక్షి బాధచేఁ దపించుచు నిస్త్రాణచే గడగడ వణంకుచున్న యా దిక్కులేని భిక్షుకునికి బట్టెఁడన్నము పెట్టుటకు మారు బండఁడు బండమాటలచే, బైటకు గెంటుటకు వెనుదీయరుగదా! నాయనలారా! యిట్టిదేనా యాత డిదివఱకు వ్యవహరించిన పరోపకారపారీణత! వృక్షములు నహితము మలమల మాడ్చివేయు నెండలలో కదలక మెదలక నిలిచి త్రోవయందు వేసిమి తాళఁజాలక పోవుచుండు ప్రయాణికుల నాహ్వానించి చల్లని నీడ నిచ్చుచుండుట పరోపకారము

గాదా! దీనంపుఁ జూపులతోఁ జూచుచున్న తన కన్నబిడ్డను విడిచి పులిసిన కుడితిని త్రాగనిడిన తన యజమానునకుఁ దృష్టిగఁ డియ్యని క్షీరంబు లోనగు గోవు తనకుఁ గలిగిన దాని నిచ్చుటకు వెనుదీసినదా! ఇట్లెన్నియేని దృష్టాంతము లీయవచ్చును. పరోపకార మనుట మృగములలోనే బుట్టి నప్పుడు మనుష్యులయెడ నింకెట్లుండి యుండవలెను! ఇందు లకు దార్ష్టాంతముగ నొక కథ గలదు.

పవిత్ర భారతభూమికి వన్నె దెచ్చు ప్రకృతి సిద్ధమగువానిలో గంగానది యొక్కటి. అందు స్నానమాచరించువారి పాపములు నశించునని గట్టినమ్మిక మా సేతుహిమాచల పర్యంతము గల హిందువులకుఁ గలదు. అందువలననే శతవృద్ధులుగూడ నోర్పుతో ననేక యోజనంబులు ప్రయాణంబొనరించి యానదీతోయంబుల మునుంగుచుందురు. సాధారణ నదీజలములకును గంగాజలమునకును జాల భేదంబుగలదు. గంగానదిలోని నీరు వేఱుగనుంచినఁ జాల కాలమువఱకుఁ జెడక పరిశుభ్రముగ నుండగలదు. మిగిలిన నదులలోని నీరు మూఁడురోజులలోపలనే చెడిపోవుట కారంభించును. అట్టిపవిత్రజలముగల గంగానది కుత్తరమున ననేక సారవంతములగు ప్రదేశములుగలవు. అందు కోసలదేశ మొక్కటి. అచ్చట పచ్చని పచ్చిక బయళ్లును, సొంపుగనుండు చెఱువులును, నందములగు వనములును బెక్కులుగలవు. పరంజ్యోతియను సరస్సు కోసలదేశముననున్న

సరస్సులలో మిగుల గొప్పది. ఆ చెఱువుగట్టునఁగల పచ్చిక బయళ్ళయందు జింక లనేకములు నివసించుచుండెను. వాని నన్నిటిని సుధర్ముఁడను జింక పాలించుచుండెను. సుధర్ముఁడు తన గుంపులోని మేటిహరిణములకన్న మిగుల బలిష్ఠుఁడు. అట్లు బలము గలిగియుండియు బలహీనములగు లేళ్ళ నెప్పుడును హింసించి యెఱుఁగఁడు.

ఒకనాఁడా హరిణరాజము పర్వతారణ్యముల విచ్చలవిడిగ సంచరింపఁ దోడి పిఱికిమెకములతో బయలువెడలెను. పిల్లలగు లేళ్లు ముద్దుముద్దుగ నెగురుచుఁ దల్లులు తమ వెనుక వచ్చుచున్నవో లేవో దెలిసికొనుట కప్పుడప్పుడు వెనుదిరిగి చూచికొని వానియొద్దకు మరలఁ బరువెత్తుచుఁబోవుచుండెను. వానితల్లులు తమ బిడ్డల ముచ్చటలఁ జూచి సంతసించుచుండెను. నిండుగర్భము ధరించిన జింకలు కొన్ని పరుగెత్తలేక మెల్లమెల్లనఁ దమ భర్తలవెంటఁ బ్రయాణము సాగించుచుండెను. ఇట్లా యిఱ్ఱిసమూహము కొంతదూరంబు నడచి యొక సెలయేటి సమీపముననున్న మఱ్ఱిచెట్టునీడలో విశ్రమించెను. సుధర్ముఁడు మాత్ర మట్టి విశ్రాంతిఁగోరక తనగుంపున కేదియు శత్రువులవలన నపాయమురాకుండఁ గాపాడ నలుదిక్కులఁ గాచుచుండెను.

అట్టి సమయమున నొక వేటకాఁడు దూరముననుండియే యా జింకలగుంపుఁజూచి ఆహా! నేఁడుగదా! సుదినము.

నేను పుట్టిననాఁటినుండియు నింతటి లేళ్ళమందను జూడనైతిని. ఆ మేకములతేనిఁబట్టి మా రాజునకొసఁగితి నేని నాకు మంచి బహుమానము దొరకఁగలదు! మిగిలిన జింకలనుబట్టిన మా రాజబంధువుల కాహారమగును. అయినను నేనొక్కఁడను నన్నిటిని బట్టుట కష్టము గావున మా ప్రభువగు చంద్రసేను నకుఁ జెప్పి పిలచుకొని వచ్చెదనని యనుకొనుచు నచ్చటనుండి యా మృగయుఁడు పట్టణము దిక్కు పయనమయ్యెను.

మఱుదినమునఁ జంద్రసేనుఁడు వేఁటకానిచేఁ బ్రేరేపింపఁబడి యా యరణ్యమునకు బయలువెడలెను. అతని వెంట బంధుమిత్రులు హయంబులపై నెక్కి వచ్చిరి. మృగయులు బల్లెములు బాణములు, ఖడ్గములు, వలలు, ఉరులు, మొదలగు నాయుధములతో డప్పులు, ఢంకాలు, ఝాంకా, మృదంగములు మొదలగు వాద్యంబులతోఁ బయనమయిరి.

వారందఱు నావటవృక్ష సమీపమునకు వచ్చి సరియగు మాటల నేర్పఱచుకొని యచ్చటికి రాఁబోవు మృగములకుఁ దమ యునికిఁ దెలియకుండు లాగున నిశ్శబ్దముగ గూర్చుండి యుండిరి.

వారట్లు గూర్చుండి యెంతకాలమో కాలేదు. సుధర్మ సహితముగ నా జింకల గుంపెప్పటి యట్ల మఱ్ఱిచెట్టు నీడను విశ్రమించుటకు వచ్చెను. జింకలన్నియు నానందపరవశములై విహరించు చుండినను నాయకుఁడగు సుధర్ముఁడు మాత్రము

మిగుల హెచ్చరికతో నలుదిక్కులం దనతలను బైకెత్తిమూడి కొంత పరివారము తమ్ముం జుట్టు ముట్టడించి యుండుటం గనుగొనెను.

పాపము! సుధర్ముం డిప్పుడేమి చేయంగలండు? తన ప్రాణమును గూర్చి యంతగా భయపడుచుండుటలేదు. అట్టి చింత యా ముద్దుముఖమునం గనబడుటలేదు. ప్రాణభీతిం జెందినటుల తన విశాల చంచల నేత్రము లేమాత్రము సాక్ష్యమిచ్చుటలేదు. ఏదియో కొంతవఱకు యోజించి మరల నలు పార్శ్వములం గలయం జూచెను. యెటు జూచినను రక్షణోపాయము దోంపదయ్యెను. తానును మఱికొన్ని బలిష్ఠములగు జింకలును నెదుట మిక్కిలి వేగముగ ప్రవహించుచుండు సెలయేటిని దాంటి ప్రాణముల రక్షించుకొనం గలవుగాని, చిఱుత ప్రాయపు లేళ్ళకు దిక్కెవరు? ముదుసలి మృగముల గతియేమి? చూలుకొనిన హారిణముల బ్రదుకెట్లు? ఈ విషయములన్నియు సుగుణాత్ముండగు సుధర్ముని హృదయమును గలచివైచెను. తన ప్రాణముం గాపాడుకొనుట కన్న నితర ప్రాణులం గాపాడుటయే ధర్మమని తలచెను. ఉన్నటులుండి తన సమూహము మధ్యభాగమునం జొచ్చి యొక వింత సైంగచేసెను. ఆసైంగ కర్థము దెలిసినట్లు మిగిలిన జింకలన్నియు లేచి నిశ్శబ్దముగ నిలిచి తమ ముందు బోవుచున్న యజమానుని వెన్నంటెను. సుధర్ముండు వడివడిగ నన్నిటికన్న

ముందుగఁ బరువెత్తుచుఁ బోయి. తన యెదుటనున్న కొండ కాలువ మధ్యకు దుమికి యందు స్థిరముగ నిలిచి వెనుదిరిగి తనదిక్కు వచ్చుచున్న లేళ్ళ సమూహామునుఁ జూచి మరల నేదియో యొక విధమగు సైగ జేసెను. యజమానుని సైఁగ ననుసరించి యొక్కొక్కలేడియు నీవలగట్టునుండి సుధర్ముని మీఁదికిని నచ్చటనుండి యావలిగట్టునకును ననాయాసముగ దుమికి నిరపాయ స్థితిసిఁ బొందుచుండెను, గాని సుధర్ముని స్థితిమాత్రము చాలఁ గష్టముగ నుండెను. ఒక్కొక్క జింక తన మూపుపై వేగముగ దుమికినపుడు వాని నన్నని గిట్టలు క త్తిపోటువలెఁ దన శరీరమునఁ గ్రుచ్చుకొని మిగుల బాధిం చుచుఁ బైనున్న చర్మము కండరముల సహితము చీలుకొని పోవుచుండెను. అంతటి బాధగలుగుచుండినను, నొకరిప్రాణము రక్షింపఁ దన ప్రాణ ముపయోగ పడుచున్నదని యా పావన చరిత్రముఁగల మృగము బాధకు వెనుదీయక యెప్పటివలె స్థిగచి త్తమున నిలువఁబడి యుండెను.

మందలోని మెకములన్నియు సెలయేటి నవలీలగ దాఁటిఁ దమ నాయకుని నొక శిలవలె జేసుకొని మిక్కిలి నులువుగ యాయురవడిఁగాలువనుదాఁటి యవ్వలిగట్టుఁ జేరగల్గెను. సుధర్ముని వీఁపుపై ననంఖ్యాకములగు నాలేళ్ళవాఁడిగొరిజల సంఘటనముచే నెముకవఱకు జీలుకొనిపోయెను. మానవున కావంతగాయముండి దానిపై గోరంత నలుసు పడిన క్షణము

న నేదూరముననున్న వైద్యుఁడాతని కూతవిని యేమిప్రళయము గలిగినదో యని పరుగెత్తువఱకు బొబ్బలిడునుగదా! అట్లుండ డెక్కలత్రొక్కుడుచే నెంతగాయమయ్యెనో యా గాయముపై వాని కాళ్ళు పడినప్పు డెంత బాధ గలిగియుండునో చెప్పవల నగునా? అట్లా గాయ మెముకవఱకు వ్యాపించినను, ఆగాయ ములోని రక్తముచే గిట్టలెఱ్ఱవార నాలేళ్లు తనపై దుముకు చుండినను సుధర్ముఁడు వెతనంతయు నోర్చుచుండెను.

గాయము గొప్పది కానుకాను నెత్తురధికముగా నా వ్రణము నుండి స్రవించుచుండెను. సుధర్ముఁడు రక్తహీనతచే నిఁక గొన్ని నిముసములకన్న నెక్కుడుగఁ దన ప్రాణములు నిలువ వని గ్రహించెను. నిలచుటకుఁగూడఁ దనకు సాధ్యమగుచుం డుటలేదు. అట్టి తరుణమునఁగూడ నాజింకల రాయఁడు వెను దిరిగి చూచెను. వ్యాధిపీడితయయి కృశించియున్న యొక యాఁడుజింక మాత్ర ముండెను. అయ్యెన్నిగూడఁ దన ప్రాణ ముల శత్రువు బాధనుండి రక్షింపుమని చెప్పునట్లు దాని ముఖమే చాటుచుండెను. దాని పేరు మాలతి. సుధర్ముఁడు గడ గడ వడంకుచు మాలతిం జూచి "మాలతీ! త్వరగ నీవుగూడ వన్నాధారముగ జేసికొని యావలిదరిఁజేరుము. నేనింకఁజాల కాలము జీవింపలేను. త్వరపడు" మని హెచ్చరించెను. ప్రాణము పోనున్నసమయమునఁగూడ మఱియొక ప్రాణిని రక్షించి చచ్చుటయే మేలనియాసారంగము భావించెనుగదా!

ఓ మాలతీ!.........నేనింక జాలకాలము జీవింపలేను త్వరపడుమని హెచ్చరించెను.

ఆహా! పరోపకారమనిన నిట్టిదిగదా! సుధర్ముఁడు తన వారందఱావలిగట్టుఁజేరి సురక్షితులైరని తెలిసి సంతసించి గట్టున కతిప్రయాసమునఁజేరి వెంటనే మరణబాధ మిక్కట

మగుటంచేసి ప్రాణంబులువిడిచె.

జింకలసమూహము గుణముల ప్రోవగు తమ నాయకుఁడు తమ్ము విడిచి దివిఁజేరుటచేఁ గన్నుల నీరువెట్టుకొని మిగుల వగఁజెందెను.

ఈచిత్రమునంతయుఁ జెట్ల మఱుగుననుండి చూచుచున్న చంద్రసేనుఁడా సారంగసార్వభౌముని గుణముల కచ్చెరువంది మానవుఁడయ్యు దానంతటి పరోపకారము చేయలేకపోవుటయే గాక నోరులేని యమాయికంబులగు మృగములఁ జంపవచ్చి నందులకై మిగుల లజ్జించి వేఁట తమకంబు నిఁక దరికి రానీయ నని ప్రతినవట్టెను.

ముఖస్తుతి కూడదు

క॥ ఆత్మస్తుతి పరనిందయు
నాత్మహాననమునకు సమము ♦ లగుఁ గావున నీ
వాత్మస్తుతి గావింపకు
మాత్మ గురుత గోరి నిరత ♦ మమలగుణమణీ.

ఉన్నమాట చెప్పిన నుండూరు నచ్చిరాదు, కలిగినమాట చెప్పిన కంటిలోఁ బొడిచినట్లను సామెత నిక్కువము. ప్రపంచ మంతయుఁ బొగడికలో నున్నది. పొగడుచుండినఁ జాలును. మానవుఁడు పొట్టలోనికిఁ బాయసము దిగ విడిచినంత సంతస మనుభవించును. ఒక యకార్య మొనరించుచున్న మనుష్యుని గానంతోకూరక వెట్టితమేసి అంతటితో మనసు సరి. అతఁడు ముష్టి యుద్ధమునకో, అర్ధచంద్ర ప్రయోగమునకో, నాలుక తీట యణఁగునట్టి మాటల పోరునకో సిద్ధపడును.

చేట మూతిచెనటి చంద్రుఁ డనిపించుకొన వలెనని తహతహ—కూటికి లేని కూళ కుబేరుఁ డనిపించుకొనవలెనని కక్కుర్తి. పిల్లికన్నుల పిసినిగొట్టు ధర్మాత్ముఁ డనిపించుకొనవలెనని తురతుర; నంజుముఖపు నల్లనయ్య మన్మథుఁ డనిపించుకొన వలెనని మటము; మహిష గుణపు మొద్దయ్యకు నాణెగాఁడని పించుకొనవలెనని సొనసొన. లేని గుణములచేఁ గీర్తింపఁబడ వలెనని ప్రతి మనుజుఁడు ప్రాఁకులాడుచున్నాఁడు గాని నైజ

గుణ మెట్టిదో కనుఁగొని సరిదిద్దుకొను బుద్ధిలేదు.

ప్రభూ! "తాము చతుస్సముద్ర ముద్రిత రాజ్యము నంతయు నేలు ప్రభువులు!" అని నాలుగెకరములు భూపాలు రొకనివంటి మేని అతఁడుబ్బి తబ్బిబ్బులై వానికి నొక రూకల వంచి నిచ్చుటకు సిద్ధపడుచున్నాఁడు గాని నిజముగ నాల్గెల్లలు కలిగిన యే పాలెమునకునైనఁ దాను పాలకుఁడా యని గమనించుటలేదు. తన్నట్లు పొగడినవాఁడు తానొక లాభముఁ బొందుటకై తన్నట్లు పొగడి నాశనము చేయుచున్నాఁడనుట దెలియలేఁదుగదా!

నాయనా! నీకీర్తి దిగంతవిశ్రాంతమని యొకని ననినంతనే యింకఁ జెప్పవలయునా, ఓహో ఆకసమ కప్పుడే యొకవేలు పై చూపుగాని సత్యముగఁ దానట్టి కీర్తి వచ్చుటకేమి చేసితినని యనుకొనుచున్నాఁడా!

తండ్రీ! నీకన్న నాకెవరు, నీవు దానకర్ణుఁడవు. నేను దరిద్రనారాయణుఁడను. దేవుఁడు మనల నిద్దఱినిట్లు జతకూర్చి నాఁడు. నీవు లేకున్న నా జీవితమును, నేను లేకున్న నీకీర్తియు నెగడఁజాలవని యొకఁడనఁగనే! అందెంత సత్యమున్నదో! తమకట్టి దృఢమగు సంబంధ మేమైన నున్నదోయని విచారింపకయే వానికి దోచిపెట్టుటయే యీ కాలపు నడవడి. ఎవఁడేని నాయనా! నీ యందీ తప్పులున్నవి; వానిని బోనడచుకొనుము; అయ్యది మిగుల శ్రేయస్కరమని నంతనే వాఁడు

మనమీఁద ప్రేమలేక యూరక నిందించుచున్నాఁడని వానినిఁ జూచి మండిపడఁదగునా?

పొగడు వారెట్టివారు? వారలెందుల కట్లు తనలో లేనివి గూడఁ గల్పించి చెప్పుచున్నారో దెలిసికొనువాఁడు సూక్ష్మ బుద్ధిగలవాఁడు. నైజ గుణములను గూర్చిగాని, స్వాభావిక ముగఁ దోఁచినదిగాని యున్నదున్నట్లు స్తోత్రము చేయక చెప్పు ఘనుల యుద్దేశమును గనుఁగొనువాఁడు ధన్యాత్ముఁడు. అట్లు యోజింపఁడేని తుదకు చింతింపవలసి యుండును. ఇందుల కొక కథ గలదు.

హిందూదేశమున కామరూప (అస్సాము) మను దేశము గలదు. ఆ దేశమునకు దక్షిణము కొండలమయమగుటచే నచ్చటి కంతగ రాకపోకలులేవు. అచ్చట చిరపూఁజి అను నొక గ్రామము గలదు. ఆ పురమునఁ బ్రపంచమున మఱియెచ్చటను బడని విశేష వర్షము పడుచుండును. కావున నాపరిసర వాస్తు లందఱు తమ గృహములకుఁ జుట్టును నాల్గయిదు ప్రాకారములఁ గట్టుకొని వసింతురు. ఇట్లు గట్టుకొనుటవలనఁ జలిని నాపఁగునని వారి యుద్దేశము. ఆ దేశము విశేషపర్వత ప్రదేశమగుటచే చిరపూంజిగూడఁ గొండలలోనే కట్టఁబడినది. అందువలనఁ జూపరులకు గృహములొకదానిపై నొకటి నిర్మించినట్లగపడును. ఆ దేశమునుపాలించు ప్రభుని పేరు వరాంకుశుఁడు. అతనికి సుకేశిని, కృష్ణకేశిని, స్వర్ణకేశిని యనుముగ్గురు

కుమార్తెలుండిరి. వారియందతని కెక్కువ ప్రీతి.

ఒకనాఁడా రాజు తన కూఁతుల నందఱఁ బిలిచి "అమ్మ లారా! మీరు నన్నెట్లు ప్రేమించుచున్నారు? అని నవ్వుచు నడిగెను. అందులకు జ్యేష్ఠపుత్త్రియగు సుకేశిని "తండ్రీ! నీకన్న నాకు ప్రేమింపఁదగువారేరి? మిమ్ము బంగారు కన్న నెక్కువ ప్రేమింతును" అనియెను. ద్వితీయకుమారియగు కృష్ణ కేశిని తండ్రిని జూచి "జనకా! మిమ్మెల నెట్లు ప్రేమింతునో నాకుఁ జెప్పుటకు మాటలు చాలకున్నవి. నారత్నహారము కన్న మిక్కుటముగ మిమ్ముఁ బ్రేమింతు" నని వాక్రుచ్చెను.

కనిష్ఠతనయయగు స్వర్ణకేశిని "నాయనా! తండ్రి నెట్లు ప్రేమింపవలెనో యట్లు ప్రేమించుచుంటిని. మిమ్ము నుప్పు కన్న నెక్కువగఁ బ్రేమించుచుంటిని" అనియెను. ఆమె తండ్రి కూరలందు విశేష లవణము నాడుకొనుచుండుటచే నామె యిట్లు వచించెను.

మూఁడవ కుమార్తె మాటలు వినినదే రాజున కెక్కువ కోపమువచ్చెను. "ఏమేమీ! నీవు నన్నుప్పుకన్న నెక్కువగ ప్రేమింతువా? నేనంత స్వల్పమగు వస్తువుగ, నీకంటి కగపడు చుంటినా, కానిమ్ము నీకుఁ దండ్రిని బిడ్డ లెట్లు ప్రేమింపవలెనో నేర్చుకొనునట్లు చేసెద" నని యొక సేవకుని బిలిచి యీ స్వర్ణకేశిని నరణ్యమధ్యమున విడిచిరమ్ము" ని యాగ్రహమునఁ బల్కెను.

సేవకుఁడు చేయునదిలేక తేని యాజ్ఞానుసారమా కోటి నడవికిఁ బిలుచుకొనిపోయి తృప్తిలేనట్టి నృపుని రాజ్యాకాంక్ష వలె, నెడ తెఱపిలేని విసినాఱినసంపాదనపుటూహావలెను, విశాలములగు కొమ్మలుఁగలిగిన యూడలబలముతో నెంతయో దూరము వ్యాపించియుండు నొక వటవృక్షముక్రింద నామెను విడిచి వెనుకకు మరలెను.

స్వర్ణకేశిని యొంటిగా నడవియందు జిక్కుటచే "యథార్థవాది బహుజనవిరోధి" యనుట నాయెడ సార్థకమయ్యెఁగదా, ఇంతటికిని నాతండ్రి కే నొనరించిన తప్పేమియేది? పూర్వజన్మకర్మ మనుభవింపక తప్పించుకొనుట సులభము కాదుగదాయని పరిపరివిధములఁ జింతించుచుండె.

మధ్యాహ్నమగుడు సమీప రాజ్యపాలకుఁ డగు నొక భూపాలుఁడు తన గుఱ్ఱముపై స్వారిచేయుచు నామార్గమున వచ్చి యా మఱ్ఱిక్రింద వనదేవతవలెఁ గూర్చుండి యున్న యా సాధ్వినిఁ జూచి యామె పుట్టుపూర్వోత్తరంబులఁ దెలిసికొన నామెను బలుకరించెను. స్వర్ణకేశిని తన వృత్తాంతమం బంతయుఁ బూసగ్రుచ్చిన ట్లాతని కెఱుకపఱచెను. ఆనృపుఁడు మిగుల మంచివాఁ డగుటచే నామె దీనచరిత్రకు మిక్కిలిగ నొచ్చుకొని అకన్నియ సౌందర్యసౌశీల్యములఁ గల దగుటచే నామెనుఁ దన రాజ్యమునకుఁ బిలచుకొనిపోయి వివాహమాడెను. మానవుఁ డొకటి తలఁచిన మాధవుఁడు వేఱొకటి

"ఆతన్ని యా సౌశీల్యములుఁ గలదగుటచే నామెను దన రాజ్యమునకు బిలుచుకొనిపోయి వివాహ మాడెను."

తలచునను రీతి స్వర్ణకేశిని తన జనకుని తలంపు మేరకు దిక్కు-లేని భిక్షుకురాలుంగాక దేవి యగుట ఆశ్చర్యముగదా!

పరాంకుశుఁడు మిగుల వృద్ధుఁడగుచుండుటచే తన ముద్దు బిడ్డలగు సుకేశిని, కృష్ణకేశినుల నిరువురు రాకుమారులకు వివాహము చేయించి వారికి ధనకనకవస్తువాహనంబు లొసఁగి యత్తగారింటికిఁ బంపివైచెను.

కొన్ని దినములకు పరాంకుశుఁడు శత్రురాజులచే నోడింపఁ బడి తన రాజ్యమునుండి దఱుమఁగొట్టఁబడియె. కావునఁ బరాంకుశప్రభువు పన్నిద్దఱు నమ్మికగల బంటులఁ దనవెంటఁ దోడ్కొని పెద్దకుమార్తెయగు సుకేశిని నగరుఁజేరెను.

ఆమె తండ్రిని మిగుల నాదరించి అతని కెట్టి లోపము లేకుండులాగునఁ గొలఁది దినములు గడపెను. ఒకనాఁ డామె యతనిని సమీపించి, "తండ్రీ! మీ కిచ్చట నేలోపమునులేదు గదా! అట్లున్నప్పుడు తమతోఁగూడ నున్న సేవకులతో మీకు నిమిత్తమేమి? వారికి దండుగ ఖర్చగుటయే గాని వేఱేమైన లాభము గలదా, మీకు మీ సేవకులే యుండక తప్పదని భావించెదు పక్షమున వారి సంఖ్యను తగ్గింపుఁడు. మీ శ్రేయముఁగోరి నేనింతగఁ జెప్పుచుంటి" ననియె. అందులకుఁ ముసలిరాజునకు మిక్కిలి కోపము వచ్చెను గాని దాని నడఁచుకొని "కానిమ్ము. ఈ విషయమున యోచన చేసెద" నని బదులు చెప్పెను గాని తన బంటుల నెవరిని గాని తన కొలువునుండి తొలఁగింపలేదు.

సుకేశిని తన మాట తండ్రి త్రోసివుచ్చెనని మిగులఁ గోపించి అతని సేవకులపై నెక్కుడగ విసువు చెందుచు వేళకు

నరియుగు నాహారమును దండ్రికిఁ బంపక తన్ను రమ్మని జనకుఁ డెన్ని మాఱులు చెప్పి పంపినను "నాకుఁ జాల పను లున్నవి, ముసలివాని మహాజరు విని మురియుటకన్న మా కేమి యితర కార్యములు లేవా" యని యా మగువ ముఖము, ముడివైచు కొని చెప్పి పంపుచుండెడిది.

పరాంకుశుఁడుఁ తన కూఁతు సామానమునకును బంగారు కంటె నెక్కువ ప్రేమింతునని కల్లబొల్లిమాటలచేతను బేలించి వండులకును, రాజుగా నుండిన తనకుఁ దుదకుఁ గొద్దిమంది సేవకులఁ బెట్టుకొనుటకుఁ గూడ శక్తి చాలనందులకును మిగుల దుఃఖించి రెండవకూఁతురగు కృష్ణకేశిని గృహంబునకుఁ బయనం బయ్యెను.

ఆ వృద్ధరాజామె హవేలి ముందునకుఁ బోయి తన తండ్రి వచ్చినాఁ డని చెప్పుమని లోనికి నొక సేవకునిచేఁ జెప్పి పంపెను. అప్పుడు కృష్ణకేశిని తన మగనితో మంతనములాడు చుండెను. తండ్రి రాక ఆమె వినియు విననట్లు నటించుచు నొక గంట తాళి జనకు నెదుర్కొన వచ్చి యాతని లోనికిఁ గొని పోయెను.

మఱుదినమున నామె తండ్రిని జేరి, "అప్పా! నీవు వృద్ధుఁడ వయితివి! నీకీ సేవకబృందమేల? కావలసిన మా సేవకులే మిమ్ముఁ జూడఁగలరు. అట్లు మీరు వారిని బంపివేయుటకు వీలు గాదేని మీరు బ్రతుకునుపాయము మఱెచ్చటనైనఁ జూచుకొనవలసి యుండు" వనియెను. పరాంకుశుఁడు కోపము

పట్టజాలక నిర్దాక్షిణ్యముగ బలికిన కూతుంజూచి "యేమంటివి-నేను నా బ్రతుకుం జూచుకొనవలసి యుండుననియా! ఔ నేను చిన్నంతపెంచి పెద్దగం జేసినందులకు నన్ననవలసినమాట లాడితివి. ఓ ఘాతుకురాలా! నే నిక నొక నిమిషమైన నీయింట నుండ" నని యచ్చటినుండి వెడలెను. పాపము మొదలే వృద్ధుండు. అందుపై దుఃఖము దానిపై గోపము. ఆవృద్ధ శరీరము మూండవదగు కోపభారము మోయంజాలక గాబోలు దేహమునంతయు గడగడ వణకించుచుండెను. ఈ విశాల ప్రపంచమున రా రాజుగ బ్రతికిన తనకడుపున కంతయన్నమే లేదా! యనియు నీ దుఃఖము లన్నిటిం జూడగ గతించిన తన భార్యయే పుణ్యవతి యనియుం దలచి బావురుమని బాలకుని చందమున నేడ్వం దొడంగెను. అతని తెల్లని గడ్డము కన్నీటి ధారలచేం దడిసిపోయెను. ఆదృశ్యమును జూచి కంటందడి పెట్టని సేవకుండొకండును నచటం లేండాయె.

తుద కతనిసేవకు లాతని నోదార్చం గలిగిరి. రాజును సేవకులును పొరుగురాజ్యము దారిని బోవుచు నారాజ్యపు ముఖ్య పట్టణములోనికిం జొచ్చిరి. స్వర్ణకేశిని తన మేడపై వెండ్రుకల నార్చుకొనుచు నా వచ్చుచున్న గుంపునందుం దన తండ్రియుండుటం జూచి మిగుల వేగముగం గ్రిందికి దిగి తండ్రియొద్దకుం బరుగెత్తి యాతని పాదములపైం బ్రాలి ఆతండట్లు బికారియై వచ్చుటకుం గారణముం దెలియక మిగుల విలపించెను. పరాంకుశుండా మె తన కనిష్ఠ కుమారియని దెలిసి తా నామెకుం జేసిన కీడును

మనసునకుఁ దెచ్చుకొని మిగుల వాపోయెను. స్వర్ణకేశిని జనకుని సతిని పరివారమును లోనికి మిక్కిలి గౌరవముగఁ దోడ్కొని పోయి వారికిఁ గావలసిన విషయములం దెట్టిలోటు లేక నివారించుచుండెను.

ఇట్లొక సంవత్సరము గడచిన దర్వాత నామె భర్తనుఁ బ్రార్థించి యొక గొప్ప సైన్యమును గూర్చుకొని తనతండ్రి రాజ్యమును పరిపాలించు చుండిన శత్రువు నోడించి తన జనకునకు మరల రాజ్యము నప్పగించి యతఁడు కడువృద్ధుఁడగుటచే రాజ్యభారము నిర్వహింపఁ జాలఁడని తనకుమారునచ్చటఁ బ్రతినిధిగనిల్పి తండ్రి సెలవుపొంది తనరాజ్యమునకు మరలెను.

వృద్ధ రాజసేవకులలో నొకఁడు మాత్రము బంగారు ప్రేమ ప్రభుని బురదలోని కీడ్చినది. రత్నహారవు రాణింపు రాజును రక్షసివలె నొప్పినది. లవణ ప్రేమవు లేమ జేని కష్టములఁ దుడిచివైచినదని అప్పుడప్పుడు పలుకు చుండెడివాఁడు.

మూర్ఖత

విద్యచే భూషితుండయి • వెలయుచున్నఁ
దొడరి వర్జింపనగుంజుమీ • దుర్జనుండు
చారుమాణిక్యభూషిత • శస్తమస్త
కంబయిన పన్నగము భయం • కరముగాదె.

దున్న యీనినదనినఁ దూడనుఁ గట్టుమనువారు కొందఱు గలరు. వారికి దున్నపోతెచ్చటనైన యీనునా యను యోచన లేదు. ఈసంత కక్కుదగ్గునకు కరక్కాయ కూడుదలయనినఁ గోటిరోగములకుఁ గరక్కాయమందనుకొనవలయునా! దీని కంతయుఁ గారణము మూర్ఖతయే.

కొందఱు పెద్దలు చెప్పినటులఁ జేయవలయు ననెదరు. అట్లు చేయుట మంచిదే కాని పెద్దలు చెప్పిన యేయే విషయము లేయే వేళలలోఁ జేసిన సరిపోవునో చూడవలయునా లేదా! వారు చెప్పినది సిద్ధాంతమని యొక్క సూత్రమునే యన్నిటికిఁ బ్రయోగించి యా కార్యము ఫలింపకున్నఁ బెద్దలనుట యొకటే కాని వారు గ్రద్దలకన్న బీడని నిందించువాఁడు శుద్ధ మొద్దే గదా! పెద్దలనుభవపూర్వకముగఁ గొన్ని నియమము లేర్పఱిచిరి. అట్లని "ఆలస్యమమృతంవిషమ్మను" వార్యోక్తి మనస్సునకుఁ దెచ్చుకొని, యెవఁడో యొక ముఖ్య

మొగమెఱుఁగనివాఁడు మనలఁజూచి కొంపలను గాల్చిన బూడిద, పలమొక రూప్యముచొప్పునమ్ముచున్నారనగనే యేమాత్ర మాలస్యమైనను విషతుల్యమని పెద్దలు నుడివిరి గావున వెంటనే మన కొంపలఁ బంశురామ్మప్రీతి గావించుటా! లేక ఎట్టి విషయములం దాసామెతయాచరణకుఁ దేవలయునా యని యోజించుటా! ఏది యుక్తమో మీరే కనుఁగొనుఁడు.

నిదానమే మహాదానమని గొప్పవారు చెప్పుట కలదని కాలుచున్న కొంపయొద్ద ఉందుము. నిదానమే దానమని మండుచున్న కప్పుపై నీళ్ళు చల్లకుండుట తగునా! నీటిలో నీతరాని యొక చిఱుకఁడు పడి మునుగుచుఁ దేలుచు రక్షింపుము, తండ్రీ యని యఱచుచుండ నిదానమే దానమని గట్టుపై మిటకరించుకొని చూచుచుండుట బుద్ధిమంతుల లక్షణమా! "తామసించి చేయదగ దెట్టికార్య" మని యొకరు చెప్పిన కొండియములు విని సత్యాసత్యములఁ దెలియకయే మర్దింపవచ్చునా! అట్లు విపరీతముగా నడచువారిని మనము చూచి పిచ్చివారని మెదడు లోపమని అనుచున్నాముగదా!

ప్రపంచమున నిట్టి తెలివితేని పనులు చేయువా రనేకులు గలరు. దీనికి మూర్ఖత్వమే కారణము. వారికెన్ని తెలియఁ జెప్పినను దెలిసికొనక తమకన్నఁ దెలిసినవారు లేరని భ్రమపడి యొకరు చెప్పుట మనము వినుటయా యని కష్టముల పాలగుదురు. ఒకటే మాట, వారు పట్టినదే పట్టు, వా రాడినదే

యాట, వారు చెప్పినదే వేదము, వారికిలించినదే ఇకిలింపు, వారిమాటయే మాట— ఊహూఁ దానికిక తిరుగులేదు— తప్పులేదు— తగ్గులేదు— హెచ్చులేదు. భయంకర విషానల జ్వాలలఁ గ్రక్కు కోడెత్రాచు కాటునకు మందున్నది. భయానక వ్యాఘ్రహాతికి మందున్నది. సదా స్వర్ణ మంత్రము జపించుచుండు లోభియాశకు మందున్నది—గాని పై బేర్కొనిన యవివేకిని బాగుచేయుటకు బ్రహ్మయయినను గనికరించి యొక మందును సృష్టింపఁడయ్యె! అట్టి మూర్ఖబుద్ధిని వదలు కొనుట మిగుల శ్రేయస్కరము లేకున్న వారికి బ్రతికినన్ని దినములును గష్టములే. తుదకుఁ బ్రాణముగూడ నర్పింపవలసి యుండుననుట మీరీ క్రింద నుదహరించియుండు కథ వలన గనుగొనగలరు.

భరత ఖండమున పూర్వమునుండియు రాజపుత్ర స్థానము చాల గణన కెక్కినది. అందు వీరులగు రాజపుత్రులు వసించుట వలన నా రాజ్యమునకు రాజపుత్రస్థానమని పేరువచ్చెను. ఇయ్యది యిరువదినుంది స్వతంత్ర ప్రభులచేఁ బరిపాలింపఁబడు చున్నది. ఆరావళి పర్వతములును శిల్ప కళానైపుణ్యముఁ జూపు గుహలుగల ఆబూ పర్వతములును యమునా నది కుపనదియగు చాంబులును, లూనియును, నదులును, తారను నెడారియు నీ దేశమునఁగలవు.

రాజపుత్ర స్థానమున దక్షిణమున మార్వారను గొప్ప

ట్టణముగలదు. అందు వర్తకము చేయువారెద్దులమీఁదనో
ట్టెయల మీఁదనో తమ సరకులను, వారికిని వారి వాహన
ులకును రెండు నెలలవఱకుఁ గావలసిన యాహార నీరములను
ృగములపై వైచికొని పంజాబు దేశములోనున్న ముల్టాను
గరమునకుఁ బోయి వ్యాపారము చేసికొనుటగలదు.
ార్వారునుండి ముల్టానునకుఁ బోవలయుననిన తారెడారిని
ాటవలయును. అందు ప్రయాణము చేయుట మిగులఁ
ష్టము. ఆప్రదేశ మెండ వేడిమి యెక్కువయు వర్షము
క్కువయునగు పెక్కుమైళ్ళ వైశాల్యమగు నిసుకబయలు.
చ్చట చెట్టు చేమలు గాని, గడ్డి, నీరుగాని దొఱకుట
ర్లభము. కావునఁ బ్రయాణికులు తమ వెంట నీరుగూడ
సికొని పోవలసిన వారగుదురు.

మార్వాగుపట్టణమున జయసింహ విజయసింహులను సిద్ధ
న్నదమ్ములు గలరు. జయసింహుడు జ్యేష్ఠుడయ్యు మూర్ఖ
ఖామణులలోఁ జేర్పవలసినవాఁడే. విజయసింహుఁడు జయ
ంహునికన్న చిన్నవాఁడే గాని బుద్ధియందు మాత్రము తన
న్నకన్న మిన్న. వారిద్దఱు విశేష భాగ్యవంతులు. గావున
తరులవలెఁ దామును వ్యాపారము చేయువలయునని
ంకల్పించుకొనిరి.

ఒకనాఁడు తమ్ముఁడగు విజయసింహుఁడు జయసింహుని
ాచి, "అన్నా! మన మనుకొనినటు లిరువది వృషభము-

లందులకుఁ దగు సరకులను సిద్ధము చేయించితిని. నీవు కొలఁది సేవకుల సహాయముతో నెడారిని దాఁటి ముల్తానును జేరి కొనుము. నేను రెండుమాసము లలోపల ముల్తాను జేరెదను. ఎడారి ప్రయాణమునకు నీవు క్రొత్తవాఁడవు. జాగరూకుఁడవై యుండవలయుఁ జుమీ!" అని సోదరప్రేమ ముట్టిపడ వినయముసఁ జెప్పెను. జయసింహుఁడు పకపక నగుచు "పిల్ల గ్రుడ్డును వెక్కిరించినటులు నాకా నీవు హెచ్చరికఁగఱపుట. నీవు దెలివి గలిగి పయనము సాగించినఁ జాలు లే" యనియెను.

అనుకొనిన మేరకు జయసింహుఁ డిరువది వృషభముల నిరువది సేవకులను బిలుచుకొని యెద్దులపై సరకులను నీటి కుండలను బెట్టించుకొని ప్రయాణ మాయెను. అతఁ డా యెడారిలో పదిదినములకు వంద మైళ్లు పోఁగల్గెను. ఏప్రక్కఁ జూచినను నీటిజాడయే నగపడుట లేదు. ఎండ యూ మాడ్చివైచుచున్నది. అట్టి తరుణమున నొక భూతము మనుష్యరూపముఁ దాల్చి తడిబట్టల ధరించి కొన్ని తామరపుష్పముల చేత నిడుకొని వీరి కెదురుగ వచ్చెను. జయసింహుఁ డాతని జూచి "తా మెచ్చట నుండి వచ్చుచున్నారు? మీ రిప్పుడే నీట మునిఁగి వచ్చినట్లున్నది. అంతటి జలాశయ మీ యెడారియం దెచ్చట నున్నదో తెలియఁ జెప్పుఁడు. మా యెద్దులును సేవకులును జాలదినములనుండి స్నానమును శుద్ధజలమును లేక మిగులఁ

"భూతము మనుష్య రూపము దాల్చి తడిబట్టల ధరించి కొన్ని తామర పుష్పముల చేత నిడుకొని వీరి కెదురుగ వచ్చెను."

దపించుచున్నారు. ఈకుండలలోని నీరెండవేడిమికిఁ గ్రాగినదియుఁ బ్రాఁతదియు నగుటచేఁ ద్రావఁజాలకున్నార" ని వచించె

అందుల కా మానవవేషధారి యగు పిశాచము నవ్వుచు "అయ్యా! ఇచ్చటికిఁ బడమటగ మూడుమైళ్ల దూరము పోయితివేని యచ్చట నొక విశాలమగు పల్లపుఁ బ్రదేశము గలదు. ఆ పల్లపునడుమ నొక రమ్యమగు కొలను గలదు. నే నచ్చట నీరుఁద్రావి పుష్పములఁ గోసికొని గట్టుపైఁ బవ్వళించి యుండ విపరీతముగ వర్షము గురిసినది గావున నాబట్టలన్నియుఁ దడిసిపోయినవి. మీ రచ్చటికిఁ బోయితిరేని సుఖముగ విశ్రాంతిఁదీసికొనవచ్చును. మీరామెద్దులపైన నీటికడవలఁ గూడఁ బెట్టియున్నారు. ఆభారముచే నా యెద్దులు మోయలేక కష్టపడుచున్నవి. ఆనీటి నిచ్చటఁ గుమ్మరించిన వానికిని దేలిక యగును. మీ రచ్చటికి శీఘ్రముగఁ జేరఁగలర" ని యెను.

జయసింహుఁ డా మాటలకు సంతసించెను. తాను జిన్నప్పుడు గుంట ఓనామాలు వ్రాయునపుడు పంతులయ్య చెప్పుచుండిన "ఆలస్య మమృతం విషమ్, తామసించి చేయఁదగ దెట్టికార్య" మను మాటలు జ్ఞప్తికి వచ్చుటచే తడవుగ నెద్దులపై నున్న కడవలలో నున్న నీరును క్రిందికిఁ గ్రుమ్మరించి తా నేదో ఘనకార్యముఁ జేసినట్లు సంతృప్తిఁ జెంది పడమటిదిక్కునకుఁ బ్రయాణ మాయెను. ఇప్పు డెద్దులకుఁ గూడ భారము తగ్గుటచే నవియు వేగముగఁ బోవుచుండెను. జయసింహుని పరివారము మూఁడు నాల్గయిదాఱు మైళ్లు పోయెను గాని నీరగపడలేదు. ఎండతాపమూ భరింప నలవిగాక

కులును వృషభములును నీటికిఁ దపించుచుండె. కావున వారి కికముందు ప్రయాణ మొక యడుగైన సాగదయ్యె. అదుగో అచ్చట నీరని యెండమావులఁ జూచి నోరు దెఱచుకొని పరుగెత్తి అచ్చట నేమియుఁ గానక మఱొకప్రక్క నున్న మృగతృష్ణఁజూచి యది నీరనుకొని పరుగెత్తి యచ్చటను నేమియుఁ గానక యలసి యొకచోటఁ గూర్చుండిరి.

ఆఁకలి యగుచున్నవారి కడుపుల కింత యన్నము వండుకొందమన్న నీరు లేదు. వా రేమి చేయఁగలరు? ఎండదొర వీరి కష్టములఁ జూచుట కిచ్చగింపనివానింబోలె నస్తమించె. జయసింహుఁడు తా నట్లు మాయదారిచే మోసగింపంబడినందులకుఁ జాలఁ జింతించెఁ గాని యేమి ఫలము? నీరు పోయిన గుంటకుఁ గట్టకట్టిన నేమి కట్టకున్న నేమి? ఆరాత్రి వారు పరుండియున్న సమయమున ననేక భూతములు కొఱవులఁ బట్టుకొని వచ్చి వీరి నందఱ నెదుర్కొనెను. జయసింహుఁడును సేవకులును నాఁకలి దప్పులచే నీవఱకే సగము బలము కృశించినవా రగుటచే ఆ పెనుఁగుదిండుల ధాటి కాగలేక మృతినొందిరి. ఆ కొఱవి దెయ్యాలు గూడ చచ్చినవారి మాంసముల భుజించి సంతసించె.

మరల రెండుమాసములకు విజయసింహుఁడు ముప్పది వృషభములపై నరకులను నీరును నింపుకొని పదునయిదుగురు సేవకులఁ వెంటఁ బెట్టుకొని యన్న పోయిన మార్గముననే తానును బోయెను. అతఁడట్లు కొంతదూరము పోయిన వెనుక

మునుపటివలె భూతనాథుఁడు మనుష్యుని రూపమున దామర పూలఁ బట్టుకొని వారి కెదురుగఁ దడిబట్టలతోఁ వచ్చెను.

అతనిని జూచి విజయసింహుఁడు, "ఆర్యా! తామిప్పు డెచ్చటనో స్నాన మాచరించి వచ్చినట్లున్నది. అట్టికొల నీసమీపమునఁ గలదా" యని ప్రశ్నించెను.

ఆ మానవవేషధారి నవ్వుచు, "అయ్యా! ఇచ్చటికి పడమట మూఁడుమైళ్ల దూరమున నొక దివ్యమగు కొలను గలదు. అచ్చట నీరు ద్రావి పరుండియుండ వర్షము గురియ నారంభించెను. అందువలన నా వస్త్రము లన్నియుఁ దడిసినవి. మీ యెద్దులు భారముచే నడవఁజాలకున్నవి. ఆ ఘటములలోని నీటి నంతయుఁ గ్రుమ్మరించిన వానికిఁ దేలిక యగును. త్వరగ మీ రచ్చటికిఁ జేరుకొనఁగలర" ని పల్కి వెడలిపోయెను.

విజయసింహుఁడు జయసింహునంతటి యవివేకిగాఁడు. నిదానమే దానమని పెద్దలందురని ఇట్లు యోజించెను. "మూఁడు మైళ్లదూరమునుండి యీ భయంకరమైన యెడారినడుమునుండి వచ్చుచుండియు నీతనిబట్టలెండిపోక యిప్పుడే తడిసినవానివలె రుగారుటకుఁ గారణమేమి? తామరపువ్వు కొంచెము గూడ వాఁడినట్లులేదు. ఇప్పుడే వర్షించియుండిన మూఁడుమైళ్లనుండి చల్లనిగాలి యిచ్చటికి రాకమానునా? పడమటి దిక్కున నొక్క మేఘమయినను గన్పడుటలేదే? ఇందేదో మోస మున్నద" ని కుండలలోని నీరు క్రుమ్మరింపఁడయ్యె! వారాఱు మైళ్లు ప్రయాణమొనరించినను మనుష్యవేషధారి చెప్పిన కొల

నగవడ లేదుగాని దానికి బదులుగ మానవులయొక్కయు కంకాళము లచ్చటఁ బడియుండెను.

విజయసింహుఁ డచ్చటఁ బడియుండు కొన్ని నరకళులవలన నా చచ్చినవారందఱుఁ దమవారినిగ భావించి యా రాత్రి యచ్చటనే నిలుచుటకు డేరాలు వేయించెను. వారంద ఱచ్చట మంటలుపెట్టి వంటలుఁ జేసికొని శత్రువు లెవరుగాని తమ్ము బాధింపకుండులాగున నాయుధపాణులై మేల్కొని యుండిరి. పదిగంటలకుపైన నాభూతములన్నియు మునుపటి యట్లు కొఱవులతో వచ్చి వీరి నెదుర్కొనియెఁగాని వారిఁ బల మాఁశలిదప్పులచేఁ గ్రసించియుండలేదు గావున నాపిశాచము లన్నియు వారిచేత సంహారింపఁబడియె. చూచితిరే! విజయసింహుఁడు చక్కగ యోజించి నీటిని గ్రుమ్మరించనందునఁ గదా ప్రాణములు మిగులఁ బెట్టుకొనఁగలిగెను. కావుననే ప్రతి మనుజుఁడును సమయానుకూలముగ యోజించు శక్తి యలవడఁ జేసికొనవలెను.

విజయసింహుఁడు మఱుదినమున ముల్తానునకుఁ బయనమై యచ్చట వ్యాపారమున మిక్కిలి లాభమును సంపాదించెను.